

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ENDERUN EĞİTİM SİSTEMİNİN TÜRK EĞİTİM
SİSTEMİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehmuz TURAN

İstanbul
Mayıs, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ENDERUN EĞİTİM SİSTEMİNİN TÜRK EĞİTİM
SİSTEMİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehmuz TURAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih SERBEST

İstanbul
Mayıs, 2018

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

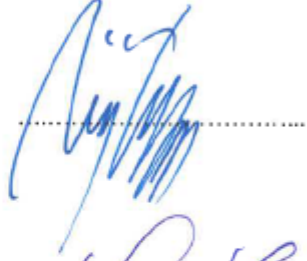
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Dr. Öğr. Üyesi Fatih SERBEST (Danışman)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Bilal YILDIRIM

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Faruk LEVENT

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “**Enderun Eğitim Sistemin Türk Eğitim Sisteminde Uygulanabilirliği Üzerine Bir Araştırma**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Şehmuz Turan

ÖNSÖZ

Öğretmenliğim ve okul yöneticiliğim boyunca; öğrencilerime ve öğretmenlerime her zaman rehberlik etmeye çalıştım. Bu süreçte çok başarılı olması beklenen üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin daha nitelikli bir eğitim almaları için eğitim adına neler yapılabilir diye düşündüğümde Osmanlı Tarihi'ndeki Enderun Mektebi'nin yeteneklerin doğru değerlendirilmesi konusunun başarılı bir eğitim sistemi olabileceğini tezi aklıma geldi. Bu nedenle, Enderun eğitim sistemi ile Türk eğitim sistemindeki özel yetenekli çocukların eğitimleri arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri araştırdım. Enderun eğitim sistemin Türkiye'deki özel yetenekli öğrencilere uygulanabilirliği sorusuna cevap aradım.

Yüzyıllardır Osmanlı devletinin asker ve sivil devlet adam ihtiyacını karşılayan özel bir eğitim sistemi olan Enderun, gerek öğrenci seçimi gerekse öğrencilerin değerlendirilmesi ve yönlendirilmesinde özel uygulamalar sunmaktadır. Bu uygulamaların günümüzde modern bir eğitim perspektifi içinde yetenekli öğrencilerin eğitim ve yönlendirilmesi için kullanılması özel yararlar sağlayabilir. Küreselleşme süreci, ülkelerin insan kaynaklarının değerlendirilmesinin rekabet üstünlüğü sağlamadaki en önemli faktör olduğunu göstermiştir. Toplumun %2'lik kısmını oluşturan ve normal çocuklardan farklılık gösteren üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların eğitimlerinin geleneksel modeller ile iyileştirilmesi eğitim yönetimine katkılar sunabilir.

Çalışmamda bana yardımcı olan ve değerleri katkıları ile beni yönlendiren danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi FATİH SERBEST'e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmama sürecinde her zaman yanımda olan ve beni destekleyen değerli eşim Sayın Nur TURAN'a ve sevgili kızlarım Elif TURAN ve Asya TURAN'A sevgilerimi sunarım

ÖZET

ENDERUN EĞİTİM SİSTEMİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehmuz TURAN

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi FATİH SERBEST

Nisan-2018, 127+IX Sayfa

Türk devlet geleneğinin en önemli kurumlarından biri olarak Enderun Mektebi idari ve askeri kademelerde görevlendirilmek üzere yetenekli bireylerin seçimi, eğitimi ve yönlendirilmesinin yapıldığı eğitim kurumudur. Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik olarak verilen eğitimde bugünkü anlamda çağdaş bir yaklaşımın benimsendiği Enderun Mektebi, beş yüz yıl boyunca önemli görevler üstlenmiştir. Bu araştırmanın amacı Osmanlı eğitim sisteminin bir parçası olan Enderun Mektebi'nin çağdaş eğitim yaklaşımı olarak nasıl uygulanabileceğinin ortaya konmasıdır. Araştırma, bilimsel çalışmalarda tarihsel yöntem olarak kullanılan literatür taraması yöntemi yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler sistematik olarak sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada özel ve üstün yetenekli bireylere uygulanan eğitim modelleri ve Enderun Mektebi'nin incelenmesi yapılmış ve karşılaştırma ile bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda Enderun Mektebi eğitim sisteminin çağının ötesinde bir eğitim kurumu olduğu ve uygulamalar ile Osmanlı devlet teşkilatında önemli devlet adamlarının yetiştirdiği tespit edilmiştir. Enderun Mektebi'nde uygulanan bütünsel yaklaşımın çağdaş bir eğitim yaklaşımı olarak kullanılabileceği Türk eğitim sisteminin ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilebilecek üstün yetenekli bireyler strateji ve uygulama planlarına kaynaklık edebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enderun, Enderun Mektebi, Devşirme, Yönetici, Osmanlı Eğitim Sistemi, Üstün Yetenek, Üstün Zekâ, Üstün Yetenekli Öğrenciler

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE APPLICABILITY OF ENDERUN EDUCATION MODEL IN TURKISH EDUCATION SYSTEM

MASTER'S THESIS

Şehmuz TURAN

Supervisor: Dr. Fatih SERBEST

April-2018, 127+IX Pages

Enderun School, one of the most important institutions of Ottoman State Tradition, is the educational institution where the selection, training and orientation of talented individuals to be employed in administrative and military levels. Enderun School, which has adopted a contemporary approach in the current sense of Education given to special gifted individuals, has undertaken important tasks for five hundred years. The aim of this study is to show how Enderun School, which is a part of Ottoman Education System, can be applied as a contemporary approach to education. Research, scientific studies as a historical method used in the literature survey method was made. The data obtained from the study were systematically classified and interpreted. In this study, education models applied to talented and gifted individuals and Enderun Schools were examined and findings were obtained by comparison. As a result of the research, it was determined that Enderun School Education model was an institution of Education beyond its age and it was cultivated by important state officials in the Ottoman state organization. It has been determined that the holistic approach applied at Enderun School can be used as a contemporary educational approach and can be used as a source for the gifted individuals' strategy and implementation plans which can be developed in accordance with the needs of the Turkish education system.

Keywords: Enderun, Enderun School, the DevsirmeAct, the Devsirme Tributes, Administration, Ottoman Education System, Gifted, Talented, Gifted Students

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Enderun Eğitim Sisteminin 21. Yüzyılda Uygulanabilirliği	4
1.2. Problem	6
1.3. Alt Problemler	8
1.4. Amaç	8
1.4. Önem	9
1.6. Sınırlılıklar.....	11
1.7. Tanımlar	11
2. YETENEK YÖNETİMİ VE ENDERUN EĞİTİM SİSTEMİ İLE İLGİLİ KURAMSAL TEMELLER VE ARAŞTIRMALAR	13
2.1. Yetenek Kavramı ve Yetenek Yönetimi	13
2.1.1. Yetenek Kavramının Tanımı	14
2.1.2. Yetenek Yönetimi Kavramı.....	18
2.1.3. Yetenek Yönetiminin Önemi.....	20
2.1.4. Yetenekli Bireylerin Özellikleri	22
2.1.4.1. Erken Gelişim Özellikleri.....	22
2.1.4.2. Zihinsel Özellikleri.....	23
2.1.4.3. Duygusal Özellikleri.....	24
2.1.4.4. Fiziksel Özellikleri	26
2.1.4.5. Sosyal Özellikleri	26
2.1.5. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireyler ve Eğitim.....	27
2.1.5.1. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylerin Belirlenmesi.....	27

2.1.5.2. Üstün ve Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmeti	30
2.1.5.3. Üstün ve Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Modelleri	31
2.1.5.3.1. Ayrı Eğitim	31
2.1.5.3.2. Özel Okul	32
2.1.5.3.3. Özel Sınıf	32
2.1.5.3.4. Bireysel Öğretim	33
2.1.5.3.5. Birlikte Eğitim	33
2.1.5.3.6. Hızlandırma	33
2.1.5.3.7. Zenginleştirme	34
2.1.5.4. Üstün ve Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Programları	34
2.1.5.5. Üstün ve Özel Yetenek Eğitim Sisteminde Verilen Dersler	37
2.1.5.6. Okul Öncesi Dönemde Yetenekli Bireylerin Eğitimi	43
2.1.5.7. İlkokul Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi	44
2.1.5.8. Ortaokul Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi	45
2.1.5.9. Lise Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi	46
2.2. Enderun Eğitim Sistemi	46
2.2.1. Enderun Eğitim Sisteminin Amacı	47
2.2.2. Enderun Eğitim Sisteminin Özellikleri	49
2.2.3. Enderun Eğitim Sisteminin Tarihçesi	51
2.2.4. Enderun Eğitim Sisteminin İçinde Bulunduğu İdari Yapı	53
2.2.5. Enderun Mektebi Eğitimi Sistemi	55
2.2.6. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Çocukların Belirlenmesi	55
2.2.7. Enderun Eğitim Sisteminde Üstün Zekalıların ve Üstün Yeteneklilerin Tespit Edilmesi	57
2.2.7.1. Adaptasyon Süreci	58
2.2.7.2. Yeteneklerin Belirlenmesinde Hazırlık Sarayları	58
2.2.7.3. Enderun-u Hümayun	60
2.2.7.3.1. Büyük ve Küçük Oda	61
2.2.7.3.2. Doğancı Koğuşu	62

2.2.7.3.3. Seferli Koğuşu	62
2.2.7.3.4. Kilerci Koğuşu	62
2.2.7.3.5. Hazine Odası	63
2.2.7.3.6. Has Oda	63
2.2.8. Enderun Mektebinde Verilen Eğitim	64
2.2.8.1. Enderun Mektebinde Verilen Dersler	66
2.2.8.2. Kişilik ve Davranışlar Eğitimi	69
2.2.8.3. Bireye Yönelik Yetenek Eğitimi	70
2.3. İlgili Araştırmalar	71
3. YÖNTEM	78
3.1. Araştırmanın Deseni	78
3.2. Araştırmanın Yöntemi	78
3.3. Verilerin Toplanması	81
3.4. Verilerin Analizi	81
4. BULGULAR VE YORUMLAR	82
4.1. Enderun Mektebi ile MEB'deki Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylere Verilen Eğitimin Amaçları Arasındaki Benzerliklere Yönelik Bulgular	82
4.2. Enderun Mektebi ve MEB'deki Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylerin Tanılama Yöntemleri Arasındaki Benzerliklere Yönelik Bulgular	89
4.3. Enderun Mektebi'nde Uygulanan Eğitim Modeli ile MEB'de Var Olan Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Modellerine İlişkin Bulgular	94
4.4. Enderun Mektebi ve MEB'de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Programlarının İçeriği Arasındaki Bulgular	102
4.5. Enderun Mektebi'nde ve MEB'de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Rehberlik Edilmesi İle İlgili Bulgular	106
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	111
5.1. Sonuç	111
5.2. Öneriler	113
KAYNAKÇA	115

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. BİLSEM’de Oryantasyon (Uyum) Düzeyinde Verilen Dersler	38
Çizelge 2. BİLSEM’de Destek 1 Düzeyinde Verilen Dersler	38
Çizelge 3. BİLSEM’de Destek 2 Düzeyinde Verilen Dersler	39
Çizelge 4. BİLSEM’de BYF 1-2-3 Düzeyinde Verilen Dersler	39
Çizelge 5. BİLSEM’de ÖYG 1-2 Düzeyinde Verilen Dersler	40
Çizelge 6. BİLSEM’de Proje Programında Verilen Dersler.....	40
Çizelge 7. BİLSEM’de Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Verilen Dersler	41
Çizelge 8. BİLSEM’de Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Verilen Dersler	42
Çizelge 9. Kul Sisteminde Çıkma: İdare ve Ordu Hizmetlerine Geçiş.....	54
Çizelge 10. Enderun Mektebi’nde Başlangıç (İptidai) Sınıfında Okutulan Dersler ..	67
Çizelge 11. Enderun Mektebi’nde Birinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler.....	67
Çizelge 12. Enderun Mektebi’nde İkinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler.....	67
Çizelge 13. Enderun Mektebi’nde Üçüncü Yıl Sınıfında Okutulan Dersler	68
Çizelge 14. Enderun Mektebi’nde Dördüncü Yıl Sınıfında Okutulan Dersler	68
Çizelge 15. Enderun Mektebi’nde Beşinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler	69
Çizelge 16. Özel Yetenekli Bireyler İçin Eğitim Düzeylerine Göre Yeni Uygulama Modelleri	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yetenek Kapsamı.....	16
Şekil 2. Yetenek Gülü.....	17
Şekil 3. Üstün Yeteneklilik Modeli	20
Şekil 4. Enderun Mektebi Eğitimde İlişkili Alanlar	65

1. GİRİŞ

Küreselleşme süreci ve bilgi toplumuna geçiş eğitimin önemini arttırmıştır. Bireylerin sahip oldukları yeteneklerin optimum bir şekilde kullanılması ve değerlendirilmesi ulusal bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak eğitim sisteminde farklı eğitim politikalarının benimsenmesi ile mümkündür.

Eğitim, bireylerin davranışlarını toplumsal gereksinimlere uygun bir şekilde geliştirilmesi sürecidir. Eğitim, toplumların nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde özel bir öneme sahiptir (Söyler, 2008: 59). Ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri eğitim gören insanların başarısı ile ölçülmektedir. Bu başarının sağlanması için kamusal düzeyde kabul edilmiş eğitim felsefesi ve politikaların uzun vadeli uygulanması ve bireyin kendisini gerçekleştirecek fırsat eşitliğinin verilmesi gerekmektedir. Eğitim süreci ile kendisini tanıyan bireyi ilgi alanı ve tercihlerine uygun bir şekilde geliştğinde toplumsal, kültürel ve ekonomik alanda başarı sağlayabilecektir.

Sistemli ve planlı faaliyetler olarak eğitim, bireylerin ülkelerine yapabilecekleri katkıları ortaya çıkaran bir süreçtir. Eğitimle sadece bireyin kendisini geliştirme imkanı bulması değil ekonomik kalkınmışlığa ve toplumsal gelişmeye katkı yapılmaktadır. Ülkelerin sosyo-ekonomik açıdan ne kadar gelişmiş olduğu eğitim sistemlerinin başarısına bağlıdır (Çakmak, 2008: 35). Günümüz dünyasında üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimi ise özel bir ihtisas alanıdır. Bugün bütün dünyada bu bireylerin eğitilmesi milli eğitim politikalarının önemli bir amacı olarak değerlendirilmekte ve bu konuda farklı uygulamalar yapılmaktadır.

Ancak Türkiye’de üstün zekâlı ve üstün yetenekli bireylerin eğitimi istenilen seviyeye ulaşmamıştır. İlk olarak 05 Ağustos 2009 tarihli ve 27310 sayılı Resmi Gazete ’de Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun On sekizinci ve On dokuzuncu Toplantısı ile ilgili 2009/16 Sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde Ülkemizde üstün yetenekli bireylerin eğitimini iyileştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda “Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2009-2013” devreye sokulmuştur. Bu plana uygun olarak 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Milli Eğitim

Bakanlığı yeniden yapılandırılmış, bu kapsamda “Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü” kurulmuş ve bu Genel Müdürlük içinde ise “Özel Yeteneklerin Geliştirilmesi Grup Başkanlığı” oluşturulmuştur. MEB’in yeni kurulan bu genel müdürlüğü “Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017” yayınlamıştır. Çocukların fırsat eşitliği temeline dayanan ve sahip oldukları yeteneklerin kullanılmasına izin evren milli eğitim politikası bu yeni yasal düzenlemeler ile hayata geçirilmiş ancak uygulamada önemli sorunların yaşanması önlenememiştir (Kılıç, 2015:146).

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocuklar sahip oldukları özellikler ve gereksinimleri ile yaşlılarından belirgin düzeyde farklıdır. Bu çocukların normal müfredat programları dışında farklı eğitim programları ile desteklenmeleri ve yeni kazanımlar elde etmeleri gerekmektedir. Üstün zekalı ve özel yetenekli çocuklara farklılaştırılmış eğitim sunulamazsa eğitim ihtiyaçlarının karşılanması mümkün değildir. Bu nedenle bu bireylerin eğitimi kapasitelerine uygun bir şekilde düzenlenmeli ve bu bir eğitim politikası olarak benimsenmelidir (Levent, 2011). Bununla birlikte üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik olarak farklılaştırılmış eğitim verilmediğinde çocuklarda davranış bozukluğunun ortaya çıkma ihtimali yüksektir. Öğrencilerin farklı özelliklere sahip olması, öğrenme kapasitesi ve yaşlılarından üstünlüğü göz önüne alındığında eğitim programlarının yeteneklerin geliştirilmesine yönelik olması gerekmektedir (Şahin, 2004: 262).Günümüzde üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik olarak Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin arasında üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin seçilmesi, yeteneklerinin değerlendirilmesi, kapasitelerinin mümkün olan en üst seviyede geliştirilmesi yer almaktadır (Levent, 2011: 15). Bunun yanında Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin 43. Maddesi üstün yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlar ’da bulunması gereken nitelikleri belirleyerek, bu alanda faaliyet gösterecekler kurumlarda bulunması gereken azami şartları belirlemiştir. Nitekim Madde 43/2’ye göre bu kurumlarda eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

a) Bireysel eğitim-öğretim yapılması esastır.

b) Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde, sosyal ve duygusal gelişim bütünlük içerisinde ele alınır.

c) Kurumdaki eğitim-öğretim etkinlikleri, öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarındaki programlara destek olacak şekilde planlanır ve yürütülür.

ç) Öğrencilerin özel yetenek alanlarıyla ilgili örgün eğitim kurumlarında izledikleri program ile kurumdaki yapacakları çalışmalar arasında paralellik sağlanır.

d) Öğrencilere, geleceğe yönelik düşünme, tahminlerde bulunma ve bunları tartışarak çalışmalarına yansıtma becerileri kazandırılır.

e) Eğitim-öğretim etkinlikleri öğrencileri dıştan yönelimli ve yönetimli bir disiplin ile denetim yerine içten odaklı disiplin ve denetim anlayışını geliştirmeye yönelik olarak düzenlenir.

f) Öğrencilere, kapasiteleri ölçüsünde benlik gelişimi ve iletişim becerileri kazandırılır.

g) Öğrencilerin, liderlik, yaratıcı ve üretici düşünme yetenekleri, ulusal ve toplumsal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirilir.

ğ) Öğrencilere, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerileri kazandırılır.

h) Öğrencilere, öğrenme, araştırma, problem çözme ve bağımsız karar verme becerileri kazandırılır.

ı) Eğitim-öğretim süreci; öğrenci, veli, okul ve kurumun iş birliğinde devam ettirilir.

Diğer taraftan Enderun Mektebi, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren asker ve devlet adamı yetiştirilmesi için faaliyet gösteren saray okuludur. Osmanlı Devleti'nin yönetimindeki topraklarda yaşayan gençlerin önceden belirlenmiş kural ve ilkelere göre seçilmesi ve eğitimi yüzyıllarca başarılı bir şekilde uygulanmış bir eğitim sistemidir. Bu eğitim sisteminde disiplinli bir şekilde yetiştirilen iyi eğitilmiş insanların âlim, şair, devlet adamı, asker ve idareci olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır. (Akkutay, 2012). Enderun tamamen farklı metotlara ve hedeflere dayanan medrese ile karşılaştırıldığında birinci kurumun hedefine ulaşma açısından daha şanslı ve başarılı olduğu görülmektedir. Enderun'un sıkı bir disipline dayanan, başarı ve mahareti yükselmenin yegâne vasıtası yapan prensibi, kimseye bir ayrıcalığın tanınmadığı klasik dönemde bu kurumu imparatorluğun en başarılı eğitim müessesesi haline getirmiştir (İpşirli, 1997: 186). Eğitim metodolojisi incelendiğinde, hazırlık saraylarına alınan öğrencilerin eğitiminden başlamak üzere disiplinli bir şekilde uygulanan özel eğitim, öğrencinin ilgi ve yeteneğine uygun olarak seçilirdi. Eğitim programlarının bireyin ilgi yetenek ve sahip olduğu özelliklere uygun olarak seçilmesi, ileri düzeyde eğitim göremeyecekleri anlaşılmanın farklı alanlara yönlendirilmesi

örnek alınacak düzeydedir. Enderun mektebi bir eğitim kurumu olarak devletin sivil ve askeri insan kaynağını yetiştirirken kendinden önce ve yakında zamana kadar örneğine rastlanmayan bir başarıya ulaşmıştır (Enç, 2004: 57-59).

Sahip olduğu özellikler ile Enderun Mektebi, üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin farklılaştırılmış bir eğitim sistemi ile yüzyıllarca başarılı bir şekilde yetiştirilmesini sağlamıştır. Bu nedenle örnek alınabilecek ve çağdaş bir perspektif ile yorumlanarak uygulanacak özelliklere sahiptir.

1.1. Enderun Eğitim Sisteminin 21. Yüzyılda Uygulanabilirliği

1909 yılına kadar başarılı bir şekilde uygulanan Enderun Mektebi eğitim sistemi Osmanlı Devleti'nde kamu yönetiminde görev alacak kadroların yetiştirilmesi için özel eğitim verilen kurumdur. Enderun eğitim sisteminin temel amacı üstün yetenekli çocukların devletin amaçlarına uygun bir şekilde yetiştirilmesi ve kamu idaresi başta olmak üzere bütün alanlarda kullanılmasıdır. Enderun Mektebi sadece yönetici sınıfın yetiştirilmesi için kullanılmamış Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu devlet adamı gereksinimi dışında bilim, sanat ve kültürel hayatta önemli görevler üstlenmiştir.

Enderun mektebi sistemi, akrabalığın, kan bağıının katı bir şekilde uygulandığı bir dönemde ölçülebilir kriterler ile yeteneğe bağlı eğitim verilen "Türk mucizesi" olarak tanımlanmış bir kuruluş olarak eğitim vermekteydi. Bu kurumdan eğitim alabilmek yeteneğe ve başarıya bağlıydı. Böyle bir sistemin 15. Yüzyıldan itibaren devlet adımı yetiştirilmesi için kullanılması, hala önemli bir araştırma konusudur (Akkutay, 2012). Enderun eğitim sistemi ile Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde olan bütün topraklarda yaşayan ailelerin çocuklarına yeteneklerine uygun olarak geliştirilen seçme yöntemleri uygulanmaktadır. 15 yıllık bir eğitim alacakları başkent İstanbul'a getirilen çocuklar, devlet geleneğine uygun olarak bilim, sanat, yabancı dil, askeri dersler, el sanatları gibi alanlarda eğitim programı uygulanmaktadır. Bu eğitim sürecinde çeşitli elemelerden geçen çocukların farklı alanlara yönlendirilmesi ve en başarılılarının ise idari ve mülki kadronun emrine verilmesi ilke olarak kabul edilmiştir.

Enderun eğitim sisteminin en temel özelliği çağdaş eğitim faaliyetlerinin öncüsü olarak kuramsal ve pratik alandaki eğitimlerin bütünsel düzeyde öğrenciye birlikte verilmesi ve her aşamada bilgi birikimi, becerisi, liyakatinin ölçülerek başarı kriterine göre yükselmesi idi. Eğitimlerdeki temel kıstas, öğrencinin eğilimi, ilgisi ve yeteneğine uygun eğitim programının kullanılmasıdır (Enç, 2004a). Enderun eğitim sisteminde öğrencinin başarılı olması için liyakat, sadakat ve ehliyet ana kriterdir. Her öğrencinin eğitim düzeyi ve becerisi en ince ayrıntısına kadar incelenir ve öğrencinin hangi bürokratik yapıda görev yapacağı ve hangi alanda çalışacağı belirlenerek değerlendirilirdi.

Enderun eğitim sistemi, bireylerin özelliklerinin tespit edilip kendilerine uygun eğitim verilmesine yönelik çalışmaların ilk defa uygulandığı özel bir eğitim sistemidir. Bu eğitim sisteminin temel amaçları içinde Osmanlı Devleti'nin yetişmiş kamu yönetimi memuru ihtiyacının karşılanması yanında siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal pek çok amacı bulunmaktadır.

Doğuştan gelen özellikler ile yetenekli olan bireylerin bu özelliklerine uygun eğitim fırsatları oluşturulmadığında yeteneklerinin bir anlam ihtiva etmediği bilinmektedir. Yetenek bireyin belli bir konuda tam kapasite ile faaliyet göstermesine izin veren bir olgu olarak geliştirilmediğinde körelir ve çoğunlukla yok olur (Akar, 2016). Müziğe yatkınlığı olan bir bireyin iyi piyano çalabilmesi alacağı müzik eğitimi ile ilgilidir. Müziğe ilişkin yeteneği ise onu başarılı kılacak özel bir donanımdır ancak öncelikle keşfedilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

21. yy. dünyası küreselleşme süreci ve bilgi ekonomisi ile üretim anlayışlarının değiştiği bir süreç yaşamaktadır. Ülkelerin rekabet düzeyinin yükselebilmesi ve gelişmişliğinin artması artık sayıca üstün bir nüfusa sahip olmasından değil nüfusun kalitesi ve uzmanlaşma düzeyi ile açıklanmaktadır. Bu anlamda ulusal eğitim sistemleri bireylerin farklılıklarına odaklanarak eğitimin kişisel özelliklerine uygun olarak verilmesi ile başarıya ulaşabilir.

21. yy. eğitim sistemleri “fırsat eşitliği” “bireye uygun eğitim” ve “yetenek yönetimi” çalışmalarına özel bir önem göstermektedir. Küreselleşme sürecinin yoğunlaşması, bilgi ekonomisi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim nitelikli ve yetişmiş insan gücünün öne çıkmasını sağlamıştır. En genel tanımı ile yetenek

yönetimi, Bedensel ve zihinsel özellikler, algısal kavrayabilme ve analiz, çözüm üretebilme ve sonuca varabilme gibi özel yetenek içeren özelliklere sahip olan bireylerin yönlendirilmesi ve eğitimidir. Her bireyin kişisel özelliklerine uygun olarak yönlendirilmesi, en yetenekli olanların belirli yetenek yönetimi süreçleri ile belirlenip özel eğitim alması toplumsal kalkınmanın temeli sayılmaktadır. Dolayısıyla eğitim açısından yetenek yönetimi bir anlamda fırsat eşitliğine uygun bir eğitim sisteminin tasarlanmasını sağlarken diğer yandan da ülkelerin sahip olduğu en değerli varlık olan insan varlığının değerlendirilmesi açısından faydalar sağlamaktadır.

21. yy. dünyasında farklılaştırılmış eğitim yöntemleri bireylerin ilgi, beceri ve kabiliyetlerine uygun eğitim almaları açısından ön plana çıkmıştır. Eğitimin gerçek amacına ulaşması için öncelikle bireyin özelliklerine uygun ve kendisini gerçekleştirebilecek bilgi ile donatılması kuramsal bilginin pratik uygulamalar ile yaşama geçirilmesi ile hazırlanması gerekmektedir. Ulusların başarısını etkileyen en önemli faktörler arasında sahip olduğu insan kaynağı ve yetenekleri gelmektedir. Dolayısıyla eğitim yönetimi bireylerin beklenti ve isteklerinin karşılanması oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmanın hipotezi Enderun eğitim modelinin 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sistemine faydalı olacaktır.

1.2. Problem

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren ülkeler üstünlüklerini kanıtlamanın bir yolu olarak önce spor ve sanat, ardından fen ve matematik alanlarında üstün yetenekli bireylerin eğitime hız vermeye başlamış, bu bireylerin olimpiyatlarda ve yarışmalarda yeteneklerini sergilemelerini sağlamışlardır. Dolayısıyla ülkemiz de dâhil olmak üzere, birçok ülkenin kalkınma hedefleri arasında üstün yetenekli bireylerin kendi ilgi alanlarını, yeteneklerini, yaratıcılıklarını geliştirmelerine yönelik fırsatları artırmak, ülkeye ve dünyaya yararlı birer birey olmalarını sağlamak yer almaktadır.

Enderun eğitim sistemin tanımlama ve eğitim modeli ölçütü olarak kullanılmasına ilişkin daha önce yapılan çalışmalara baktığımızda 2010 yılında Cihan Kılıç (2010) adlı yüksek lisans çalışmasında, Enderun Mektebini üstün yetenekli çocuklara verdiği eğitim yönüyle incelemiş ve mektepte uygulanan eğitim modelinin günümüzde üstün yetenekli çocuklara uygulanan eğitim modellerinden hangisine ne düzeyde benzediğini araştırmıştır. Ancak mukayeseli analizin ötesine gitmemiş ve

2009 yılından sonra uygulamaya konulan yasal mevzuata hiç değinememiştir. Ülkemizde üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların eğitimi alanında yapılan çalışmalar bu tarihten sonra hız kazanmıştır. 2015 yılında Abdülkadir Tuncay (2015) adlı yüksek lisans çalışmasında Enderun Mektebinde üstün yetenekli öğrencilere verilen fen bilimleri eğitimi ile günümüzde Bilim ve Sanat Merkezlerinde üstün yetenekli öğrencilere verilen fen bilimleri eğitimi arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya koymuştur. Bu çalışmada mukayeseli analizin ötesinde gidememiş, Enderun mekteplerinin 21. Yüzyılda uygulanabilirliği hipotezime cevap verememiştir.

Enderun Mektebi'ne yönelik olarak Enç (2005) ve Akkutay (2004) tarafından yapılan araştırmalarda Enderun Mektebi eğitim sistemi öne çıkarılmakta BİLSEM tarafından uygulanan eğitim modeli üzerinde yeterince durulmamaktadır. Bu araştırmada Enderun Mektebi eğitim sistemi bütün yönleri ile ele alınırken BİLSEM tarafından uygulanan eğitim sistemi ile karşılaştırılması elde edilen bulgular uygulamada nasıl daha iyi bir sistemin kurulabileceğini araştırmaktadır.

Özellikle özel ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminin Enderun Mektebi örneğinde olduğu gibi politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer alanlarda rekabet unsuru olarak değerlendirilmesi için nelerin yapılabileceği, hangi uygulamaların esas alınması gerektiği araştırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren özel ve üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik çağdaş anlamda insan kaynağı politikasının oluşturulamaması, eğitim sisteminin rekabet unsuru oluşturabilecek yöntemler ile donatılamaması ve bütün bu uygulamaların yapılabilmesine olanak sağlayacak eğitim felsefesinin geliştirilememiş olması çalışmanın yapılması için itici bir güç olmuştur.

Bu çalışmada Enderun Mektebi uygulamaları ile BİLSEM uygulamalarının karşılaştırılması eğitim yönetimi açısından ele alınamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde günümüzde özel ve üstün yetenekli bireylerin eğitiminde kullanılan sistemlerin, başarısını ve sağlamlığını yüzyıllarca kanıtlamış Enderun Mektebi eğitimi ile nasıl geliştirilebileceği araştırılmıştır. Bunun yanında, 2009-2013 ve 2013-2017 Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planları incelendiğinde Enderun Eğitim Sisteminin 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sistemi'nin oluşturulmasında tanılama ve eğitim modelli ölçütü olarak kullanılmadığı gözlenmiş ve bu araştırmanın yapılmasının gerekliliği konusunda etkili olmuştur. Bu araştırmanın problemi klasik

dönem Osmanlı Enderun eğitim sisteminin üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin yönetimi açısından 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sisteminde uygulanabilirliği sorusuna cevap aramak olarak belirlenmiştir.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri aşağıda gösterilmiştir.

- 1) Enderun Mektebi ile MEB'deki üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere verilen eğitimin amaçları arasındaki benzerlikler var mıdır?
- 2) Enderun Mektebi ile MEB'deki üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin tanılama yöntemleri arasındaki benzerlikler var mıdır?
- 3) Enderun Mektebi'nde uygulanan eğitim modeli ile MEB'de var olan üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik eğitim modelleri arasındaki benzerlikler var mıdır?
- 4) Enderun Mektebi ve MEB'de üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik eğitim programlarının içeriği arasındaki benzerlikler var mıdır?
- 5) Enderun Mektebi'nde ve MEB'de üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik rehberlik hizmetlerinde benzerlikler var mıdır?

1.4. Amaç

Araştırmanın amacı, Osmanlı eğitim sisteminin bir parçası olan Enderun Mektebi'ndeki uygulamaların 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sistemine nasıl uyarlanacağını ortaya konulmasıdır. Klasik Osmanlı eğitim sisteminin elde ettiği başarılar ve sonuçlar değerlendirilerek 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sisteminde üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların nasıl eğitim alacakları ya da bu bireylerin kişisel özelliklerine ve yeteneklerine uygun olarak nasıl bir eğitim almaları gerektiği araştırılmıştır.

Araştırmanın bir diğer amacı ise Enderun Eğitim Sistemi ile günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nde kullanılan ve üstün ve özel yetenekli çocukların tespit edilmesi, hangi alanda yeteneğinin olduğunun belirlenerek ihtiyacı olan eğitimlerin

hangi koşullarda verileceğine y6nelik olarak yapılan 7alışmaların değerlendirilmesidir.

Günümüzde üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimi özel kurum ve kuruluşlar ile gerçekleştirilmektedir. Tanılama yöntemleri dahil olmak üzere bütün eğitim süreçleri kanun ve yönetmelikler ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde merkezi otoritenin eğitim sistemi içindeki 7alışmaları yön vermektedir. Kamu otoritesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nda kurduğu Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğu koordinasyonu ile yaptığı 7alışmalarda Bilim ve Sanat Merkezleri'nin nasıl kurulacağına, üstünve özel yetenekli çocukların hangi şartlar altında nerde ve hangi 6đretmenlerden eğitim alacağını yönlendiren kuruluştur. Bu kuruluşun yaptığı 7alışmalarda özellikle Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı'nın Görevleri, Özel Eğitim Genel Müdürlüğu Görevleri, Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı, Bilim ve Sanat Merkezleri 6đđrenci Tanılması, Bilim ve Sanat Merkezleri Y6nergesi ile merkezden y6netilen bir yapı içinde BİLSEM'in y6rütücü olduğu bir yapı içinde yapılmaktadır. Bu 7alışmada Enderun Mektebi ve BİLSEM arasındaki benzerlikleri ve farklılıklarını ortaya koymak, üstün zekalı ve özel yetenekli çocuklara uygulanan eğitim modellerinin geleneksel olarak sahip olduğumuz bilgi ile nasıl dönüştürülebileceğini araştırmaktır.

1.4. 6nem

Ülkelerin sahip olduğu eğitim sistemlerinin pek çok fonksiyonu bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar, 6lke vatandaşlarının bilimsel düzeyde gerekli bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmak ve toplumun siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına katkıda bulunacak şekilde yetiştirilmesini sağlamaktır. Eğitim sistemlerinin temel ama7ları fırsat eşitliği ilkesine dayanılarak toplumun ihtiya7larına göre düzenlenmektedir. Bu düzenlemede 7ağdaş eğitim y6netimi yaklaşımları bireylerin sahip oldukları yeteneklerine ilişkin olarak eğitim almalarının eğitimin ger7ek amacı olduğunu ileri sürer. Eğitim hakkı her vatandaşın en doğal hakkı olarak anayasal düzeyde korunmaktadır. Ancak bu hakkın etkin, yararlı ve toplum a7ısından anlam taşıyacak şekilde faydalı olabilmesi için bireylerin sahip oldukları özelliklere uygun eğitimin verilmesi zorunludur.

Bugün bütün dünya toplumunun %2'sinin özel ve üstün yetenekli olduğu tahmin edilmektedir. Özel ve üstün yetenekli bireyler doğuştan sahip oldukları yetenekler ile normal bireylerden farklılık göstermektedir. Bu bireylerin, gelişimi, hayatı algılayışları, toplumsal ilişkileri ve kapasiteleri normal bireylerden farklı ve üstündür. Çağdaş devletlerin eğitim sistemleri, bu bireylerin sahip oldukları özelliklerin yerinde ve etkin bir değerlendirme ile tanınması, ve topluma faydalı olacak şekilde geliştirilmesi için uğraş vermektedir.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yapılan üstün ve özel yetenekli bireylerin eğitim çalışmaları önemli bir fark yaratacak şekilde planlanmamıştır. Günümüzdeki özel yetenek eğitimleri Avrupa'daki örneklerin Türkiye'ye uyarlanarak düzenlenmesinden ibarettir. Oysa her toplum kendi sosyal ve kültürel özelliklerini içinde barındırmaktadır. Yapısal olarak ithal edilen özel yetenek eğitim modellerinin başarısızlığı ortadadır. Özellikle son yıllarda kamu otoritesi tarafından özel ve üstün yetenekli bireylerin eğitime ilişkin yeniden düzenleme çalışmaları, eski sistemlerinin başarısız olduğu üzerine yapılan açıklamalar bunu kanıtlanmaktadır.

Ancak, Türk toplumunun sahip olduğu devlet yapısı ve kültürü içinde yüzlerce yıllık bir bilgi birikiminden gelen üstün ve özel yetenekli bireylerin yetiştirilmesi, rafine bir eğitim felsefesi ve eğitim uygulamaları setine sahiptir. Geçmişin bütün kurum ve kuruluşlarının Batı tarzı düşünce sistemi ile köhne ve eskimiş olarak değerlendirilmesi, Enderun Mektebi eğitim sisteminin değerlendirilmemesine, en azından tarihte kalmış bir kurum olarak göz ardı edilmesini sağlamıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nin 600 yıllık devlet yapısını oluşturan asker ve sivil bürokratik kadronun üstün yetenekli bireylerin seçimi ile oluşturulmasında önemli bir görev üstlenen saray okulu Enderun Mektebi örnek alınabilecek bir eğitim felsefesine, eğitim modeline ve farklılaştırılmış uygulamalara sahiptir.

Bu açıdan yaklaşıldığında bir eğitim modeli olarak Enderun Mektebi'nin sahip olduğu özelliklerin Türkiye'de özel ve üstün yetenekli bireylere yönelik uygulanan BİLSEM eğitimleri ile karşılaştırmak ve Enderun Mektebi sisteminin çağdaş bir yorumlama ile örnek bir model olarak uygulanabilirliğini araştırmak eğitim yönetimi açısından önemlidir.

1.6. Sınırlılıklar

Çalışmada veri toplama tekniği literatür taraması ile sınırlıdır. Osmanlı Eğitim Sistemine yönelik çalışmalar Enderun Mektebi'nin uygulamaya konulmasından kaldırıldığı zamana kadar sınırlandırılmıştır. Günümüzdeki üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilere öğrencilerin eğitime yönelik yaklaşımlarda var olan uygulamalar esas alınacaktır.

Bu araştırmada “yetenek yönetimi”, “yetenekli çocuklar” tanımları ile sadece toplumun %2'lik kısmını oluşturan “üstün zekalı” ve “üstün yetenekli” öğrenciler ana çalışma konusu olmakla birlikte Enderun Mektebi eğitim sisteminin sahip olduğu özellikler dikkate alındığında farklı özelliklere sahip olan bütün öğrencilerin eğitim kademelerinde değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi de araştırmanın sınırları içindedir.

1.7. Tanımlar

Enderun Mektebi: Devşirme sistemi ile toplanan gayrimüslim çocukların sarayda kamu yönetimi ve farklı alanlarda görev yapması için eğitildikleri ve yeteneklerine göre yükselme imkanlarının bulunduğu eğitim sistemidir (İnalçık, 2003: 85).

Acemi Oğlan: Yeniçeri ocağında Hıristiyan çocuklara verilen isimdir. Devşirme: Osmanlı Devletinin Rumeli ve Balkanlardaki Hıristiyan topraklarda genç, yetenekli ve zeki çocukları toplayıp eğitim vererek oluşturduğu asker ve yönetici yetiştirme sistemidir (Uzunçarşılı, 1988: 520).

İçoğlanı: Saray hizmetine alınıp devletin muhtelif makamlarına namzet olarak yetiştirilen gençler hakkında kullanılan bir tabirdir. Yıldırım Beyazıt zamanında yeni teşekküle başlayan saray hizmetlerinde bulunmak üzere yeniçerilik için toplanan devşirmelerden ayrılmak suretiyle meydana getirilmiş ve usul sonradan yapılan kanunla devam edip gitmiştir (Pakalın, 1993: 28-29).

Yetenek: Bireyin düşünme, hissetme davranma kalitesini belirleyen, davranışa dönüşerek üretken uygulamalara yansıyan, kişiyi ustalık düzeyine ulaştıran,

potansiyelini oluşturan, performans ve başarısına yansıyan yüksek kabiliyetler bütünü, doğuştan gelen güçtür.(Cambridge Academic Content Dictionary).

Yetenek Yönetimi: Yetenekli insanların yeteneklerinin değerlendirilmesi amacıyla yetenekli olduğu alanlarda yönlendirilerek geliştirilmesi amacıyla sistematik ve planlanmış faaliyetlerdir (Gagne, 2004).

Üstün Zeka: Zekâ testleri ile ölçülen ve zekâ bölümü 130 ve üzeri çıkan bireylere verilen ad (Levent, 2011: 20)

Özel yetenekli öğrenci: Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren öğrenci (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği m. 4/ğ)

Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM): “Bilim ve sanat merkezi, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli çocuk/öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumudur” (MEB, 2007).

2. YETENEK YÖNETİMİ VE ENDERUN EĞİTİM SİSTEMİ İLE İLGİLİ KURAMSAL TEMELLER VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yetenek yönetimi ve Enderun eğitim sistemi ile ilgili kuramsal temeller ve araştırmalara yer verilmiştir.

2.1.Yetenek Kavramı ve Yetenek Yönetimi

Son yıllarda küreselleşme süreci ve bilgi ekonomisine geçiş ile birlikte esnek çalışma şekilleri eğitim yönetimini de değiştirmiştir. İş gücünün yapısının, koşullarının ve çalışma ilişkilerinin değişmesi ülkelerin, toplumların ve işletmelerin asıl gücünün üstün ve nitelikli insan kaynağının olmasını zorunlu kılmıştır (Bingöl, 2016: 53).

Eğitim sosyolojisi açısından yaklaşıldığında, eğitim, “bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreç” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre bireyin eğitiminin başarılı olabilmesi “bilişsel, duygusal, sosyal yeteneğinin en elverişli düzeyde gelişmesinin sağlanması” olarak ifade edilmektedir (Tezcan, 1985: 4). Çağdaş eğitim sistemlerinde eğitim üzerine yapılan bütün çalışmalar bireyin eğitiminin odaklanması gereken temel alanın “gelişimini ilgi ve ihtiyaçları” doğrultusunda sağlaması gerektiğini ve toplumsal bütünleşmesinin bu ilke ile daha etkin olacağı düşüncesindedir. Eğitim kurumu sosyal ilişkileri ve toplumsal kültürü öğrencilere öğretmek ve “ilgi ve yeteneklerine göre belli görevler için hazırlamak ve yerleştirmek ile görevlidir. Eğitim kurumları pek çok işlevi yerine getirirken, bireyin öncelikle kişiliği, bireysel özellikleri, beceri ve yetenekleri ile değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Ergün, 2015).

Üstün zekalı ve özel yetenekli öğrenciler bir ülkenin gelişimini doğrudan etkileyen bireylerdir. Bu öğrencilerdeki potansiyel doğru bir eğitimle açığa çıkarıldığı ve uygun imkânlar sunulduğu zaman teknoloji, sağlık, sanayi gibi birçok alanda yenilik ve ilerleme sağlanabilir. Nitekim gelişmiş ülkeler de bu potansiyelin farkına vararak üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin eğitimi için onlara tüm imkânları sunmakta ve kaliteli bir eğitim vermektedir (Pemik, 2017: 4). Toplumsal bir süreç olarak eğitimin planlanmış amaçlarına ulaşabilmek için eğitim programlarının amaçlarının ve öğretim programlarının günün değişen şartlarına uygun olarak

belirlenmesi gerekmektedir. Eğitimin çıktısı olarak değerlendirilen öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyi ile tutum ev davranışlarının işlerlik kazanabilmesi sürekli değişen çevreye uyum sağlayabilmesine bağlıdır. Eğitimde toplumsallaşma, fırsat eşitliği ancak bireylerin kişilik özelliklerine uygun olarak farklılaştırılmış eğitim ile sağlanabilmektedir. Bu eğitimin verilebilmesi toplumsal kalkınmanın temelidir.

2.1.1. Yetenek Kavramının Tanımı

Türk Dil Kurumu'na göre yetenek farklı tanımlar ile ifade edilmiştir. Bireyin “bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet, istidat” olarak yapılan tanımlarının yanında “kapasite”, “kalıtıma dayanan ve öğrenmesini çerçeveleyen sınır” ve “dışarıdan gelen etkiyi alabilme sınırı” olarak da tanımlanmaktadır (TDK, 2017).

Türkçe’de “kabiliyet, istidat” olarak tanımlanan yetenek kelimesi İngilizce’de iki farklı tanım ile açıklanmaktadır. Bunlardan birincisi “Ability” bireylerin fiziksel ve ruhsal etkinliklerini ortaya koyabilme kapasitesi olarak tanımlanır. Diğer ise “Aptitude” olarak tanımlanan eğitim yoluyla yeterlilik ve beceri edinme kapasitesidir. Bu bağlamda yetenek, hem bilgilerin edinilmesinde ve edinilen bilgilerin ortaya konmasındaki olumlu farklılık olarak tanımlanabilir (Akar, 2016: 17).

İngilizce ’de “Talent” ve “Gift” olarak da açıklanan yetenek kavramı, bireyin doğuştan kazandığı üstün yetenek olarak belirli bir konuda diğer insanlara göre ortalamanın üzerinde bir başarı göstermesine sağlayan özellik olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, doğuştan oluşan bu özellikleri ile yaşlarına göre daha fazla bir potansiyele sahip olurlar ve bazı konularda diğer insanlara göre daha yatkındırlar (Atlı, 2017: 25).

Örneğin çarpıcı bir örnek vermek gerekirse “absolut” duyusu olarak nitelendirilen ve insanın sadece fiziksel gelişiminin bir sonucu olarak doğuştan sahip oldukları bu özellikle duydukları bütün seslerin notasını, hiçbir müzik eğitimi almadan çıkarabilmektedir. Mozart, Beethoven, Chopin gibi ünlü bestecilerin fiziksel olarak bu özelliğe sahip olmaları başarılarını arttırırken, bu özelliğin geliştirilmesi için mutlaka müzik eğitimi alınması şarttır.

Yetenek tanımlarına bakıldığında birbirinden farklı özelliklere yoğunlaşan tanımların literatürde olduğu görülmektedir. Yetenek, mevcut ve gelecekte üretkenlik

ile ilişkili olarak bireyin sahip olduğu özellikler ve potansiyel ve performansına katkı yapacak doğasında bulunan düşünme, duygu ve davranış kalıbıdır. Yeteneğin insanın doğasında bulunması onu kişiye özel niteliğine vurgu yapmaktadır (Polatlı, 2011: 28). Üstün yetenekli bireylerde tek bir yetenek kriteri mevcut değildir. Bu nedenle bireyin üretici potansiyelinin sahip olduğu enerjinin tanımlanması ve bireyin kapasitesinin bilimsel yöntemler ile değerlendirilmesi daha yararlı olacaktır (Renzulli, 2005, s.13).

Yetenek üzerine yapılan çalışmalarda yeteneğin zekâ ile eşanlımlı kullanıldığı ancak daha sonrasında bireylerin sahip oldukları yeteneğin sadece zekâ kavramı ile açıklanmasının oldukça yanıltıcı olduğu kanıtlanmıştır. Bunun yerine bireylerin farklı yeteneklerinin olduğu ve bu yeteneklerinin belirli bir alanda yoğunlaştığı eğilimi ön plana çıkmıştır. Yetenek kavramının tanımlanmasında bireyin sahip olduğu potansiyel, kendisinin bile bilemediği ancak herhangi bir konuda en iyi davranışı gösterebileceği becerisi, iletişim, ikna ve algılama gibi özel unsurlar yetenek olarak tanımlanmıştır (Altınöz, 2009: 4).

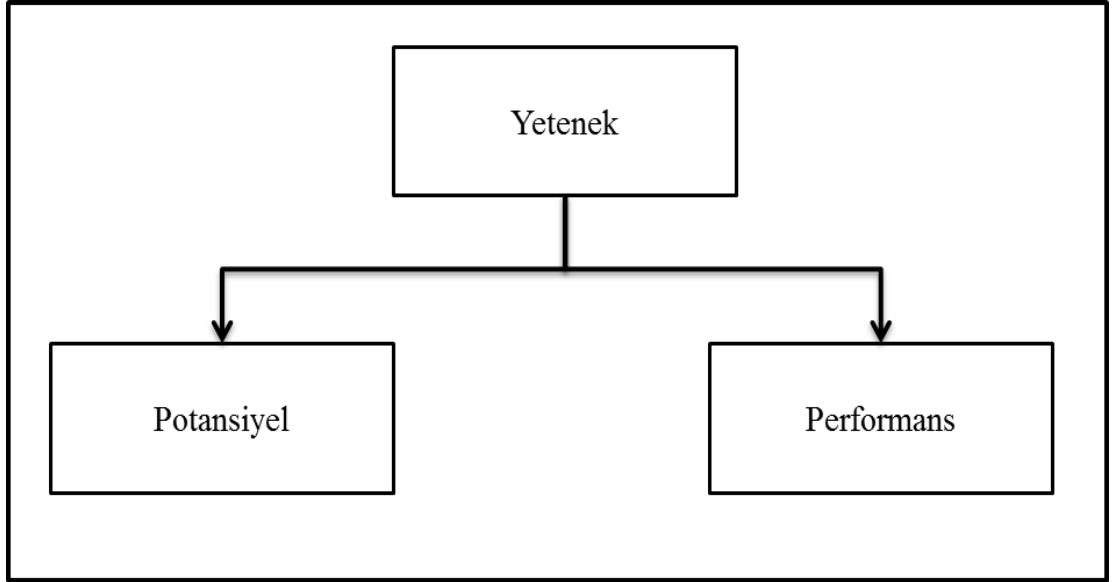
Bir diğer tanımda üstün yetenekli çocuk, bir veya daha fazla alanda, akranlarının düzeyinin çok daha ileri düzeyde performans gösteren veya performans gösterme yeteneği olan, eşsiz yetenekleri ve özelliklerinin gelişimi için aileden, toplumdaki ve eğitim ortamından sosyal ve duygusal destek gerektirdiği kişilik olarak tanımlanmaktadır (Harrison, 2004: 78).

Yetenek, insanların düşünsel, duygusal ve davranış kalitesini belirleyen bütün bileşenleri tutum ve davranışları ile üretimsel olarak bir alanda kullanmasına izin veren ve bireyin ustalık seviyesine erişebilmesi için potansiyelini oluşturan, performansına ve başarısına yansıyan yüksek kabiliyetler bütünü, doğuştan gelen güçtür. Yeteneğin tanıma bağlı olarak belirgin özellikleri bulunmaktadır (Akar, 2016: 20-21):

- Doğuştan gelen varoluşsal yapıdır,
- Belli ve özel alanlardaki üst düzey kabiliyetlerdir,
- Kişiyeye özel bir beceridir,
- Kişiyeye ustalık düzeyine ulaştırır,

- Beceri ve yeterlik geliştirmeye temel teşkil eden; öğrenme, üretme, sergileme gücü olarak kişinin potansiyelini vurgular,
- Öğrenme ortamı ile kişinin yeteneği performansa ve başarıya yansır,
- Yetenek ve performans arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır; yetenek arttıkça performans artar,
- Doğal yetenek, öğrenme ortamı, beceri olarak üç bileşenden oluşur,
- Gelişimsel/geliştirilebilir bir yapıdır.

Yeteneğin tanımlanmasında ana ölçütler potansiyel ve performanstır. Aşağıdaki şekil 1’de yetenek bileşimi gösterilmektedir.

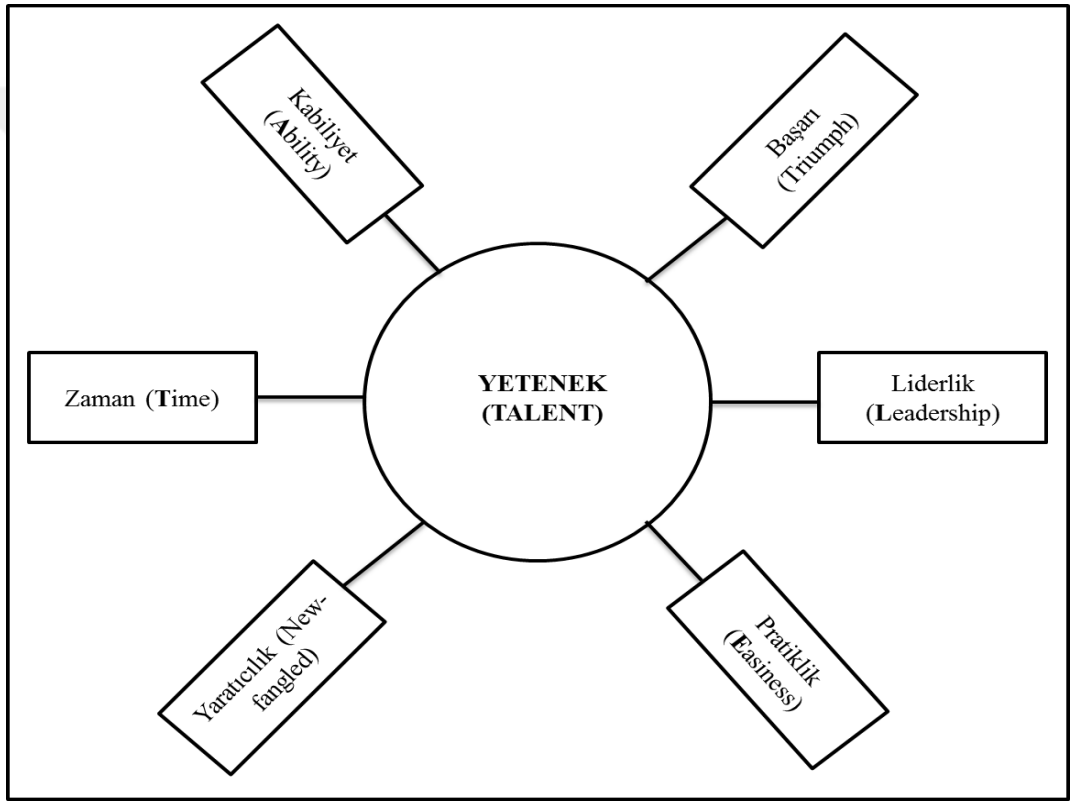

şekil 1. Yetenek Kapsamı

Kaynak: Atlı D. (2017). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Vizyon Yetenek Yönetimi (Talent Management)*. İstanbul: Abaküs Yayınları, s.26.

Yeteneğin tanımlanmasındaki zorluk yetenek olarak belirlenmiş pek çok farklı özelliğin farklı bireylerde farklı şekillerde ortaya çıkması ve değerlendirilmesidir. Buna göre yetenek bireyin sahip olduğu bütün özelliklerinin bir bileşimidir. Ancak bu bileşimin bir yönü diğer özelliklerine göre daha fazla öne çıkmaktadır. Yeteneği oluşturan özellikler İngilizce “TALENT” kelimesi ile ifade edilebilir (Deb, 2005: 19:Aktaran, şahin, 2015: 4-5).

- Başarı (Triumph)
- Kabiliyet (Ability)
- Liderlik (Leadership)
- Pratiklik (Easiness)
- Yaratıcılık (New-fangled)
- Zaman (Time)

Şekil 2. Yetenek Gülü

Kaynak: Deb, T. (2005). *A Conceptual Approach to Strategic Talent Management*. New Delhi: Indus Publishing Company, s. 19, Aktaran, Şahin, Ö. (2015). “Yetenek Yönetimi ve Yenilik Performansı İlişkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma” Aydın, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, s.5.

Şekil 2’ye göre bireyin yeteneğini oluşturan bütün özelliklerin her birinin kritik bir özellik olduğu bütününü oluşturan zihinsel, duygusal, sosyal ve davranışsal özelliklerin birleşimi olduğu söylenebilir (Şahin, 2015: 4). Tüm insanlar birbirinden bedensel ve öğrenme yetenekleri açısından farklılıklar göstermektedir. Kimi insan uzun, kimi kısa, kimisi şişmandır. Bazı insanlar daha kısa zamanda ve kolay

öğrenebilirken bazıları daha geç sürede ve zor öğrenebilmektedir. Günümüz dünyasında bireylerin birbirinden farklılıklarının olması artık doğal olarak kabul edilmektedir. Bazı çocukların bu özelliklerinden dolayı “bireyselleştirilmiş eğitim” almaları eğitim sosyolojisinden uzun süredir uygulanan bir yaklaşımdır (Eripek vd. 2005: 3).

Yetenekli bireylerin tanımlanmasına yönelik kavram karmaşıklığı bireyin sahip olduğu özelliğe göre değişebilmektedir. “Üstün Yetenekli”, “Özel Yetenekli” ve “Yetenekli” birey tanımlarında ele alınan konular daha çok düşünce ayrılığı bulunmaktadır. Bu yönde yapılan tanımlamalar da akademik başarı, sanat, spor, liderlik yeteneği, sosyal ilişkilerdeki başarı yakın dönemde insanların birbirinden farklı özelliklere sahip olması ve çoklu zekâ kuramları nedeniyle değişebilmektedir. Burada temel nokta bireyin zihinsel olarak üstünlüğünden çok belirli bir alanda yetenekli olmasına yönelmiştir. Bu ayrım, Françoys Gagne tarafından üstünlük ve yetenek kavramlarının birbirinden farklı olarak ele alınmasını, üstünlüğün yaşatlarından en az %10 üzerinde olunmasını yeteneğin ise belirli bir alanda yüksek bir beceriye sahip olunması açısından ele almaktadır (Arslan, 2016: 11). Bu yüzden bu çalışma boyunca bu ayrıma dikkat edilerek, üstün zekalı ve özel yetenekli öğrenciler nitelemesini kullanılacaktır.

2.1.2. Yetenek Yönetimi Kavramı

Son yıllarda kavramsal olarak üzerinde çok konuşulmaya başlayan yetenek yönetimi, eğitimden ekonomiye, siyasetten uluslararası rekabete kadar pek çok alanda etkili olmaktadır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra yaşanan ekonomik krizler nedeniyle yetenekli insanların keşfedilmesi, değerlendirilmesi ve başarılı olacakları sistemlerin geliştirilmesi ile birlikte “yüksek yetenekli bireylere odaklanmak” önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Polat, 2011: 29).

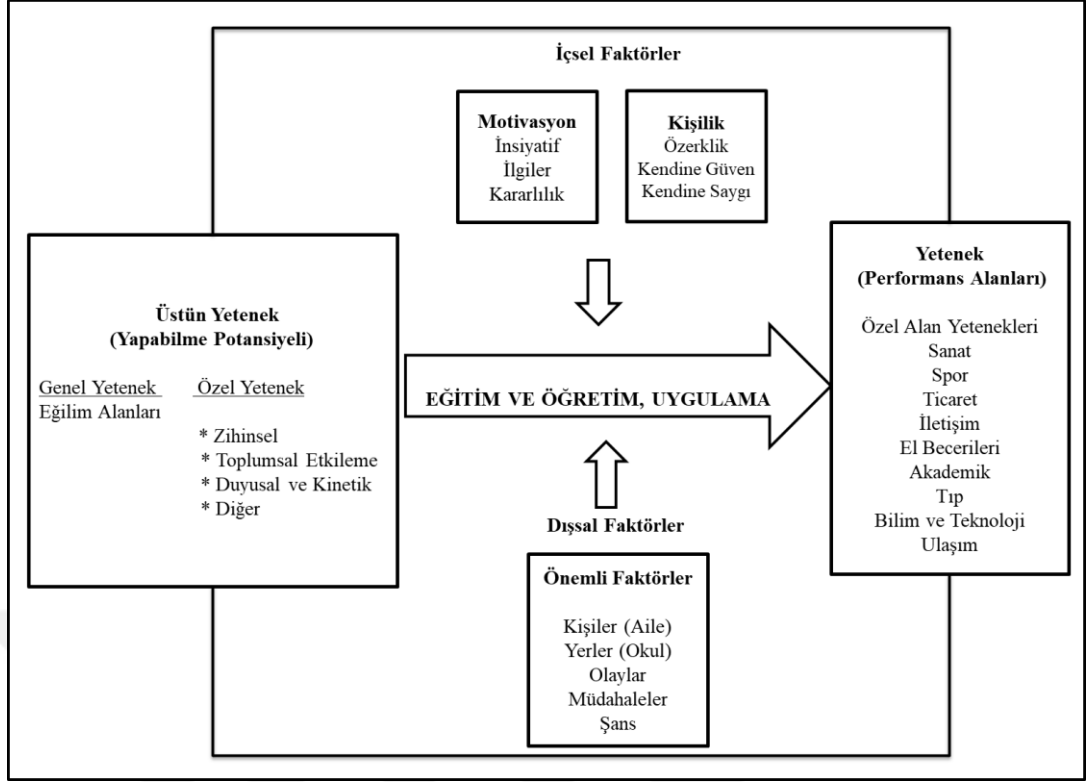
Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların tespit edilmesi, hangi konulara eğilimlerinin bulunması ve geliştirilmesi yaşam deneyimlerinin gerçekleştirmeleri ve mesleki bir alana yönlendirilmeleri ile mümkündür. Özellikle, akademik, sanat, spor ve meslek dallarından hangilerinde üstün beceriye sahip olduğunun tespit edilmesi ve yeteneklerinin düzeyi üç ana özellikte belirlenmektedir (Gagne, 2004: Aktaran: Akar 2016: 9):

- Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri ve özyönetim süreci,
- Bireyin içinde bulunduğu sosyal ortamı oluşturan aile, öğretmenler ve arkadaşları,
- Bireye yönelik olarak geliştirilen özel eğitim olanakları,
- Bireylerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumları, bireye yaklaşımları ve ebeveynlik davranışları.

Yetenek yönetimi kavramsal olarak işletme biliminde sık kullanılan bir kavramdır. İşletmede performansın ve verimliliğin örgütsel düzeyde çalışanların tutum ve davranışları ile açıklanması bütün rekabet unsurlarının insan davranışlarına yönelmesini sağlamıştır. Yetenek yönetimi, üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin bulunması, değerlendirilmesi, zekalarını ve yeteneklerini gösterebilmesine en uygun şartların oluşturulmasına yönelik bütün amaç ve faaliyetlerin toplamıdır.

Yapılan araştırmalarda ortaya konan veriler örgütlerin “en iyi yeteneğe sahip insanlar” ile çalışmak istediklerini ortaya koymaktadır. İnsan kaynağının öneminin tekrar gündeme gelmesi, değişen üretim anlayışı, demografik yapıdaki değişimler ve sosyal değişimler ile açıklanmaktadır. Artık başarı ve verimliliğin sağlanabilmesi üstün zekalı ve özel yetenekli insanlara bağlıdır. Bunun iyi yönetilmesi başarılı ülkeleri diğerlerinden ayıran en önemli özelliktir (Akar, 2016: 43-44).

Yetenek yönetimi, toplumdaki bireylerin bilimsel tekniklerle belirlenmiş ilgi ve yönelim alanlarının belirlenerek değerlendirilmesi amacıyla eğitim ve öğretim modelinin belirleyici olduğu sistemin bütün bileşenlerinin oluşturduğu faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerinin temel amacı bireylerin kendi yeteneklerine uygun olarak eğitilmeleri ve kendilerini gerçekleştirmelerine imkân tanınmasıdır (Atlı, 2017). Özel yetenekleri olan bireylerin farklılaştırılmış eğitimleri için tarih boyunca çalışmalar yapılmıştır. “Üstün genetik kapasitenin, üstün olduğu alanda, doğru yöntem ve uyaranlarla beslenmesi ve eğitimi ile katkı sağlanabilir. İçinde yaşadığımız bilgi çağında bilgiyi kazanma ve elde etme mücadelesi yetenekli bireylerin eğitimi ile sağlanabilmektedir.” Bugün bütün dünyada bu yöndeki çalışmalara hız verilmiştir. Bunun temel nedeni, genetik olarak bireylerin sahip oldukları yeteneklerin eğitim ile desteklenmediğinde ortaya çıkması ve bireye ve topluma yararlı olması mümkün değildir (Baykoç Dönmez, 2005).

Şekil 3. Üstün Yeteneklilik Modeli

Kaynak: Gary E., Mc Pherson, (1997). Special Issue: “Giftedness and Talent in The Arts, Journal of Aesthetic Education University Of Illinois Press V. 31 No. 4. Aktaran Atlı D. (2017). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Vizyon Yetenek Yönetimi (Talent Management)*. İstanbul: Abaküs Yayınları, s.30.

Şekil 3’e göre üstün zekalı ve özel yetenekli insanların keşfedilmesi, eğitim ve öğretim ile yönlendirilmesi ve uygulamalar ile yeteneklerinin geliştirilmesi eğitim kurumlarının çağdaş yöntemleri benimsemesi ile mümkündür. Ancak yetenek yönetiminin başarılı bir şekilde uygulanması için eğitim, öğretim ve uygulama tek başına yeterli değildir. Bireyin yeteneklerinin etkileyen, motivasyonu ve kişilik özelliklerinden oluşan içsel faktörler ile içinde bulunduğu sosyal çevrenin bulunduğu dışsal faktörlerin de yeteneklerin yönlendirilmesinden önemli etkileri bulunmaktadır.

2.1.3. Yetenek Yönetiminin Önemi

Toplumsal düzeyde en önemli sorun “Eğitim sistemi öğrencilerin üstün zeka ve üstün yeteneklerini yani yapabilme potansiyelini keşfedebiliyor mu, geliştirebiliyor mu?” sorusudur. Bu soruya cevap bulamamış toplumlar çocuk ve gençlerin yapabilme potansiyelini büyük ölçüde harcarlar. Bir toplumun en önemli değeri o toplumun insanların gücü, zekâsı ve yetenekleridir (Cüceloğlu, 2012: 23). Toplumdan eğitim

talep eden birey aldığı eğitimler ile beşerî sermayesini arttırmak için yatırım yapmış olur. Bu yatırım bireysel değildir. Aynı zamanda toplumdaki insanların eğitimi o toplumda ekonominin büyüme potansiyelini, ücretleri, işsizlik oranını, en önemlisi de toplumsal barışa katkı sağlar. Bu nedenle eğitimin gerçek amacına ulaşması bireylere yeteneklerine uygun olarak eğitim verilmesinin sosyal adalet ve sosyal hareketlilik açısından son derece önemlidir (Gümüş ve Şişman, 2012: 1).

Günümüz dünyasında toplumların en önemli ve tek kaynağı insandır. İnsandan daha zengin bir kaynak yoktur. Ekonomik boyutu ile en önemli kaynak olmanın yanı sıra diğer bütün kaynakların sağlanması, planlanması ve bir araya getirilmesi insana bağlıdır ve yeri doldurulamaz (Sabuncuoğlu, 2009: 2). Bu kaynağın değerlendirilmesi için bilimsel yollardan yapılmış çalışmalar ile sistemli ve planlı bir eğitim modeline ihtiyaç bulunmaktadır.

Toplumsal düzeyde farklılıkların yönetilmesi fırsat eşitliğinin sağlanması ve insanlara eşit olanaklar sağlanması yasal bir zorunluluktur. Günümüz dünyasında rekabet farklı özelliklere ve yeteneklere sahip insanların daha iyi eğitilmesi ve işgücüne kazandırılması ile mümkündür (Can, Aşan Azizoğlu ve Miski Aydın, 2015: 30-31). Yetenek yönetiminin bir başka boyutu ise bireyin kendi yeteneğini keşfetmesi sürecinde harcadığı zaman kaybı ve kişilik örselenmesidir. Toplumsal açıdan kaybedilen insan gücü ve enerjisinin yanı sıra bireyin kendi özelliklerine uygun olmayan eğitimi alması sonucu yaşadığı bilişsel, psikolojik ve sosyal sorunlar kişiliğini etkilemektedir (Cüceloğlu, 2012: 23-24).

Küresel sistemdeki dönüşüm ile birlikte insanların bilgi teknolojisine uyum sağlaması için uzmanlaşma, işbölümü ve işbirliği düzeyinin farklılaşması insanların sahip oldukları farklı yeteneklerin geliştirilmesi ve keşfedilmesi sürecinin yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Ülkeler ve işletmeler rekabet düzeylerini arttırabilmek, sürekli olarak gelişebilmek için en değerli ve benzersiz kaynağı olan insanların yeteneklerinden azami olarak yararlanmaları gerekmektedir (Alayoğlu, 2010: 69). Bu önemli sorunun tarih içinde pek çok örneği bulunmaktadır. Newton'un okulda notlarının aşırı düşük olması, Edison'un öğretmenin zekâ geriliğine sahip olduğunun açıklaması, Beethoven'ın müzik öğretmeni tarafından yetersiz olarak değerlendirilmesi tarihte sık karşılaşılan örneklerdendir (MEB, 2009: 19).

Bugün bütün dünyada yetenek avcılığı özel bir çalışma alanıdır. Küreselleşme sürecinin yaşandığı günümüzde bilgi ekonomisinin en önemli özelliği yetenekli bireylerin katkılarını sağlamak ve diğer ülkeler ile rekabet edebilecek düzeyde başarılar elde etmektir.

2.1.4. Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Yetenekli bireylerin ortalama olarak akranlarından daha farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler yeteneklerine uygun olarak bireylerin farklılaşmasına neden olmaktadır.

2.1.4.1. Erken Gelişim Özellikleri

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin erken bebeklik döneminden itibaren olağandan farklı bir hareketliliği bulunmaktadır. Bu bireylerin gelişimleri yaşitlarından daha ileride olduğu için kendilerinden büyük çocuklar ile oyun oynama eğilimleri görülür. Büyümeleri akranlarına oranla daha hızlıdır ve pek çok fonksiyonu akranlarından daha önce yapabilirler. Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin erken konuşma, erken yürüme ve erken okumayı öğrenme gibi davranışları olağan kabul edilmektedir. Bu bebekler doğduklarında da diğer bebeklerden daha ağırdır (MEB, 2009: 20). Bu çocuklar doğdukları andan itibaren çevreye uyum sağlama ve etkileşimde akranlarına göre daha başarılıdır (Smutnty vd. 1997: 191)

Özellikle üstün zekalı bireylerin diğer bireylere göre gelişmesi daha hızlıdır. Bu gelişim doğumdan beş yıl içinde aile tarafından gözlemlenir ve yaşitlarından farklılık algılanır. Doğumun ilk ayından itibaren gelişim farklılığına bağlı olarak bu bireylerin bilişsel, sezgisel ve duygusal gelişimleri de farklılık göstermektedir (Kaplan-Sayı, 2013: 64). Çocukların erken gelişim özelliği göstermeleri pek çok açıdan rahatça takip edilebilir. Örneğin yürüme, konuşma becerileri diğer akranlarına göre daha çabuk gelişir. Okuma yazmayı kendi başlarına öğrenebilir ve çok soru sorarlar (Özby, 2013: 34). Bilimsel çalışmalar beyin gelişiminde yaşamın ilk 4 yılının önemine işaret etmektedir. Erken çocukluk döneminde çocukların doğru miktarlarda ve doğru zamanlarda deneyimler yaşamalarına fırsat veren zengin uyarıcı bir çevre beynin potansiyelinin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır (Scott, 2004: 184).

Üstün yeteneklilik genellikle ileri yaşlarda, bireyin başarılarıyla tanımlanır. Böyle insanların erken dönem gelişimini izleme girişimleri ister istemez geçmişe dönük olmuştur. Bu çalışmalar erken yaşlardaki gelişimin, üstün yetenek belirtilerini gösterdiğine işaret etmektedir (Silverman, 2014). Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların erken gelişim özelliğine bağlı olarak bebeksi hareketlerden kaçındıkları, konuşmaya başladıkları andan itibaren yetişkinleri taklit ederek ileri düzeyde kelime bilgisine sahip oldukları da tespit edilmiştir (Baykoç, 2007: 286).

2.1.4.2. Zihinsel Özellikleri

Zihinsel açıdan değerlendirildiğinde üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların hayal güçlerinin daha gelişmiş olması duygusal olabilmelerine neden olmaktadır. Sorunlar üzerine analitik çözümler üretmeleri, sorgulamaları ve olaylar arasındaki ilişkileri algılamaları hızlıdır. Bu nedenle vizyoner bir kimliğe sahiptir ve bireysel olarak da yaşamlarını kendi denetimleri altında tutmak isterler. Öğrenme yeteneklerinin çok gelişmiş olması nedeniyle diğer çocuklara göre farklı bir eğitim yönetiminin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (MEB, 2009: 19). Bu kategoride yer alan çocukların zihinsel özellikleri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Özbay, 2013: 27):

- Aşırı meraklı olmaları nedeniyle çok soru sorarlar.
- Zorluk derecesi yüksek olan görev ve derslere karşı aşırı bir ilgileri bulunmaktadır.
- Mükemmeliyetçi eğilimleri nedeniyle zorlanabilirler.
- Doğruluğuna inandıkları konularda inatçı ve ısrarlıdır.
- Olağanüstü bir hafızaya sahip olabilirler ve hızlı öğrenirler.
- Soyut düşünme yetenekleri problem çözmedeki başarılarına yansır.

Zihinsel özelliklerin en önemlisi zihinsel açıdan farklılıklardır. Bu farklılıklar genel olarak bireyin bilgiye ulaşması ve hafızasında biriktirmesi aşamasında meydana gelir. İleri düzeyde kavrama yeteneği sayesinde bu bireylerin ilgi alanları ve merakları çocuğun sözel yeteneğini geliştirerek soru sormasına neden olur ve bilgiyi işleme kapasiteleri ile düşünme süreçleri hızlıdır. Bu özellikler aynı zamanda çocuğun

akademik hayatta akranları ile eğitim alırken sıkılmasına farklı sorunlar yaşamasına da neden olmaktadır (Kaplan-Sayı, 2013: 66-67).

Çok iyi gözlemcidirler, zaman, ölüm gibi soyut kavramları çabuk kavrarlar. Bilgilerini kolayca transfer edebilirler, duyduklarını ve gördüklerini olduğu gibi değil eleştiri süzgecinden geçirerek kabul ederler. Gördüklerini, duyduklarını kolayca anlar ve hafızasında saklarlar. Konsantrasyon süreleri oldukça uzundur. Muhakeme etme ve yeniden şekillendirme kabiliyetine sahiptirler (Mirman, 2003: 40). Aileler çocuklarının gelişmiş matematik, muhakeme becerilerine sahip olduklarını fakat yaşından daha geri okuma veya yazma becerisine sahip olduklarını ifade edebilmektedirler. Bu eş zamansız gelişimden dolayı bu çocuklar, kendi yaşlılarından arkadaş bulmada sıkıntı yaşayabilirler (Hahn, 2014).

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin aşırı detaycı olmaları ve gözlem yeteneklerinin gelişmesi ile açıklanmaktadır. Hızlı ve doğru kavrama yetenekleri bilgileri anlayabilmelerini kolaylaştırırken çok yönlü olarak hızlı bir şekilde düşünebilirler. Zihinsel açıdan üst düzey olan performanslarını kavramsallaştırma, soyutlama, sentezleme ve probleme çözmeye odakladıklarında neden-sonuç ilişkilerine kolayca ulaşabilirler. Bu çocuklardaki sorgulayıcı tutum bilgiye karşı aşırı yatkın olması ve meraklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak olağan dışı hayal güçleri nedeniyle akranlarından farklı düşünerek sorunlar da yaşayabilirler (Baykoç, 2007: 28). Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin zihinsel gelişimleri akranlarına göre genel olarak üst düzeyde olmuştur. Bu nedenle bu bireyler zihinsel özellikleri bakımından yaşlılarından bir adım önde olmuşlardır (Tuncay, 2015: 13).

2.1.4.3. Duygusal Özellikleri

Duygusal açıdan tespit edilen özellikler ise üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin idealizm olarak sayılan pek çok duygu durumunda derin ve yoğun hisler yaşamasıdır. Bu bireylerin adalet duyguları gelişmiştir ve sürekli analiz etmeleri nedeniyle kendilerini eleştirebilme özellikleri bulunmaktadır. Mükemmeliyetçi tutum ve davranışları da kendilerini eleştirmelerine olanak sağlar. Duygusal yapıları nedeniyle reaksiyon verebilir ve ilişkilerinde incinebilirler (Kaplan Satı, 2013: 69). Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların sahip oldukları sosyal özellikler aşağıda gösterilmektedir (Baykoç, 2007: 287):

- Kendilerine duydukları olağanüstü özgüven nedeniyle liderlik yetenekleri gelişmiştir.
- Yaşlıları ile karşılaştırılmayacak düzeyde olgundur.
- Öz eleştiri açısından kendi hatalarını ve yanlışlarını çekinmeden söyleyebilir.
- Espri yeteneği çok gelişmiştir.
- Adalet duygusunun gelişmesine bağlı olarak diğer bireylere karşı hoşgörülü, merhametli ve alçak gönüllü olma özelliklerine sahip olabilirler.
- Toplumsal olaylara karşı aşırı duyarlı olabilirler.
- Aşırı dürüst olmaları nedeniyle ısrarcı ve inatçı olabilmekte ikili ilişkilerde haksızlığa karşı aşırı reaksiyon gösterebilmektedir.
- Küçük çocuklar, hayvanlar, yaşlılar, yoksullar ve benzeri durumdakilere karşı aşırı duyarlı, merhametli ve yardımsever olma, başkalarına yardım etmekten hoşnutturlar.
- Yeni ve değişik durumlara kolay ve çabuk adapte olurlar.
- Grup içinde, grup üyeleri tarafından doğal olarak lider seçilirler.
- Başkalarıyla kolayca işbirliği yoluna giderler.

Duygusal açıdan aşırı hassas olmaları aslında sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Aşırı duyarlı olmaları soyut ve karmaşık düşünme yapılarından kaynaklanmakta ve ses, konuşma üslubu ve vurgulara karşı aşırı bir hassasiyet içinde olabilmektedirler. Duygusal açıdan yaşadıkları sorunları diğer bireylerle paylaşma eğiliminde olmamaları nedeniyle içe kapanık bir tavır içine girebilmekte ve kendilerinin duygusal açıdan yanlış olduğunu hissedebilmektedir (Özbay, 2013: 37). Duygusal yoğunluk, üstün yeteneklilerin yaygın bir kişilik özelliğidir. Duygusal olarak yoğun üstün zekalı ve özel yetenekli bir çocuk hiperaktif veya dikkat yoksunu olarak tanımlanabilir. Ancak, aşırı uyarılabilirlik/aşırı derecede kolay heyecana kapılma hiperaktiviteyle karıştırılmamalıdır (The Frances A. Karnes Center, 2005: 7-8).

2.1.4.4.Fiziksel Özellikleri

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların erken gelişim özelliklerine bağlı olarak daha kuvvetli ve hareketli olmaları tepkilerine de yansımaktadır. Bu gruptaki çocukların duyma ve görme yetenekleri gelişmiştir. Hastalıklara karşı daha dirençli olmaları nedeniyle yaşam süreleri de uzundur (MEB, 2009: 20). Fiziksel açıdan değerlendirildiğinde beş duyunun da aşırı duyarlılıkla kullanıldığı görülmektedir. Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların aşırı hareketli olmaları ve sürekli olarak hareket ettikleri de sık karşılaşılan bir durumdur (Baykoç, 2007: 287). Üstün yetenekli bireylerin fiziksel özelliklerinin özetlenmesi gerekirse aşağıdaki başlıklar hâkinde göstermek yararlı olacaktır (Tuncay, 2015: 12):

- Fiziksel olarak sakat doğam ihtimalleri yüksek değildir.
- Hastalıklara karşı daha dirençlidirler ve sağlıkları bozuk olmamaktadır.
- Normal çocuklardan daha ağır doğmaları ve kuvvetli olmaları muhtemeldir.
- Üstün yetenekli bireylerin fiziksel olarak normal çocuklardan daha iri ve düzgün oranlara sahip olduğu bilinmektedir.

Bu kategoride değerlendirilen çocukların fiziksel özellikleri incelendiğinde genel sağlık düzeyleri ve fiziksel performanslarının akranlarına göre daha üstün olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ağırlık, akciğer kapasitesi, baş antero-posterio çap ölçümlerinde ve sinir sistemlerinde üstün özellikler saptanmıştır. Aşırı hareketli olmaları ve daha az uykuya ihtiyaç duymaları genellikle hiperaktivite ile karıştırılabilir. Duyu organları da gelişmiş olduğu için tat, görme ve dokunma duyuları ufak farkları bile algılayacak şekilde gelişmiştir (Levent, 2011: 13-14).

2.1.4.5.Sosyal Özellikleri

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların sosyal özellikleri birbirinden farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu çocuklar akran gruplarında liderlik davranışları gösterebilmekte ve sahip oldukları kişilik özelliklerine bağlı olarak akranlarını yönlendirebilmektedir. Liderlik potansiyellerini kullanırken aşırı reaksiyon verme

davranışlarına sahip olabilirler. Ayrıca derse karşı olan ilgileri ders dışı alanlarda da sürer ve geniş bir ilgi alanına sahip olabilirler (MEB, 2009: 20).

Sosyal ilişkilerinde sahip oldukları liderlik özellikleri sağlıklı bir şekilde yönetilmez ise diğer insanları etkileme ve güdüleme mekanizmalarının olumsuz yönde kullanıldığı görülebilmektedir. Yasal olmayan yollara başvuran çete liderliği gibi roller de üstlenebilen üstün yetenekliler bir başka açıdan ise liderlik özelliğinin desteklenmemesi nedeniyle topluma yararlı olamayabilirler (Kaplan-Sayı, 2013: 71).

Sosyal özellikleri açısından akran grubunda genellikle kuralları koyan ve uygulayan kişi olmayı seçmeleri sosyal ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu kategorideki çocuklar akranları ile oynamak yerine kendilerinden yaşça büyük çocuklar ya da yetişkinlerle birlikte olmayı tercih edebilmektedir (Özbay, 2013: 35).

2.1.5. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireyler ve Eğitim

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimi özel bir strateji ve eğitim yönetimini içermektedir. Bu bireylerin sahip oldukları özelliklere ilişkin yapabilme potansiyellerinin geliştirilmesi için farklı bir eğitim felsefesinin uygulanması şarttır. Bunun en temel nedeni üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin özel öğrenme durumları nedeniyle çabuk sıkılma, rehavete kapılma, hayal kırıklığına uğrama ve başarısız olma davranışlarına yönelebilmeleri kolaydır. Anlaşılmadığını ve potansiyelinin değerlendirilmediğini gören çocukların içine kapandıkları ve eğitime karşı ilgilerinin azaldığı tespit edilmiştir (Bilgiç vd., 2013: 6). Yapılan araştırmalar üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların erken yaşta belirlenip, uygun eğitim olanakları sağlanmadığında bu çocukların büyük bir kısmında çeşitli sorunlar ortaya çıkabileceğini, normal çocuklar için düzenlenmiş okul programlarında sorunlu öğrenciler haline dönüşebileceğini ve bu yeteneklerinin boşa harcanacağını belirtmektedirler (Vernon, 1977).

2.1.5.1. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylerin Belirlenmesi

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin belirlenmesinde karşılaşılan zorluk bireyin yetenekli olup olmadığının belirlenmesi aşamasında ortaya çıkmamaktadır. Bu bireyler gelişim özellikleri nedeniyle akranları arasında fark edilmeleri oldukça

kolaydır. Ortalamanın üzerinde bir yeteneğe sahip olan çocuğun hangi alanda yeteneğinin olduğunun belirlenmesi ise tanılama yöntemleri ile belirlenmektedir. Bu sürecin başarılı olması öncelikle aile ve eğitimcilerin ortak hareket etmesine bağlıdır (MEB, 2009: 17).

Erken çocukluk dönemi dahil olmak üzere gelişmesi akranlarından farklı olan üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların belirlenmesi aşamasında aile ve çevrenin farkındalığı oldukça önemlidir. Özellikle okul öncesi dönemde farklılık gösteren çocuğun değerlendirilmesi amacıyla Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) çocuğun yetenek alanını belirlemek için tanılama ortaya koyar. Böylece çocuğun sahip olduğu özelliklerin niteliği ve yönü belirlenir. Günümüzde bu tanılamada zekâ testlerinden çok gelişim testleri uygulanmaktadır (Bilgiç vd., 2013: 6).

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların tanılanmasında çocukların bilişsel, fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerinin değerlendirilmesi için standartlaştırılmış pek çok test bulunmaktadır. Bu testlerin yapılmasının yanı sıra aşağıdaki kategorilerin de değerlendirilmesi gerekmektedir (Baykoç Dönmez, 2007: 296):

- Aile Kayıtlar ve Bilgileri: Çocuğun aile bireylerinin gözlemlerine dayalı olan bu kayıtlar özellikle erken gelişim dönemindeki çocukların tespit edilmesinde önemlidir.
- Öğretmen Gözlem ve Bilgileri: Okul öncesi eğitim ve ilkokulda yetenekli çocuğun öğretmenlerinin gözlemleri ve verdikleri bilgiler tanılamada kullanılmaktadır.
- Arkadaş Bilgileri: Çocukların akranları ile yapılan çalışmada alınan veriler yetenekli çocukların belirlenmesinde kullanılmaktadır.
- Bireysel Çalışmalar: Çocuklarla birebir uzman çalışmaları çocukların yeteneklerinin ve potansiyellerinin ortaya çıkarılmasında önemli veri kaynaklarıdır.
- Gözlem ve Takip: Çocukların gelişimlerinin takip edilmesi kayıtların tutulması ve gözleme sağlıklı bilgilere ulaşılmasında önemli araçlardır.

- Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Ölçekleri: Bu ölçekler güvenilir testler olmaları nedeniyle önemli düzeyde belirleyicidir.
- Standart Testler: Yetenekli bireylerin hangi alanda yetenekli olduğuna dair yapılan grup zekâ testleri, başarı testleri, bireysel zekâ testleri ve değerlendirme testleri ilköğretim döneminde belirleyicidir.
- Performans Testleri ve Davranış Ölçekleri: Bu testler özellikle sanat alanındaki yeteneklerin keşfedilmesi için kullanılmaktadır.

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin keşfedilmesi ve yönlendirilmesi bilimsel çalışmalara dayanan standardize edilmiş testlerle belirlenirken, süreç aslından çocuğun gelişiminin aile bireyleri ve öğretmenleri tarafından takip edilmesi ve gözlemlenmesi ile başlamaktadır. Her çocuğun belirli bir düzeyde sahip olduğu bilişsel ve fiziksel özelliklerin testlerle sınanması ve değerlendirilmesi zorunludur.

Türkiye’de üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin tanınması 31.05.2006 tarihli ve 26184 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne dayanılarak hazırlanan 2016 yılında yeniden düzenlenerek yayınlanan MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi’ne göre yapılmaktadır. Bu Yönergeye uygun olarak MEB 2017/2018 yılı için Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama Kılavuzu yayınlamıştır.

Bunun dışında vakıf okulları ve üniversite bünyesinde bulunan eğitim faaliyetlerinde ise kurumlar. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne uygun olmak koşuluyla kendi tanılama programları ile üstün ve özel yetenekli öğrencileri belirleme yöntemini seçmektedir.

BİLSEM’e kaydı yapılacak öğrencilerin tanınmasına ilişkin iş ve işlemler Bakanlığın yayımladığı kılavuz doğrultusunda Bakanlık, il tanılama sınav komisyonu, BİLSEM’ler ile rehberlik ve araştırma merkezlerince yürütülür ve aşağıdaki süreçleri kapsar (MEB, 2016, Md.9-10):

- Sınav ve tanılama takvimini belirlenmesi,
- Tanılama yaşı ve sınıf düzeyini belirlenmesi,.
- Gözlem formlarını değerlendirerek grup değerlendirmesine alınacak öğrencileri belirlenmesi,

- Grup tarama ölçme araçları ve ölçütlerini belirlenmesi,
- Grup tarama testinin, aynı tarihte ve saatte uygulanarak merkezi sistemle yapılmasını sağlanması,
- Grup değerlendirilmesinde belirlenen ölçütte ya da üzerinde performans gösteren öğrencilerin, bireysel incelemeye alınmalarını sağlanması,
- Bireysel incelemede kullanılacak objektif ve standart testleri belirlemek ve uygulamayı yapacak uzman personelin yetiştirilmesini sağlanması,
- Görsel sanatlar ve müzik yetenek alanında değerlendirmeye alınacak öğrencilerin değerlendirme kriterlerin belirlenmesi,
- İl tanılama sınav komisyonu tarafından tanılama sonuçları bildirilen öğrencilerden BİLSEM'e yerleştirilmeye hak kazananları belirlenmesi,
- Rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yürütülen işler ise İl tanılama sınav komisyonunca verilen görevleri yapmak, bireysel incelemeyi yapacak öğretmenleri il tanılama sınav komisyonuna önermek, ve genel zihinsel yetenek alanında aday gösterilen öğrencilerin bireysel incelemesini yapmaktır.

Ayrıca BİLSEM Öğrenci Tanılama Kılavuzu ile belirlenmiş kriterle de üstün ve özel yetenekli bireylerin nasıl belirlendiğini açıklamaktadır (MEB, 2017):

- Tablet bilgisayarla grup tarama uygulaması,
- Grup tarama uygulamasında başarılı olan öğrencilerin yetenek alanlarına göre bireysel değerlendirmeye alınması,
- Grup tarama uygulamasında başarılı olan öğrenciler yetenek alanlarına göre (genel zihinsel, resim ve müzik yetenek) kendisine bildirilen tarih ve saatte bireysel değerlendirmeye alınmasıdır.

2.1.5.2.Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Rehberlik Hizmeti

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin yönlendirilmesi sadece onları kapsamamaktadır. Bu yönde yapılacak çalışmalar aile bireyleri, yetenekli çocuk ve

öğretmenlerin farklılaştırılmış eğitim anlayışına uygun olarak yönlendirilmesi çalışmalarıdır (Baykoç Dönmez, 2007: 296).

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocukların kendi kendilerine potansiyellerini geliştirmeleri imkansızdır. Bu süreçte aileye ve bireye danışmanlık hizmeti verilmesi çocukların problemlerinin çözümlenmesinde önemli faydalar oluşturur. Ancak üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin kişisel özellikleri nedeniyle başa çıkmadıkları durumları paylaşmak istememeleri nedeniyle özel bir yaklaşım gerekmektedir. Özellikle anne ve babaların çocuğa yönelik beklentisinin yüksek olması nedeniyle yaşanan sorunların önüne geçebilmek için çocuğun hangi alanda yeteneğinin hangi düzeyde olduğunu erken tanılamak ve rehberlik yapılması gerekmektedir (Özbay, 2013: 27).

Üstün zekalı ve özel yetenekli çocuklara yapılacak olan rehberlik ve danışmanlık hizmeti bireye ve ailesine yönelik olarak izleme, gelişiminin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeye bağlı olarak çocuğa mentorluk yapılması, ailenin eğitimi farklıdır. Bu nedenle rehberlik hizmeti verecek eğitimcileri, psikologların ve sosyal hizmet uzmanlarının konu hakkında deneyim sahibi olması ve üstün ve özel yetenekli çocukların fiziksel ve ruhsal özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Ayrıca mentor olarak çocuğa yardımcı olacak uzman ya da kendisinden yaşça büyük bir öğrencinin sürekli iletişimde olması bireyin gelişmesini destekleyerek kendisini yalnız hissetmemesini sağlamaktadır (Levent, 2011: 29).

2.1.5.3.Üstün Zekalı ve Özel yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Modelleri

Günümüzde üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere yönelik olan eğitim modelleri farklı yaklaşımları kapsamaktadır. Bu yaklaşımların temel prensibi eğitim modelinin bireylerin potansiyelini açığa çıkaracak nitelikte olması ve sosyalleşmesini de sağlamasıdır. Bu nedeni ile farklı eğitim modellerinden bir ya da birden fazlası aynı anda uygulanabilmektedir.

2.1.5.3.1. Ayrı Eğitim

Gruplama olarak nitelendirilen ayrı eğitim çocukların sahip oldukları yeteneklere göre sınıflandırılarak kendi yaş gruplarından ayrı bir şekilde eğitim

verilmesidir. Bu eğitim modelinde çocukların yaş grupları ve yetenek profilleri belirleyici olmaktadır. Bu eğitim modelinin bir başka özelliği ise ayrı bir eğitim kurumu açma imkânı bulunmaması halinde çocukların sınıflandırılarak akranlarından ayrı bir grupta eğitim almasıdır (Ataman, 1998: 186).

2.1.5.3.2. Özel Okul

Üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitiminde kullanılan bir başka model ise bu gruptaki farklı yeteneklere sahip bütün çocuklara özel eğitim imkânı veren özel eğitim kurumları modelidir. Bu modelde, çocukların akranlarının dışında kendileri gibi yetenekli bireylerle eğitim alma imkânı sağlanırken özel eğitim alanında yetiştirilmiş eğitimcilerin çocuklara ulaşmaları ve eğitim vermeleri de kolaylaşmış olmaktadır (Enç, 2005: 218).Günümüzde Türkiye’de uygulamaya sokulan bu model de pek çok eğitim kurumu açılmıştır. Bunlar aşağıda gösterilmiştir:

- Fen Liseleri,
- Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri,
- Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL)
- Bilim ve Sanat Merkezleri

Bu eğitim modelinde öğrencilerin seçilmesi özel tanılama sistemleri olmakta öğrenciye burs imkânı, yatılı ve konaklamalı eğitim imkânı verilmekte ve kendi öğrenme hızlarına ve potansiyellerine uygun eğitim verilmektedir.

2.1.5.3.3. Özel Sınıf

Bu eğitim modelinde üstün ve özel yetenekli çocukların hepsinin aynı anda birlikte eğitim aldıkları sınıf ortamı oluşturulmaktadır. Bu sınıflarda eğitim veren öğretmenlerin özel eğitim öğretmeni olması önemlidir. Türkiye’de de “Özel Sınıflar ve Türdeş Yetenek Grupları” isminde özel sınıflar açılması benimsenmiş ve uygulanmıştır (Enç, 2005: 216).1976 yılında Devlet Konservatuarında yoğun eğitime imkân sağlayan Özel Statü Yönetmeliği buna örnek gösterilebilir. Bu statüden ilk olarak Oya Ünler (piyano) yararlanarak 1978 yılında mezun olmuştur. Daha sonraki yıllarda Burçin Büke, Fazıl Say ve Emre Can Yavuz bu yasadan yararlanarak mezun olmuştur (Tunçdemir,1996).

2.1.5.3.4. Bireysel Öğretim

Bireysel eğitim üstün ve özel yetenekli bireyin farklılaştırılmış ve kendi yeteneklerine göre düzenlenmiş olarak tek başına eğitim almasıdır. Bu eğitim modelinde çocuğun eğitimi bire bir olarak öğretmen tarafından bireyselleştirilmiş eğitim verilmesi ile karşılanmaktadır (Kılıç, 2010: 34) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Madde 43/2 (a) gereğince üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlarda bireysel eğitim-öğretim yapılması esastır.

2.1.5.3.5. Birlikte Eğitim

Birlikte eğitim ya da karma eğitim üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin aynı eğitim kurumlarında akranları ile birlikte eğitim alması temeline dayanmaktadır. Bu eğitimde çocukların ihtiyacı olan özel eğitim, okul dışında kalan zamanlarda özel eğitim kurumları tarafından verilir ve çocukların yeteneklerinin desteklenmesi sağlanır. 20 Temmuz 2014 tarihli MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği gereğince üstün zekalı ve özel yetenekli öğrenciler için okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumlarında özel eğitim desteği verilmesi amacıyla okulun fiziki imkânları doğrultusunda destek eğitim odası açılabilir.

2.1.5.3.6. Hızlandırma

Bu eğitim modelinde çocukların sahip oldukları yetenekler nedeniyle iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi çocukların okula erken başlatılmasıdır. Ancak bu yaklaşımda çocuğun fiziksel ve ruhsal durumuna yönelik endişelerin oluşması, üstün yetenekli çocuğun kendi yaş grubu dışında daha büyük akranları ile iletişim kurmasından kaynaklanan özgüven sorunu nedeniyle tartışmalıdır. Diğer yöntem ise çocuğun normal yaş grubunda eğitime başlaması ile birlikte sınıf atlamasıdır. Bu model de taşıdığı akademik ve psikolojik sorunlar nedeniyle özellikle okul öncesi ve ilköğretim kademesinde sınırlı bir uygulama alanına sahiptir (Özbay, 2013: 80).

Bu modelde, eğitimde kullanılan hızlandırma, eğitimin verildiği fiziki alan ya da bireylerle değil, eğitimin sunulmasının hızlandırılmasıdır. Özellikle zekâ açısından özel yeteneklere sahip olan bireylerin eğitimlerinde kullanılan modelde fen matematik gibi alanlarda öğrencinin başarısına uygun olarak sınıf atlaması sağlanır.

2.1.5.3.7. Zenginleştirme

Günümüzde Türkiye’de uygulanan sistem olarak zenginleştirme üstün ve özel yetenekli çocukların kendi akran grupları ile karma eğitim almasının sağlanmasının yanında sahip olduğu yeteneklerin zenginleştirilmesi için ihtiyaçlarına uygun yeni eğitimlerin verilmesine dayanmaktadır. Bu modelde, çocukların sosyalleşmesine olanak sağlayan uygulama kullanılır. Ancak çocuğun gelişmiş olan yeteneğinin belirlenmesi ile birlikte kendileri gibi olan çocuklarla birlikte özel eğitim almaları ve birlikte projeler üretebilmeleri sağlanmaktadır. Bu modelin esnek olması, okul dışında çocuğun desteklenmesi gibi nedenlerle uygulama alanı bulduğu görülmektedir (Özbay, 2013: 81).

Bu modelde çocukların kendi yaşlıları ile aynı sınıflarda tutulmasının yanında ihtiyaçları olan programların belirlenmesi ile kendilerini daha iyi şartlarda ifade edecekleri eğitim programlarının çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi sağlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de uygulanan modelin ismi zenginleştirme modelidir (Ataman, 1998: 189).

Bu modelin hemen hemen bütün ülkeler tarafından benimsenmesi çocuğun haklarına saygılı bir eğitim modeli olması ile açıklanabilir. Çocuğun üstün yetenekli olması duygusal ve bedensel açıdan farklı gelişmesinin nedeni değildir. Uyum sorunu yaşayan özel yetenekli çocukların akranları ile sosyalleşerek aynı örgün eğitimi alması ve bireysel çalışmalar ile yeteneklerinin desteklenmesi bu modelin amacıdır (Enç, 2005: 214).

2.1.5.4.Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Programları

Yetenekli bireylere yönelik olarak kurulan Özel eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü yetenekli bireylerin “özel eğitim” alabilmeleri için faaliyetlerini sürdürmektedir. Özel yetenekli bireylerin başarılı olacakları alanda farklılaştırılmış eğitimin özel olarak yetiştirilmiş personel tarafından verilmesi bu genel müdürlüğün temel kuruluş amacıdır (Bilgiç vd., 2013: 6).

2011 yılında 652 Sayılı “Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile kurulan Özel Yeteneklilerin

Geliştirilmesi Daire Başkanlığı milli eğitimin ana çerçevesi içinde özel yetenek sahibi kişilerin bu niteliklerini koruyucu ve geliştirici özel eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek için kurulmuştur. Bu Başkanlığın görevleri aşağıda gösterilmektedir (MEB, 2017c):

- Özel yetenekli bireylerin tespit edilmesi, tanılanması, yönlendirilmesi ve yerleştirilmeleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek ve politikalar geliştirmek,
- Özel yetenekli bireylerin eğitimini yaygınlaştırmak ve eğitime erişimlerini artırmaya yönelik stratejiler hazırlamak, geliştirmek ve uygulanmasını sağlamak,
- Özel yetenekli bireylerin eğitimi ile ilgili eğitim modelleri geliştirmek, değerlendirmek ve yaygınlaştırmak,
- Özel yetenekli bireylerin eğitiminde görev alan öğretmen ve personele yönelik verilecek eğitimleri tespit etmek, planlamak ve uygulamak,
- Özel yetenekli bireylerin eğitime yönelik ihtiyaç ve beklentileri karşılamak üzere araştırma, geliştirme ve planlama çalışmalarında bulunmak,
- İlgili sektör ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- Görev alanı ile ilgili düzenlenecek olan hizmet içi eğitim kurs ve seminerler ile çalıştaylara katılacak yönetici, kursiyer ve öğretim görevlilerini belirlemek,
- Görev alanıyla ilgili yargıya intikal eden davalara yönelik görüş vermek,
- Görev alanlarıyla ilgili projelere destek vermek,
- Görev alanıyla ilgili resmi yazışmaları yapmak ve arşivlemek,
- Genel Müdürlüğün işleyişi ile ilgili verilecek diğer görevleri yapmak.

Bu Grup Başkanlığı başta, Bilim ve Sanat Merkezleri olmak üzere sivil toplum kuruluşları, TÜBİTAK, üniversiteler ile koordinasyon oluşturmak ve özel yeteneklilerin çağdaş bir eğitim anlayışı içinde yeterli eğitime sahip olabilmeleri için eğitim yönetimi faaliyetlerini yürütür.

Günümüzde MEB'e bağlı Özel eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışmalarda özel eğitime yönelik okul, sınıf, rehberlik ve araştırma merkezi, iş okulları ve iş eğitim merkezlerinde eğitim ve öğretim politikalarını hizmetlerini yürütmek, ders programları, kitapları ve eğitim araç gereçlerini belirleme görevleri yürütülmektedir (MEB, 2017a). Türk Eğitim tarihinde özel ve üstün yetenekli çocuklara yönelik pek çok eğitim kurumu ve faaliyeti bulunmaktadır. Bunlar aşağıda gösterilmektedir (Baykoç Dönmez, 2005).

- Enderun Mektebi
- 3803 Sayılı Kanun
- 6660 Sayılı Müzik, Resim ve Diğer Güzel Sanatlar Dallarında Olağanüstü Yetenek Gösteren Çocukların Devletçe Eğitilmesini Düzenleyen Yasa,
- Fen Liseleri,
- Ankara Rehberlik ve Araştırma merkezleri,
- 1416 Sayılı Yasa,
- TÜBİTAK Bursları ve Yarışmaları,
- Anadolu Liseleri,
- Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri,
- Yüksek Öğrenim ve Kredi ve Bursları
- 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname
- Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM)
- Üstün Yetenekliler Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezleri
- Anadolu Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Programı(ÜYEP)
- İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlılar Eğitimi Anabilim Dalı
- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Üstün Zekâlılar Öğretmenliği

Günümüzde Bilim ve Sanat Merkezi olarak görev yapan eğitim kurumlarında üniversiteye kadar olan bütün eğitim kademesinde okuyan üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olarak eğitim almaları ve var olan kapasitelerini en iyi şekilde değerlendirmeleri için eğitim hizmeti verilmektedir. Potansiyellerin geliştirilmesine yönelik olarak farklı alanlarda yapılan

kişiselleştirilmiş eğitimlerde öğrencilerin üstün zekaları ve üstün yetenekleri desteklenirken proje üreterek uygulamalı eğitim yapmaları da amaçlanmaktadır. Türkiye’de 2018 itibarıyla 116 Bilim ve Sanat Merkezi bulunmaktadır (MEB, 2017b).

Millî Eğitim Bakanlığı yayınladığı Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017 ile farklı yetenekleri olan bireylerin eğitimine yönelik olarak birkaç başlık altında toplanan eğitim faaliyetlerini aşağıdaki özelliklere uygun olarak vermektedir. Bu özellikler aşağıda gösterilmektedir (MEB, 2013):

- Yetenekli bireyin ilgi alanına ve özelliklerine uygun eğitim,
- Yetenekli bireyin potansiyelinin açığa çıkarılması,
- Çağdaş eğitim anlayışına uygun, program, fiziki alan ve materyal seçimi,
- Özel yetenekli öğrencilerin özelliklerine uygun özel eğitim öğretmenleri,
- Farklılıkların yönetilmesine yönelik esnek planlama, uygulama ve değerlendirme,
- Bireyselleştirilmiş, farklılaştırılmış, zenginleştirilmiş çoklu eğitim metodları,
- Bilimsel araştırmalara dayalı öğrenci odaklı eğitim anlayışı,

Bütünsel bu eğitim anlayışına paralel olarak geliştirilen model okul çağındaki bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesini sağlayamaya yönelik stratejik eğitim çalışmaları aşağıdaki uygulamaları kapsamaktadır.

2.1.5.5. Üstün Zeka ve Özel Yetenek Eğitim Sisteminde Verilen Dersler

BİLSEM’de özel yetenekli bireylere yönelik sınıf düzeylerine göre verilen dersler ve ders süreleri örgün eğitimden farklılık göstermemektedir. Ancak derslerin planlanması, işlenişi ve değerlendirmesi oldukça farklıdır. Bu eğitimde seçilmiş öğretmenler tarafından verilen dersler aşağıda gösterilmektedir (MEB, 2016: 16-18).

Çizelge 1. BİLSEM’de Oryantasyon (Uyum) Düzeyinde Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Alanlar	
Dersin Adı	Süre
Sınıf Öğretmenliği	-
Rehberlik	-

Görsel Sanat ve Müzik Yetenek Alanına Temel Alanlar	
Dersin Adı	Süre
Sınıf Öğretmenliği	-
Rehberlik	-
İlköğretim Matematik	-
Fen ve Teknoloji	-
Sosyal Bilgiler	-
Teknoloji Tasarım	-
Türkçe	-
Yabancı Dil	-
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	-
Görsel Sanatlar	-
Müzik	-

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 2. BİLSEM’de Destek 1 Düzeyinde Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Alanlar	
Dersin Adı	Süre (Haftalık Saat)
Sınıf Öğretmenliği	4-12
Yabancı Dil	4-12
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 3. BİLSEM’de Destek 2 Düzeyinde Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Dersler	
Dersin Adı	Süre (Haftalık Saat)
Sınıf Öğretmenliği	4-12
Fen ve Teknoloji	4-12
İlköğretim Matematik	4-12
Sosyal Bilgiler	4-12
Türkçe	4-12
Yabancı Dil	4-12
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	4-12

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/medya/ys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 4. BİLSEM’de BYF 1-2-3 Düzeyinde Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Dersler	
Dersin Adı	Süre (Haftalık Saat)
Fen ve Teknoloji	4-12
İlköğretim Matematik	4-12
Sosyal Bilgiler	4-12
Teknoloji Tasarım	4-12
Türkçe	4-12
Yabancı Dil	4-12
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	4-12
Türk Dili ve Edebiyatı	4-12
Biyoloji	4-12
Coğrafya	4-12
Felsefe	4-12
Fizik	4-12
Kimya	4-12
Lise Tarih	4-12
Tarih	4-12

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/medya/ys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 5. BİLSEM’de ÖYG 1-2 Düzeyinde Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Dersler	
Dersin Adı	Süre (Haftalık Saat)
Teknoloji Tasarım	4-12
Yabancı Dil	4-12
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	4-12
Türk Dili ve Edebiyatı	4-12
Biyoloji	4-12
Coğrafya	4-12
Felsefe	4-12
Fizik	4-12
Kimya	4-12
Lise Matematik	4-12
Tarih	4-12

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 6. BİLSEM’de Proje Programında Verilen Dersler

Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Alabileceği Dersler	
Dersin Adı	Süre (Haftalık Saat)
Yabancı Dil	4-12
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	4-12
Türk Dili ve Edebiyatı	4-12
Biyoloji	4-12
Coğrafya	4-12
Felsefe	4-12
Fizik	4-12
Kimya	4-12
Lise Matematik	4-12
Tarih	4-12

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

BİLSEM’de Her kademedeki değişen öğrenci sayısına göre genel zihinsel yetenek alanına göre alabileceği dersler yukarıda gösterilmektedir. Destek 1- ve 2 ‘de minimum 4 maksimum 10 öğrenci, BYF (Bireysel Yetenek Fark Ettirme Programı) 1-2 ve 3’de ve ÖYG (Özel Yetenek Geliştirme Programı) 1-2’de minimum 2 maksimum 6 öğrenci ile ders yapılmaktadır (MEB, 2016: Ek-I).

Çizelge 7. BİLSEM’de Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Verilen Dersler

GENEL ZİHİNSEL YETENEK ALANINA GÖRE TANILANAN ÖĞRENCİLERİN ALABİLECEĞİ SEÇMELİ ALAN DERS/ETKİNLİK/YETENEK GELİŞTİRME ATÖLYELERİ					
Alan	DESTEK -1 PROGRAMI	DESTEK-2 PROGRAMI	BYF-1-2-3 PROGRAMI	ÖYG 1-2 PROGRAMI	PROJE PROGRAMI
Ahşap Atölyesi	+	+	+	+	+
Akıl Oyunları	+	+	+	+	+
Arkeoloji	+	+	+	+	+
Diksiyon Hitabet	+	+	+	+	+
Drama	+	+	+	+	+
Etik	+	+	+	+	+
Filoloji	+	+	+	+	+
Fotoğrafçılık	+	+	+	+	+
Geleneksel Sanatlar	+	+	+	+	+
Girişimcilik	+	+	+	+	+
Görsel Sanatlar	+	+	+	+	+
Havacılık ve Uzay	+	+	+	+	+
Hızlı Okuma Teknikleri	+	+	+	+	+
Teoloji	+	+	+	+	+
Koro	+	+	+	+	+
Liderlik	+	+	+	+	+
Matematik Uygulamalı	+	+	+	+	+
Masaüstü Yayıncılık	+	+	+	+	+
Mekatronik	+	+	+	+	+
Müzik	+	+	+	+	+
Origami	+	+	+	+	+
Paleografya	+	+	+	+	+
Robotik	+	+	+	+	+
Yaratıcı Yazarlık	+	+	+	+	+
Yazılım Geliştirme	+	+	+	+	+
İstatistik	+	+	+	+	+
Veri Madenciliği	+	+	+	+	+
Düşünme Eğitimi	+	+	+	+	+
Seramik	+	+	+	+	+

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Çizelge 8. BİLSEM’de Genel Zihinsel Yetenek Alanına Göre Verilen Dersler

GÖRSEL SANAT VE MÜZİK YETENEK ALANLARINA GÖRE TANILANAN ÖĞRENCİLERİN ALABİLECEĞİ SEÇMELİ ALAN DERS/ETKİNLİK/YETENEK GELİŞTİRME ATÖLYELERİ					
Alan	DESTEK -1 PROGRAMI	DESTEK-2 PROGRAMI	BYF-1-2-3 PROGRAMI	ÖYG 1-2 PROGRAMI	PROJE PROGRAMI
Görsel Sanatlar				+	+
Müzik				+	+
Ahşap Atölyesi	+	+	+	+	+
Akıl Oyunları	+	+	+	+	+
Arkeoloji	+	+	+	+	+
Bilimsel Araştırma Teknikleri	+	+	+	+	+
Diksiyon Hitabet	+	+	+	+	+
Düşünme Eğitimi	+	+	+	+	+
Drama	+	+	+	+	+
Etik	+	+	+	+	+
Fotoğrafçılık	+	+	+	+	+
Geleneksel Sanatlar	+	+	+	+	+
Girişimcilik	+	+	+	+	+
Hızlı Okuma Teknikleri	+	+	+	+	+
Koro	+	+	+	+	+
Liderlik	+	+	+	+	+
Masaüstü Yayımçılık	+	+	+	+	+
Origami	+	+	+	+	+
Problem Çözme Teknikleri	+	+	+	+	+
Sanat Felsefesi	+	+	+	+	+
Sanat Tarihi	+	+	+	+	+
Paleografya	+	+	+	+	+
Seramik	+	+	+	+	+

Kaynak: MEB (2016). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*, s.16. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.

Üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin her kademede ilgi alanları ve yeteneklerine uygun olarak alabilecekleri dersler iki aylık süre içinde 40 saati geçmemek üzere belirlenmektedir. Ayrıca proje çalışmalarını grup halinde yapabilen öğrencilerin istedikleri takdirde tek başına proje çalışması yapabilecekleri de kabul edilmiştir (MEB, 2016: 19).

Bilim Sanat Merkezlerinde Grup taraması, özel alan taraması ve bireysel değerlendirme yöntemleri ile İl Tanılama Sınav Komisyonları tarafından seçilmekte ve öğrenciler örgün eğitim dışında kalan zamanlarında bu kurumlarda eğitim alabilmektedir (MEB, 2017b). Yetenekli bireylerin eğitimi her yaş grubu ve her yetenek alanında farklılıklar göstermektedir. Millî Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim dahil olmak üzere her kademe için farklı bir eğitim yönetimi yaklaşımı uygulanmaktadır. Bu uygulamalar bütünsel bir yaklaşım ile ele alınmakta ve çocuğun gelişimine bağlı olarak uygulanmaktadır (MEB, 2013).

2.1.5.6.Okul Öncesi Dönemde Yetenekli Bireylerin Eğitimi

Okul öncesi dönemin en önemli özelliği aile bireylerinin çocuğun yeteneğine ilişkin gözlem ve önerileridir. Ailenin yetenekli çocuğun yönlendirilmesi konusunda özel bir önemi bulunmaktadır. Bu önem yeteneğin erken yaşta keşfedilmesi ve değerlendirilmesi açısından öne çıkmaktadır.

Aile tarafından çocuğun yetenekli olduğuna dair yapılan tanılama Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde (RAM) yapılan değerlendirme ile çocuğun hangi alanda yeteneğinin olduğu tespit edilir. Bu değerlendirme testlerinin sonucuna bağlı olarak çocuk ve ailesine destek verilmesi amacıyla öncelikle RAM ve BİLSEM ile iş birliği içinde “Aile Eğitim Programları” devreye konur ve ailenin bilinçlenmesinin yanı sıra çocuğun yeteneğinin desteklenmesi için tutum ve davranışları da yönlendirilir. Bu yönde yapılacak çalışmalar aşağıdaki unsurları kapsamaktadır (MEB, 2013: 23):

- Çocuğun yetenekli olduğu alanın tespit edilmesi,
- Çocuğun gelişim testleri ile kişilik yapısı, güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi,
- Çocuğun potansiyelinin geliştirilmesi için zenginleştirilmiş eğitim,
- Eğer devam ediyorsa okul öncesi eğitiminde öğretmenlerle işbirliği.

Üstün yetenekli çocukların okul öncesi eğitiminde ana amaç çocuğun ruhsal ve fiziksel sağlığının korunarak yeteneğine yönelik eğitim çalışmalarının verilmesidir. Çocuğun yetenekli olması ile çocukluk gelişimi arasındaki denge ise oldukça

önemlidir. Diğer arkadaşları gibi oyun oynamak, grup çalışmalarında bulunmak önemlidir. Ayrıca bu dönemde erken okula başlatma davranışlarından kaçınılır.

2.1.5.7.İlkokul Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi

İlkokul düzeyindeki eğitim yetenekli bireylerin en önemli eğitim kademesidir. Bireyin yeteneğine bağlı olarak farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş eğitimin verildiği bu dönemde önemli olan çocuğun sosyalleşmesi, potansiyelini kullanabileceği eğitim programının oluşturulması ve yönlendirilmesidir. Örneğin müzik yeteneği çok gelişmiş bir çocuğun bilişsel olarak aynı başarıyı göstermemesi farklı bir eğitim almasını gerektirmektedir. Bilişsel düzeyde çok başarılı olan çocuklar diğer alanlarda aynı başarıyı gösteremeyebilir. Bu nedenle, gelişim testleri ve IQ testlerinin önemi büyüktür (Bolat, 2015).

Çocuklar yeteneklerine yönelik olarak ilkokula başlarlar ve MEB tarafından benimsenen kaynaştırma eğitim modeline göre bireyin belirlenmiş başlıklar içinde değerlendirilen yeteneğine bağlı olarak örgün eğitim alması ile ayrıştırılmamasına önem verilmektedir. BİLSEM İle yetenekli çocuğun bulunduğu bölgenin özelliğine bağlı olarak hafta içi ve hafta sonu destek eğitimi verilmesi ve “Ürün Seçki Dosyası” (ÜSD)” ile çocuğun çalışmalarının hazırlanarak e-okul sistemine girişi yapılmaktadır (MEB, 2013: 24).

Çocuğun ilkokula başladığı dönemde yeteneğinin desteklenmesi çalışmalarına dayanan özel yetenek eğitimi, farklı alanlardaki başarısına bağlı olarak devlet kurumlarının koordinasyonunu da beraberinde getirmektedir. Sportif başarısı olan gençlerin Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yapılan çalışmalarla desteklenmesi ya da sanat alanındaki başarıların üniversiteler ile yapılan ortaklaşa programlar ile zenginleştirilmesi yolu tercih edilmiştir.

İlkokuldaki eğitim programlarının içinde yetenekli çocuğun bilişsel kapasitesine uygun sınıfta okuması için sınıf yükseltme çalışmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmalar duygusal gelişimleri bakımından üstün yetenekli öğrencilerin bir bütünlük içinde değerlendirilerek sadece bir kez sınıf yükseltmenin uygun olacağı değerlendirilmektedir (MEB, 2013: 24).

İlkokul döneminde seçilen bireylerin diğer örgün eğitim modellerinde olmayan bilişsel, ruhsal ve yaratıcılıklarını geliştiren zenginleştirilmiş eğitim programları uygulanabilmektedir. Bunlar aşağıda gösterilmiştir (Kaplan Sayı, 2013: 94):

- Düşünme Becerileri
- Yaratıcılık
- Sosyal-Duygusal Gelişim

Bu programlar esnek bir yapı ile geliştirilebilen diğer derslerle entegre bir şekilde farklılıklar taşıyabilmektedir. Özellikle üstün yeteneklilere yönelik ilkokullarda verilen derslerin çocukların diğer akranları ile karma eğitim almalarının temel sebebi kendilerini soyutlamalarının istenmemesidir.

İlkokul düzeyinde özellikle yabancı dil, fen bilgisi, matematik, bilişim teknolojileri ve güzel sanatlarda özel eğitim ünitelerinin üstün ve özel yetenekli çocuklara uygulanması bu konu ile ilgilenen birkaç eğitim kurumu dışında yerine getirilmemektedir (Özbay, 2013: 84).

2.1.5.8.Ortaokul Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi

Ortaokulda öğrenim gören yetenekli bireylerin eğitiminin ise çoklu eğitim programları ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu dönemde farklı yetenek gruplarına yönelik olarak yapılan yetenek atölyesi çalışmaları çocukların gelişimlerini desteklemek üzerine yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Hafta içi okuldan sonra ve hafta sonu programları ile BİLSEM tarafından yapılan uygulamalar ile desteklenen çalışmalar bulunmaktadır (MEB, 2013: 24-25).

Anadolu Üniversitesi'nin 2002 yılından itibaren başlattığı Üstün Yetenekliler Eğitim Programları ile öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun olarak geliştirilmiş eğitimler hafta sonu eğitimlerini zenginleştirmek için verilmektedir (Kaplan Sayı, 2013: 95).

2.1.5.9.Lise Döneminde Yetenekli Bireylerin Eğitimi

Lise döneminde yetenekli bireylerin bilişsel özelliklerine bağlı olarak üniversitelerden ders almaları ve uzman öğretmenlerin mentorluk desteği vermeleri önemlidir. Bu süreçte bireyin ilgisi ve alanının belirlenmesi aşamasında belirlenmiş uzmanlık alanına yönelik çalışmalar öne çıkmaktadır (MEB, 2013: 25).

Bugün bütün dünyada uygulanan erken okul bitirme ya da sınıf atlama uygulaması lise dönemindeki öğrencilere için uygundur. Üniversiteye erken kabul edilme olarak değerlendirilen sistemde üstün yetenekli öğrencilerin liseyi erken bitirmesi sağlanır ve üniversiteye tam gün devam edebilmesi için yasal mevzuat bulunur. Türkiye’de üstün ve özel yetenekli öğrencilerin üniversiteler ile yapılan iş birliği çalışmaları ile üniversitede eğitim alması kabul edilmesine karşılık lise eğitimini erken bitirmesi mümkün değildir (Baykoç Dönmez, 2007: 290).

2.2.Enderun Eğitim Sistemi

Farsça ’da “bir şeyin içi, iç tarafı” anlamına gelen “Enderun” kelimesi, Osmanlı eğitim sisteminde yönetim modelinin bir uzantısı olarak devlet adamlarının yetiştirildiği eğitim kurumudur (Kıran, 2014: 277). Enderun kelimesi bir anlamda sadece eğitim kurumunun kendisini değil eğitilecek çocukların seçimi, eğitim kurumuna alınışı, eğitilmesi ve değerlendirilerek devlet adamlığı ve diğer görevlere tayin edilmesi ile ilgili bir yaklaşımı, anlayışı ve sistemi ifade etmektedir.

II. Murat zamanında kurulan ve Fatih Sultan Mehmet zamanında teşkilatlanmasını tamamlayan Enderun Mektebi devletin bekası için yapılan eğitim sisteminin adıdır. Bu eğitim sisteminde Müslümanlaştırma ve Türkleştirme temelinde Osmanlı devlet geleneğinin yaşatılması için kurulan saray okulu, asker, idareci ve sanatçı yetiştiren devletin en önemli kurumu olarak gösterilmektedir (Akkutay, 2012: 6).

Enderun, Türk Osmanlı geleneklerine uygun olarak devletin ihtiyacı olan insan kaynağının seçilmesi, eğitilmesi, değerlendirilmesi ve çeşitli kademelerde görevlendirilmesi olarak bir sistem, aynı zamanda 15. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti’nde medresenin dışındaki en önemli resmi eğitim kurumudur (İpşirli, 1997: 186). Bugünkü anlamı ile üst düzey kamu personel yetiştirilen Enderun, devşirme

usulü ile toplanan çocukların Topkapı Sarayı'nda Türk-İslam geleneklerine göre eğitilmesidir (Güngör, 2004: 56).

Enderun eğitimi Hristiyan tebaaya mensup ailelerin çocuklarından yetenekli olanların seçilerek devlet adına sistemli ve planlı bir şekilde özel olarak yetiştirilmesi ve devlet adamı ve asker olarak görevlendirilmesi sürecidir (Cihan, 2007: 37).

Enderun Mektebi Osmanlı bürokratik yapısının temelini oluşturan insan gücünün temin edilmesinde oluşturulmuş bütün sistemler bütünüdür. Enderun mektebinde öğrencilerin nasıl seçileceğinden mezuniyetlerine ve devlet adamı olarak atamalarının yapılmasına kadar bütün süreçler önceden belirlenmiş katı kurallar içinde uygulanmaktadır (ESAGEV, 2017: 2).

Enderun eğitim sistemini sadece bir okul olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Türk devlet geleneğinde üstün ya da özel yetenekleri olan bireylerin keşfedilmesi, eğitilmesi ve idari yapılanma içinde konumlandırılması ile oluşan sistemin omurgası olarak Enderun Mektebi bir saray okuludur. Enderun, dünyada eğitim sosyolojisi açısından Türklerin bir katkısı olarak kabul edilir. Yeteneklerine uygun olarak sınıflandırılan ve eğitilen çocukların 10-15 yıllık eğitim süreçleri boyunca üst düzey asker, devlet adamı ve sanatçı olarak yetiştirilmeleri yetenek ile eğitim arasındaki bağın kurulmasına öncülük etmiş bir yapıdır (Ataman, 1998: 182).

Bu eğitim sisteminde dönemin anlayışının çok ötesinde din, milliyet, akrabalık, kan bağı, gibi unsurlar önemli değildir. Çocukların kabiliyetleri ve yetenekleri ile değerlendirildiği bir eğitim sistemi olarak Enderun Mektebi, Batıların seçkin ya da soylu eğitiminden çok daha farklı bir eğitim sisteminde sahiptir. Enderun'a eğitim için alınan çocukların İslam inancı, Osmanlı devlet geleneği, Osmanlı kültürü ve protokol geleneklerine göre eğitilen çocuklara fen olarak tanımlanan bütün bilimler, sanat ve spor dersleri verilir (Atlı, 2017: 35).

2.2.1. Enderun Eğitim Sisteminin Amacı

Enderun, daha önce başka medeniyetlerce geliştirilmiş sistemin örnek alınması ve daha geliştirilmesi ile Osmanlı Devleti'nin taşra ve merkez idaresinde görevlendirilecek idarecilerin yetişmesi sağlanmaktadır. Enderun eğitim sistemi devletten imparatorluğa giden süreçte Osmanlı Devleti'nin sadece idare yapısının ve

özelliklerinin değil ideolojisi, düşünce yapısı, kültürü ve bilimsel yaklaşımı ile bütünsel bir eğitim kurumu olma özelliğini taşımaktadır (İpşirli, 1997: 186).

Enderun eğitim sisteminin amacı Osmanlı Devleti'nin idari ve askeri yapılanmasını besleyecek insan gücünün yetiştirilmesidir. Eğitim sistemi temel olarak Osmanlı idari yapılanması içinde insan kaynağının seçilmesi, eğitilmesi ve atanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Enderun mektebindeki bütün eğitim süreci İslam ve Türk kural ve geleneklerine göre yönetici sınıfın yetiştirilmesidir (Akkutay, 2012: 5).

Enderun eğitim sisteminin bir başka amacı ise iktidarda hak sahibi olacak “soylu ve imtiyazlı bir sınıfın” oluşmasının engellenmesidir. Siyasi bir amaç olan bu durum “devletin bekası” için özel bir yönetici sınıfın oluşturulması projesidir. Bu projenin başarılı olmasının temel niteliği, öncelikle her dinden, her milletten çocuklara açık tutulan eğitim sisteminin, sıkı disiplinli eğitimi başarabilecek nitelikte çocuklara açık olmasıydı. Enderun Mektebi, ortalama yetenekli çocukların düzeyine uygun olmayan özel bir eğitim kurumuydu ve amacı üstün yeteneklerin her aşamada farklı şekillerde değerlendirilerek devlete yararlı yönetici kadronun oluşturulmasında kullanılmasıdır (Enç, 2004a: 16).

Tarihsel süreç açısından incelendiğinde Enderun eğitim sisteminin eğitim açısından olduğu kadar siyasi açıdan da başarılı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Katı ve disiplinli bir bürokratik yapının yüzyıllarca Osmanlı Devleti'nin yönetsel başarısında rolü olduğu gibi “soylu ve imtiyazlı bir sınıf” olarak yönetici sınıfın bir başka deyişle Enderun Mektebi'nden yetişenlerin devlet başkaldırdığı ve Padişah'a ihanet ettiği çok az vaka bulunmaktadır (Akkutay, 2012).

“Devlet'in Bekası” kavramı Osmanlı devlet geleneğinin en önemli özelliğidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini atan Fatih Sultan Mehmet devletin bekası ve düzenin kurulması anlamına gelen “Nizam-ı Alem¹” için pratikte var olan kardeş katlini yasalaştırırken, idari ve örgütsel yapının bağımsız bir şekilde işlemesi için Osmanlı devletinin sahip olduğu tebaanın, devlete (iktidara hak iddia etmeden) hizmet

¹“*Ve her kimseye ki evladından saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı alem için katl itmek münasibdir. Ekser-i ulema dahi tecviz itmişdür. Anınla amel olalalar*” sözü pratikte var olan kardeş katli uygulamalarının kanunlaşması ile Osmanlı Devleti'nin İmparatorluğa geçişinde örgütsel yapının sağlanması açısından önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Şiirşirgil A. (2006). Birinci Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı Cihan Devleti 11, İstanbul 2006, s. 2

edebilmesi adına “devşirme sistemini” merkeze koymuştur. (Gündüz, 2016: 12) Enderun Mektebi'nin de siyasi sistemin ve kamu yönetiminin etkin ve düzenli işleme açısından kurumsallaşmasını sağlamıştır

2.2.2. Enderun Eğitim Sisteminin Özellikleri

Osmanlı sarayı Enderun (iç) ve Birun (dış) olarak iki kısma ayrılmıştır. Enderun'da padişahın şahsi hizmetive gulamların eğitimine yer verilmiştir. Osmanlı padişahlarının yaşam alanı aynı zamanda mektep, okul ve yüksek eğitim sistemi olarak kullanılmıştır (İnalçık, 2003: 86),

Saray okulu olarak isimlendirilebilecek olan Enderun'da eğitim sisteminin temel özelliği homojen bir yapıya sahip olmamasıdır. Bu özellik farklı yetenekleri olan çocukların farklı alanlarda yetiştirilmesi ve yeteneklerine uygun olarak görevlendirilmesi ile açıklanmaktadır (Kıran, 2014: 278). Enderun eğitim sistemine alınan çocukların özel eğitim kuralları ve disiplinli bir yaşama tarzı bulunması ile saray içindeki tutum ve davranışların öğretilmesi amaçlanırdı. Enderun'daki öğrencilerin farklı özelliklerinin ve kabiliyetlerine uygun olarak devletin en üst yönetim kurumu olan Divan-ı Hümayun dahil her türlü makama gelme olasılıkları bulunmaktaydı (İpşirli, 1997: 187).

Enderun mektepleri sadece bürokratik yapının ihtiyacı olan devlet adamlarını yetiştirmekle kalmamıştır. Kabiliyetlerine göre yönlendirilen çocuklar eğitimin doğal bir sonucu olarak hat, minyatür, müzik, edebiyat alanlarında pek çok eser bırakmış ve Osmanlı kültürüne katkıda bulunmuştur. Enderun mektebindeki eğitim sistemi katı ve disiplinlidir. Bu mektepte her öğrencinin nasıl davranması gerektiği yıllar içinde kendisine öğretilir ve uygun davranmayanlar cezalandırılırdı. Sabah kalkış, yemek ve ders saatleri, kesin ve katı bir disiplinle uygulanırdı (İnalçık, 2003: 85-88).

Enderun Mektebi'nin en önemli özelliği yeteneğin ırk ya da kan bağı ile oluşmadığının bir uygulaması olmasıdır. Yetenekli bireylerin seçiminden, eğitimine başarılı öğrencilerin yeteneklerine göre atanmasından yükselmelerine kadar bütün süreç kültür ve disiplin temeline dayanmakta bütün kadrolar bu anlayış ile yetiştirilmektedir (İpşirli, 1997: 197). Bununla birlikte gayrimüslim ailelerin

çocuklarını devşirme olarak vermeleri adetinin olduğu ve bazı üst düzey ailelerin çocuklarını verdiği de görülmektedir.

Enderun Mektebi'nde eğitim alan Sokullu Mehmet Paşa'nın hayat hikayesi Osmanlı Devlet geleneğinin en önemli önemli bir örneğidir. Hristiyan bir papazın oğlu ve asıl adı "Bayo" olan Sokullu Mehmet Paşa, Bosna'dan devşirme alınarak Osmanlı Sarayı'na getirilmiş ve eğitimini Edirne sarayında başlamıştır: Topkapı Sarayı'nda Enderun Mektebi'nde Küçük Odaya alınan Sokullu Mehmet Paşa, başarısı ve yeteneği ile zaman içinde yükselerek Osmanlı Devleti'nde Padişah'tan sonra gelen en büyük idari makam olan Veziri Azam olarak görev yapmıştır (Afyoncu, 1997: 357). Osmanlı Devleti'ndeki idari yapılanma, gerekli eğitim ile başarılı olan çocukların askeri ve devlet adamlığı statüsünde en üst mertebeye kadar gelebilmesine izin veren başarılı bir örgütlenme modelidir.

Enderun Mektebi'nden yetişen ünlü devlet adamları arasında Fatih Sultan Mehmed'in ünlü Veziri Azamı Hırvat kökenli Mahmud Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın Sokullu Mehmet Paşa dışındaki üç ünlü Veziri Azamı İbrahim Paşa, Lütfi Paşa ve Rüstem Paşa bulunmaktadır (Çoşkun, 2011). Ayrıca Köprülü Mehmet Paşa ve Sinan Paşa'da bu eğitim sisteminden çıkan önemli devlet adamlarındandır (Enç, 2004: 37).

Yükselme devri içerisinde Enderun Mektebi'nden yetişen ünlü devlet adamları arasında Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, Abdurrahman Ağa, Behruz Ağa, Ali Ağa, Mirza Mehmed, Mehmed Ağa, Abdullah Ağa devletin üst kademelerine yükselmişlerdir (Güngör, 2007:4). Yapılan araştırmalar Osmanlı Devleti'nde göre yapmış 60 sadrazamdan 48'i, Kaptan-ı Deryalardan 23 tanesi bu eğitim sisteminde yetişmiştir. Bu yöneticilerin yanında yeniçeri ağaları, bilim ve sanatla uğraşan seçkin kişiler, düşünür, yazar Enderun'dan çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfında yetişen şeyhülislamların 3 adetinin de Enderun mezunu olduğu bilinmektedir (Enç, 2004b: 41).

Enderun Mektebi'nin bir diğer özelliği ise bugün çağdaş eğitim kurumlarında yer alan bütün eğitim yöntemlerini içinde barındırmasıdır. Zamanının çok ötesinde bir eğitim anlayışı içinde ilk olarak "eğitimin amaçları ve politikasının" belirlenmesi, sonrasında ise "kuramsal eğitim" yanında "uygulamaya yönelik olarak" yapılan eğitim

faaliyetleri sürekli olarak Enderun Mektebi'ne giren çocukların "istidat=yetenek" ve "ilgilerine yönelik" eğitim verilmesinin amaçlanması ve esneklik çağımızın modern eğitim anlayışının izlerini taşımaktadır (Enç, 2004b: 38-39).

Enderun eğitim sisteminde her dönem içinde yalnızca başarılı olanların yükselmesi sağlanırdı. Enderun'da başarılı olmak ve bir üst düzeye çıkmak sıkı kurallara bağlıdır. Bu kurallara göre başarılı olamayanlar "çırağ" edilirler ve "içerden çıkma" anlamına gelen bir tabirle ayrılırlar ve başka görevlere atanırlardı. Enderun kelime olarak "iç" anlamına geldiği için başarılı olamayanlar "çırağ olup" saray dışında görevlendirilirdi (Pakalın, 1993: 26). Türkçe'de kullanılan "çırak çıkmak" deyimini Enderun sistemindeki bu özelliğe dayalı olarak kullanılmaktadır ve Enderun eğitim sistemi ile saray içinden çıkanlar Birun'da görevlendirilirdi (Yaman, 1984: 711).

Enderun eğitim sisteminin temel amacının devlet adamı yetiştirmek olsa da verilen eğitimler göz önüne alındığında bu eğitim kurumundan bilimsel yönde faaliyet de bulunanlara da sık sık rastlanmaktadır. Bu eğitim kurumlarında verilen bütünsel eğitimler nedeniyle güzel sanatlar özellikle de müziğe eğilimi olan ve önemli müzik eserlerine sahip olan pek çok Enderun öğrencisi olduğu görülmektedir. Bu nedenle Enderun eğitim programlarının seçilmesi, yapısı ve işleyişi ile seçkin bir insan grubunun yetişmesini sağlamıştır (Zeyrek ve Erken, 2009: 348).

2.2.3. Enderun Eğitim Sisteminin Tarihçesi

Enderun eğitim sistemi Türk-İslam devlet geleneği ile şekillenmiştir. Elit eğitimi ya da ırk temelli özel eğitimin temeli çok eski olmasına karşılık din, dil, ırk ve kültür ayrımı yapılmaksızın özel eğitim verilmesi Osmanlı devlet geleneğine has bir özelliktir. Selçuklu İmparatorluğu'nda 1067 yılında Vezir Nizam-ül Mülk tarafından açılan Nizamiye Medreselerinde, din ve mezhep temelli yapılan eğitimlerde ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim verilmekteydi. Bu eğitimler ile amaca yönelik ilk sistemli eğitim çalışmaları başlamış ve din eğitiminin yanı sıra pozitif bilimler de eğitimin temel konuları arasında alınmıştır. Verilen eğitimler içinde tıp, geometri, eczacılık gibi bilimlerin yanında yönetim din felsefesi ve yönetim bilimleri de okutulmakta devlet memuru yetiştirilmesi de amaçlanmaktadır (Talas ve Izgar, 1995).

Dünya’da da örneklerine rastlanılan çalışmalar bulunmaktadır. Antik Sparta’da, sadece yedi yaşında alınan çocuklar savaş ve muharebe için eğitilirdi. Bu çocuklar seçilirken fiziksel kusurları bulunanlar ile hakkında en ufak bir şüpheye sahip olunanlar seçilmezdi. Atina’da ve Roma’da yetenekli olduğu düşünülen çocuklar eğitime alınır. Çin’de 618 yılında Tang Hanedanı döneminde yetenekli olduğu düşünülen çocuklar özel eğitime tabi tutulurlardı. Japonya’da 1604-1868 yıllarında Samuray çocuklarına, bazı bilim adamları tarafından kurulmuş okullarda savaşçılık, tarih, güzel yazı, dövüş sanatları, ahlaki değerler, bağlılık ve itaat öğretilirdi (Davis and Rimmy, 2004: 3-4).

Selçuklularda devlet yöneticisi yetiştirme eğitimi bulunmaktaydı. Özellikle Türkmen boylarından Anadolu’ya göç eden kabileler arasında seçilen çocukların devlet örgütüne hizmet etmesi için yetiştirilmesi çalışmalarına çok sık rastlanılmıştır. Özellikle Nizamiye Medresesi bu yönde yapılan eğitim faaliyetlerinin merkezi durumundaydı (Enç, 2004b: 43). Ancak Enderun Mektebi eğitim sisteminin tam olarak ne zaman kurulduğu yönünde tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Yapılan araştırmalar devlet adamı yetiştirmek için oluşturulan sistemin temellerinin I. Murat tarafından atıldığını ileri sürerken Yıldırım Bayezid veya II. Bayezid tarafından kurulduğunu iddia eden görüşlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte eğitim sisteminin II. Murat zamanında kurumsallaşmaya başladığı ve Fatih Sultan Mehmet döneminde ise sistematik çalışmalar ile gerçek hüviyetine kavuştuğu söylenebilir. Özellikle İstanbul’un fethedilmesi ile birlikte Enderun etkinliğini arttırmış ve ihtiyaç duyulan alanlarda asker ve sivil devlet adamı yetiştirilmesinde önemli faydalar sağlamıştır (Doğan, 1997: 415).

Fatih Sultan Mehmet zamanında başlayan eğitim sisteminde öğrenci sayısı hızla artmış ve bu durum başarılı hocalarının Enderun’da görev yapması ile birlikte Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde de devam etmiştir. Enderun Eğitim sistemi 19. Yüzyılın ikinci yarısında II. Mahmud devrine kadar eğitim kurumu özelliğini devam ettirmiştir (Enç, 2004b: 41). Enderun Mektebi beş asır süren hizmet döneminden sonra Temmuz 1909 tarihinde yayımlanan bir karnâme ve bir talimatnâme ile lağvedilmiştir (Güngör, 2004: 45).

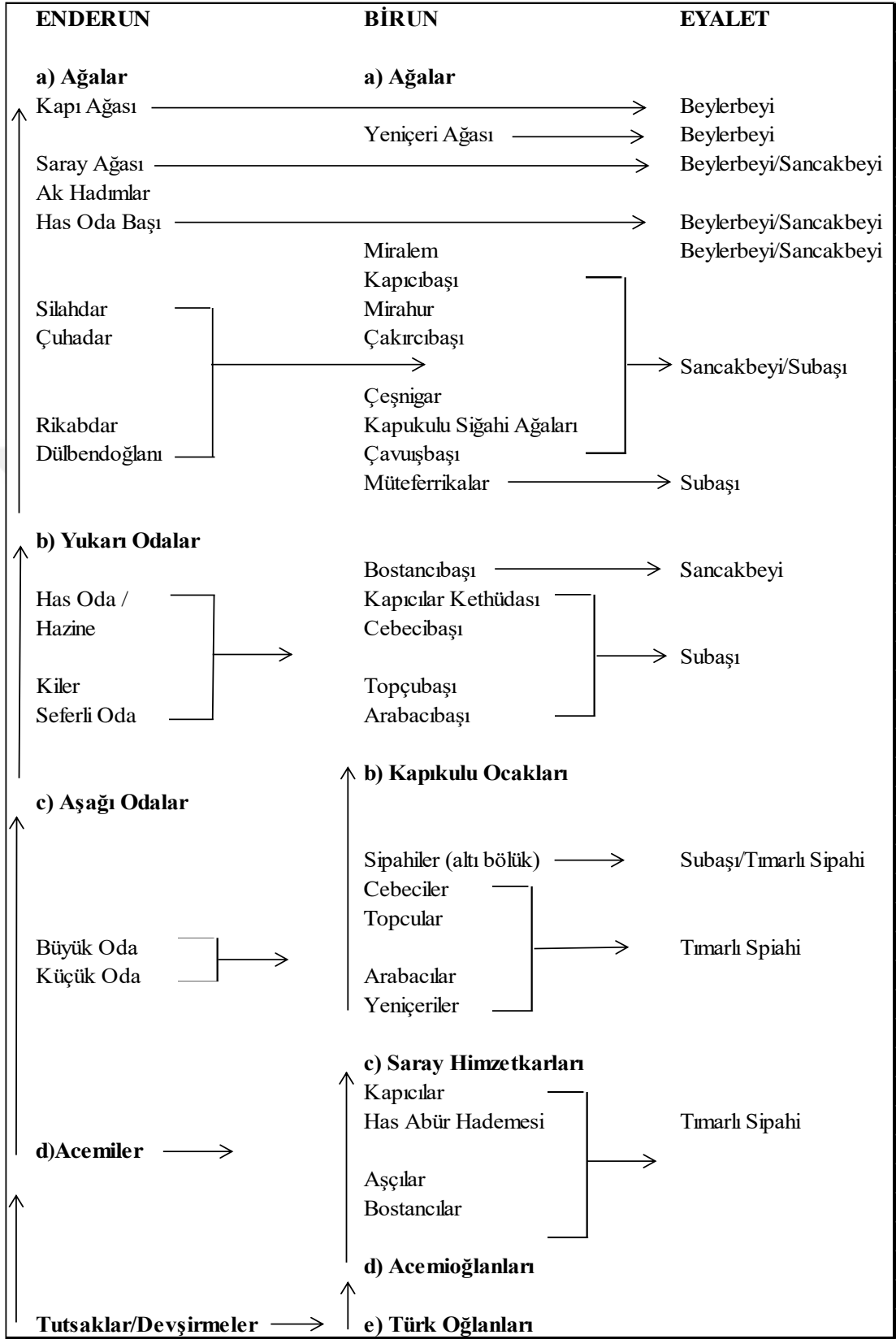
2.2.4. Enderun Eğitim Sisteminin İçinde Bulunduğu İdari Yapı

Osmanlı devlet yapısının temeli devşirme sistemi ve Enderun mektebine bağlanmıştır. Sistemli ve planlı çalışmalar ile kölelerden devlet adamı ve asker yetiştirilmesi Orhan Gazi zamanında başlamış ve en parlak dönemini Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşamıştır. Merkezîyetçi bir imparatorluk olarak kurulan Osmanlı Devleti'nde bütün idari sistem "kul sistemi" denilen savaş esirlerinden alınan rehinelere, gayrimüslim köylerinden seçilenler ve satın alınan iyi esirler devşirilir ve devşirme oğlanları İstanbul'a getirildiğinde vücut ve karakter itibarıyla en iyileri seçilir, bazen sultanlar seçimde bizzat hazır bulunurlardı. Saray için seçilenler İstanbul'da Galatasaray ve İbrahim Paşa saraylarına taşrada Edirne ve Manisa sarayların gönderilirdi (İnalçık, 2003: 84). Aşağıda Enderun Mektebi'nin içinde bulunduğu Osmanlı Devleti Bürokratik yapısı bir başka ifade ile kul sistemi gösterilmektedir.

Zamanla askere olan ihtiyacın artması, pençik sisteminin yetmemesi, Ankara mağlubiyetinin etkisiyle yeni esirler elde edilememesi, daha sağlam ve sürekli bir kaynağa gereksinim duyulması, devletin ihtiyaç duyduğu yöneticilerin yetiştirilebilmesi gibi sebeplerle "Devşirme" adı altında, Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarında bulunan Hıristiyan tebaadan acemi ocağına asker namzedi toplama işi olarak tanımlanmaktadır. Amaç olarak devletin ihtiyacı birinci planda tutulmuştur. Daha önce de ifade edildiği üzere, bölgenin İslamlaştırılması amacının güdüldüğünü söyleyen tarihçiler (Gibbons,1999: 89).

Sürekli büyüyen dil, din ve ırk açısından karışık bir yapıya bürünen toplumu idare etme fikri Osmanlı devlet adamlarının ve padişahlarının en önemli sorunları haline gelmiştir. Bu amaçla Padişah II. Murad'ın Edirne'de başlatmış olduğu seçkin gayr-i Müslim gençlerin eğitilerek ordunun eğitimli asker ve kumandan ihtiyacını gidermek için başlattığı faaliyetler oğlu II. Mehmed tarafından sistemleştirilerek bir saray okulu olan Enderun kurumu ortaya çıkmıştır (Keskin, 2009).

Çizelge 9. Kul Sisteminde Çıkma: İdare ve Ordu Hizmetlerine Geçiş

Kaynak: İnalçık, H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.88.

Çizelge 2.'ye göre Osmanlı devlet geleneğinin insan kaynağını besleyen iki yöntemden biri olan “Tutsaklar/Devşirmeler” bürokratik yapının oluşturulmasındaki en önemli grubu oluşturuyorlardı. “Yetenekleri” ve Başarıları” ile veziriazam statüsüne kadar yükselme imkanları olan bu grubun aşama aşama planlanmış ve sistematik olarak belirlenmiş yükselme ve terfi olanakları Osmanlı Devleti'nin asırlar sürececek idari yapısının özüdür. Çizelge 2.'ye bakıldığında Enderun Mektebi sisteminde disiplinle uygulanan en önemli kuralın “çıkma” olduğu dikkat çekmektedir. Acemi oğlanı olarak devşirilen yüzlerce çocuğun Enderun Mektebi'ni de kapsayan sistemde sadece başarılı olanların Osmanlı Devleti'nin en üst makamına kadar gelebildiği her kademede yapılan sınavlardan ve elemelerden başarısız olanların ise eğitim sürecini tamamlayarak hizmet sürecine geçtiği görülmektedir. Bunun en doğal sonucu olarak sadece olağanüstü başarı kaydeden Enderun Mektebi öğrencileri eğitim sürecini tamamlayabilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 520).

Sayıları yıllara göre değişmekle birlikte 700-1.000 arasındaki Enderun Mektebi öğrencisi vardı. Örneğin 1537 yılında Topkapı Sarayı'nda 700 iç oğlanı olduğu tespit edilmiştir (İnalçık, 2003: 85). En olgun dönemine Fatih Sultan Mehmet zamanında erişen eğitim kurumu temeli askeri sisteme dayanan idari yapılanmada devlet adamı yetiştirme görevini üstlenmiştir.

2.2.5. Enderun Mektebi Eğitimi Sistemi

Enderun mektebine seçilen özel yetenekli çocukların eğitim süreci dört farklı aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların her biri sırasıyla en ince ayrıntısına kadar planlanmış ve her aşamada ancak gerekli yeterliliklere sahip olan öğrencilerin bir üst aşamaya geçmesine karar verilmektedir. Bu aşamalar aşağıda gösterilmektedir (Erdem, 2015: 44):

2.2.6. Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Çocukların Belirlenmesi

Enderun eğitim sisteminin anlaşılabilmesi için kulluk sisteminin açıkça tanımlanması gerekmektedir. Kulluk I. Murat dönemine kadar dayanan ve ortaya çıkışını Türk İslam geleneklerinden alan Pençik ve Devşirme usulü ile belirlenmektedir. Buna göre savaşta esir alınanlar ve devşirilenlerin en gösterişli olanları sarayın iç hizmetlerinde kullanılmaktadır (Enç, 2004b: 50).

Enderun Mektebi'ne öğrenci kaynağının sağlanması genellikle “devşirme usulü” ile karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ihtiyaca göre belirli bir zaman diliminde belirlenen devşirme sisteminde Hristiyan çocukların asilleri, papaz çocukları, bir aileden sadece bir çocuk alınması şartı ile yapılmaktadır. Bu yöntemin sistematik hale gelmesi kesin olarak bilinmemesine karşılık II. Murad zamanına rastlamaktadır. Kul (Devşirme) Sistemi'nde belirli bölgeler tercih edilmiş ve bu bölgelere önem verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Rumeli tarafından sıklıkla yapılan devşirme gelişme döneminde Sırbistan, Bosna-Hersek ve Macaristan'a kadar yayılmıştır (Halaçoğlu, 1998: 47). Devşirme kriterleri katı kurallara bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle devşirileceklerin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir (Kömür, 2010: 58-59):

- Hukuki Kriterler: Devşirme padişahın fermanı ile yapılır. Keyfi olarak uygulanamazdı.
- Ekonomik Kriterler: Yahudilerden, derbent, sığırtmaç, sanat sahibi çocuklardan devşirme ekonomik çıkarlar gözetildiği için devşirilemezdi.
- Demografik özellikler: Nüfus dengesinin korunması için 40 hanede bir devşirme yapılması her haneden bir çocuk alınması esastır.
- Siyasi ve Sosyal Kriterler: Köy Kethüdasının çocuğunun devşirilmemesi, Rum ahaliden devşirme yapılmaması gibi esaslar bulunmaktadır.
- Etnik Köken ve İnanç: Türk, Kürt, Acem. Rus, Yahudi, Gürcü ve Çingene çocukları devşirilmezdi.
- Yaş Sınırı: Kesin olarak bilinmemesine karşılık 8-18 yaş arası çocuklar devşirilirdi.
- Bedeni Yeterlilik: Fiziksel kusuru olan çocuklar devşirilmezdi. Erkek çocukların seçilebilmesi için sağlıklı, gülbüz ve yüz güzelliği özelliklerine sahip olması gerekmektedir.
- Eğitim Kriteri: Devşirilen çocukların Türkçe bilmemeleri, eğitim almamaları, büyük yerleşim birimlerine gitmemeleri şartı aranmaktadır.

Enderun Mektebi'ne öğrenci seçimi sistematik olarak yapılmaktadır. Seçim, "Turnacıbaşı" olarak tanımlanan "gürbüz", "zeki" ve "akıllı" çocukların seçiminde tecrübe sahibi olan devlet görevlisi tarafından yapılmaktadır. Enderun mektebine seçilme kuralları ve ilkeleri katı bir disiplin içinde uygulanmaktadır. Bu uygulamanın özel kuralları bulunmaktadır. Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi Turnacıbaşılıarı seçerek seçim yapılacak kasabalara göndermektedir.

Çocuklar, sadece Arnavut, Sırp, Makedon, Bosna ve Gürcü Hristiyan ailelerinden seçilmektedir. Yüzyıllar süren uygulamada başka milletlerden de seçilen çocuklar olmasına karşılık uygulamada esas teşkil eden ailelerin temel özellikleri Hristiyan olmaları ve genellikle Balkan bölgesinden seçilmesidir. Genellikle beş kişiden oluşan seçim komitesi, 8-18 yaş arasındaki erkek çocukları arasından seçilmektedir.

Devşirilen çocuklar 100 kişilik kümeler halinde Sürübaşı denilen görevli ile başkente götürülür ve Müslümanlaştırılarak sünnet edilir, Müslüman ismi verilerek kayıtları (doğum tarihi, doğum yeri, ailenin kim olduğu, ana ve babanın durumu) büyük bir özenle yapılırdı. Bugün hangi devlet adamının hangi coğrafyadan ve aileden alındığı net bir biçimde bellidir. Bu çocuklar doğrudan saraya alındıkları Türk-İslam geleneklerini ve Türkçeyi öğrenebilmeleri için ailelerin yanına da verilirdi (Enç, 2004b: 53).

Enderun Mektebi'nin öğrenci kaynağı olan acemi oğlanları Hristiyan ailelerden toplanan ve Yeniçeri Ocağı'na seçilen çocukların genel ismidir. Acemi oğlanlar Anadolu'da Türk ailelerine yetiştirilmek üzere gönderilen çocuklardan ya da doğrudan Acemi Ocağına gönderilen çocuklardan oluşmaktadır (Akkutay, 2004: 86).

2.2.7. Enderun Eğitim Sisteminde Üstün Zekalıların ve Üstün Yeteneklilerin Tespit Edilmesi

Enderun Eğitim sisteminde çocukların öncelikle Müslümanlaştırılması ve Türkleştirilmesi esas alınmaktadır. Buna göre Enderun'a girebilmek için öncelikle devşirilen acemi oğlanının belirli şartları yerine getirerek adaptasyon sürecinden başarılı bir şekilde geçmesi ve gerekmektedir.

2.2.7.1.Adaptasyon Süreci

Enderun eğitim sisteminde çocukların aileye verilmesinde İslam dininin temel esaslarının öğretilmesi ve Türk geleneklerine göre yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte çocuğun aileye ve yeni duruma uygunluğu kontrol edilmekte bu süreci başarı ile tamamlayanlar hazırlık saraylarına alınmaktadır.

Enderun sisteminin özünü devşirilen çocukların Osmanlı Devleti'ni kuran örf ve adetleri bilmeleri ve toplumsal uyum sorunun çözümlenmesi almaktadır. Bu nedenle çocukların Türk ailesinin yanına verilmesi geleneği uzun bir süre devam ettirilmiş ve farklı kültürlerden gelen çocukların eğitim kurumunda sorun yaşamaması için aile verme işlemi ile adaptasyon sürecinin hızlı bir şekilde oluşmasına neden olmuştur (Kılıç, 2010: 46-47). Devşirme olarak Türk ailelere verilmesi de sıkı kurallara tabi idi. Köklü Türk ailelerine verilen devşirmelerin aileye uyumun sağlanması için ücret ödenir ve Türkçe'nin güzel konuşulması ve Türk kültürüne uyum sağlamaları sağlanırdı (Enç, 2004b: 54).

Adaptasyon sürecinde esirlerin ve devşirmelerin Türk ailelerinin yanına gönderilmesi "Türk'e verme" olarak isimlendirilmiştir. Böylece 7-8 yıl Türk ailesinde kalan devşirmelerin Türk örf ve adetlerini ve İslami kuralları en ince ayrıntısına kadar öğrenmeleri sağlanırdı (İlgürel, 1988: 324). Devşirmelerin aileye verilmeleri başlayan süreç çocukların sınava tabi tutularak hazırlık saraylarına gönderilmesi ile son bulmaktadır. Burada sadece başarılı olanlar hazırlık saraylarına gönderilir diğerleri ise Yeniçeri Ocağı ile ilgili olarak görevlerine gönderilirdi (Işık ve Güneş, 2017: 4).

Genellikle aileleri ile ilgisi kalmayan içoğlanlarının belli bir eğitimden geçmesi çocukların uyum sorunlarının çözümlenmesi ve ön elemeye tabi tutulması açısından önemlidir. Öncelikle Müslüman ve Türk aileye verilen çocukların Türkçeyi çok iyi konuşması beklenirdi. İslami esasların ve adabın öğrenilmesi de önemli bir seçim kriteri olarak tercih edilirdi (İpşirli, 1997: 186).

2.2.7.2.Yeteneklerin Belirlenmesinde Hazırlık Sarayları

Türk ailelerinden başarılı bir şekilde seçilip hazırlık saraylarına gönderilen gençler İbrahim Paşa, Galata ve Edirne'deki saraylara hazırlık eğitimi için gönderilmekte ve daha sonra yeni saray olarak isimlendirilen Topkapı Sarayı'na

seçilmektedir. Enderun Mektebi'nin hem bir eğitim kurumu hem de saray teşkilatını oluşturan hizmetlilerin yetiştirildiği yer olması devşirmelerin İslam kuralları ve Türk adet ve geleneklerini öğrendikten sonra saray kurallarını da almasını zorunlu kılmaktadır (Kıran, 2014: 277).

Acemi oğlanların hazırlık saraylarına gönderilmesinin amacı Enderun-u Hümayun'a nitelikli öğrenci yetiştirmektir. Hazırlık sarayları da Enderun eğitim sisteminin bir parçası olarak acemi oğlanlarının eğitildikleri eğitim kurumudur. Bu kurumdan saray düzeni içinde yükselebilmek acemi oğlanlarının yeteneğine bağlıdır. Tarihi kuruluşlarına göre Edirne Sarayı, Galata Sarayı, İbrahim Paşa Sarayı ve İskender Çelebi Saraylarında tıpkı Enderun'da olduğu gibi acemi oğlanlarının potansiyellerine bağlı olarak yeteneklerinin geliştirilmesi ve sadece en üstün olanların merkez saraya gönderilmesi esasa bağlanmıştır (Akkutay, 2004: 87).

Hazırlık saraylarında verilen eğitimlerdeki bir başka prensipte seçkin devşirmelerin hangi eğitimleri alacağıın tespit edilmesidir. Bu saraylarda yapılan değerlendirme ile el becerileri ve yatkınlıkları incelenen devşirmeler “nakkaşlık, kuyumculuk, edebiyat, müzik ve diğer alanlardaki başarılarına uygun olarak sahip oldukları olağan dışı yetenekle ilgili alana yönlendirilirdi (Enç, 2004b: 55).

Hazırlık saraylarında fiziksel ve ruhsal kabiliyetlerinin geliştirilmesi için talimler ve dersler verilen içoğlanlarının “çıkma” adı verilerek çeşitli askeri birliklerde değerlendirilmeleri ancak üstün nitelikte olanların Enderun'a alınması esastı (İpşirli, 1997: 186). 16. Yüzyılda İstanbul'a getirilen devşirmelerin sayısı 3.000'i bulmaktadır. Bunlardan fiziksel görünüş ve karakter itibari ile en uygun olanları saray için seçilmektedir. Bu seçimde çoğu zaman Padişah'ın hazır bulunduğu da tarihsel olarak kanıtlanmıştır. Bu seçilen çocuklar İstanbul'da Galatasaray ve İbrahim Paşa saraylarına, Edirne ve Manisa saraylarına gönderilir seçilmeyenler ise yeniçeri olmak üzere ayrılırdı. Bu seçimde fethedilen yerlerdeki asil ailelerin çocuklarının da saraylara yetiştirilmek üzere gönderildiği tespit olunmuştur. Ortalama olarak her bir sarayda bulunan 300 içoğlanı 2 ile 7 yıl arasında eğitim alarak sıkı bir disiplin içinde ikinci bir elemenden geçer ve Enderun-u Hümayun'a gönderilirdi (İnalçık, 2003: 85).

2.2.7.3.Enderun-u Hümayun

Topkapı Sarayı'nda 18. yüzyıla kadar devlet yönetiminin yapıldığı yer olan Enderun aynı zamanda bir eğitim kurumudur. Topkapı Sarayı'nın Babüssaade kapısından girilince bulunan kısım Enderun olarak tanımlanmış ve Padişahın yaşam alanı ve içoğlanların eğitim mekânı olarak kullanılmıştır (Ortaylı, 2008: 174)Enderun'un çekirdeği Fatih Sultan Mehmed tarafından kurulmuş ve yüzyıllar itibari ile her gelen padişah ile yeni bir bölüm ya da oda eklenmiştir. Saray içinde bu yerin ismi Mekteb-i Enderun olarak da tanımlanmakta ve öğrenci sayıları hakkında bilgi verilmektedir. Örneğin Küçük ev Büyük Oda başlangıç eğitimi verilmesi nedeniyle 100'er kişilik Has Oda ise ara kademelerde elenen içoğlanları nedeniyle 32 kişi olarak kayıtlarda yer almaktadır (Enç, 2004b: 55).

Hazırlık Saraylarında başarılı olan ve Topkapı Sarayı'na gönderilen çocuklar eğitimlerini Enderun-u Hümayun olarak isimlendirilen yerde aralarında katı bir hiyerarşik düzen olan bir sistem içinde görmekteydi. Bu eğitimin temel felsefesi katı bir saray disiplini ve sıkı kurallara uyulmasıydı. İçoğlanları özellikle eğitim süreci boyunca halk ile hiçbir şekilde iletişimde bulunamaz ve sabah namazından yatsı namazına kadar olan bütün eğitim süreci en ince ayrıntısına kadar kurallar ve ilkeler ile belirlenirdir. Enderun-u Hümayun içinde "Büyük ve Küçük Odalar", "Doğancı Koğuşu", "Seferli Odası", "Kiler Koğuşu", "Hazine Odası" ile "Has Oda" olmak üzere altı oda bulunmaktadır. Ancak bu odalar arasında asıl öneme sahip olanlarının Seferli Odası, Kiler Koğuşu, Hazine Odası ve Has Oda olduğunu söylemek mümkündür. Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulan Kiler Koğuşu, Hazine Odası ile Has Oda imparatorluğun sonuna kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir (ESAGEV, 2017: 3). Enderun-u Hümayun Padişahın özel hayatını geçirdiği bir yer olarak aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak kullanılmaktadır (İnalçık, 2003: 86).

Enderun-u Hümayundaki eğitim Büyük ve Küçük odalarda başlar ve içoğlanların başarısına göre Doğancı Koğuşu, Seferli Koğuşu, Kiler Odası, Hazine Odası, Has Oda olmak üzere devam eder ancak eğitimlerinde başarısız olanlar ara sınıflardan ayrılarak çıkma adıyla tekrar askeri birliklere gönderilirdi (İpşirli, 1997: 186).

Enderun-u Hümayun'da sıkı bir disiplin bulunduğu bilinmektedir. Enderun Mektebi'ne giren içoğlanlarının bu disipline mutlak surette uyması şarttır. Sabah namazı ile başlayan hayat yatma, kalkma, dere, hizmetler, yemek ve dinlenme kesin ve katı kurallar ile uygulanmaktadır. Burada bütün Enderun öğrencileri koğuşlarda birlikte yemek yemekte ve uyumaktadır. Enderun-u Hümayun'a giren öğrencinin ailesi ve toplumla ilişkisi kesilir ve her hareketi ağalar tarafından kontrol edilirdi. (İnalçık, 2003: 208).

Enderun-u Hümayun içindeki öğrencilerin giyinişleri, tutum ve davranışları da kontrol altındadır. Bu alanda yapılan en ufak bir hatanın önemli cezalara çarptırıldığı görülmektedir. Bu katı tutum saray protokolüne göre düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Laubali hareketlerin, kahkaha atmak, yüksek sesle konuşmak ve yemek yeme kurallarına uymamak hoş karşılanmaz anında cezalandırılırdı (Ortaylı, 2008: 174).

Enderun Mektebi'nde eğitim "iki dolamalı beş kaftanlı" toplam yedi sınıftan oluşan bir eğitim sisteminden oluşmaktadır. Eğitimde başarılı olanların yükselişi ve hangi kademede eğitim aldıkları kıyafetlerinden açıkça anlaşılmaktadır (Kıran, 2015: 150).

2.2.7.3.1. Büyük ve Küçük Oda

Enderun Mektebi'nin ilk eğitim kademesi olarak Büyük ve Küçük Oda acemi oğlanlarından üstün başarı gösterilenlerin alındığı kademedir. Büyük ve Küçük Oda'ya alınan gençlerin İslam dini ve Türk kültürünü yönelik eğitim çalışmalarının sürdürülmesi ve Türkçe dahil olmak üzere Arapça ve Farsça dersleri aldıkları ve sportif faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Bu odalarda eğitim alanlar "dolama" olarak tabir edilen cübbe giydikleri için "dolamalı" olarak tanımlanırdı (İpşirli, 1997: 186).Büyük ve Küçük Odalardan başarıları ile mezun olanlar bir üst eğitim kademesi olan Seferli, Doğancı, Kilerli, Hazine ve Has Odaya yükselirken başarılı olamayanlar çıkma olarak askeri birliklere atanmıştır.

Büyük ve Küçük Oda'lar Enderun Mektebi'nin hazırlık sınıfıdır ve en alt rütbedeki içoğlanlarının bulunduğu yeri temsil etmektedir. Buraya gelen devşirmeler ya da hazırlık saraylarından seçilir ya da çok sık olmamak kaydı ile padişaha hediye olarak sunulan devşirmeler ya da asil köleler arasından doğrudan doğruya alınabilirdi.

Bu odalardaki eğitim din ağırlıklıdır. Bu eğitimde Kur'an okuma, ilmihal ve din felsefesi önem taşımakta ve sportif eğitimlerde verilmektedir (Enç, 2004b: 59).

2.2.7.3.2. Doğancı Koğuşu

Belirli yüzyıllarda değişmek kaydı ile 40 kişilik bir mevcuda sahip olan koğuşta Enderun Mektebi öğrencilerinin beşinci kısmı eğitim almaktadır. Devlet teşkilatında IV. Mehmet tarafından kaldırılan Doğancı Koğuşu eğitimde ikinci kademe yükselişi ifade ediyordu (İpşirli, 1997: 186).

Hane-i Bazyan ya da Şahinciyan-ı Enderun olarak anılan koğuş, dönemin anlayışına uygun olarak doğancılar avcı kuşların yetiştirilmesi ile uğraşmakta ve devlet teşkilatında önemli bir kademedede bulunmaktadır. Padişah ile avlanmak ve birlikte sefere çıkmak gibi görevleri olan doğancıların saray içinde nöbet tuttıkları ve Enderun öğrencilerini kontrol ettikleri de görülmektedir (Kıran, 2015: 154).

2.2.7.3.3. Seferli Koğuşu

Seferli Koğuşu IV. Murat tarafından kurulmuştur. Osmanlı Teşkilat yapısında Padişaha en yakın olan birimlerden Seferli Koğuşu, padişahların iç giysilerinin yıkanması görevini üstlenirler ve seferlere birlikte katılırlardı. Seferli Koğuşu'nda yapılan çalışmalar daha sonraki yüzyıllarda öğrencilerin sanat dallarında faaliyet göstermesi ile sonuçlanmış ve müzik ve edebiyat alanında bu koğuştan pek çok ünlü sanatçı yetişmiştir. Dönem dönem değişmekle birlikte Seferli Koğuşu'nda bulunan içoğlanı sayısının 100 kadar olduğu tespit edilmiştir (İpşirli, 1997: 186).

2.2.7.3.4. Kilerci Koğuşu

Derece itibariyle seferlinin üstünde ve hazine odasının altındadır. Koğuşun bulunduğu yer, iç hazine ile hazine koğuşu arasında imiş. Fatih Sultan Mehmed zamanında kurulmuştur. Padişah has odada yemek yediği zaman, padişahın önüne yemeği koyup kapağını açan, sahan değiştiren bu koğuşların amiri olup Serkilari-i Hassa denilen Kilercibaşı'dır (Kömür, 2010: 75).

Fatih Sultan Mehmed tarafından kurulan koğuşun ana görevi padişahın yemek servisini yapmaktır. Seferli Koğuşu'nda bulunan içoğlanlar, saray için hazırlanan her türlü yiyecek ve içeceğin hazırlanması ve saklanması ile görevlidir. Bu koğuşta bulunan içoğlanı sayısı ise 30 kadardır (İpşirli, 1997: 186).

2.2.7.3.5. Hazine Odası

Fatih Sultan Mehmed tarafından kurulan Hazine Odası Hazine Kethüdası tarafından yönetilmektedir. Enderun eğitim sisteminde en üst düzey kademelerde bulunan Hazine Odası içoğlanları saraya ait hazinenin korunması işleri ile meşgul olmaktadır. Hazine Odası'nda bulunanlar padişaha en yakın ikinci kademedeki teşkilatlanmaya sahiptir ve hiyerarşik düzende en üst seviyededir (İpşirli, 1997: 186).

2.2.7.3.6. Has Oda

Has oda Enderun sisteminin en üst ve sonuncusu olan yedinci kademesidir. Bu kademe de bulunan saray görevlileri zabiti Has Odabaşı, Silahdar, Çuhadar, Rikabdardır. Bunlardan sadece has odabaşının padişah huzuruna çıkma yetkisi olduğu Fatih Kanunnamesi'nde belirtilmiştir. Has Oda'da bulunanların sayısı 40 kadardır. Bu Oda'da görev yapanlar, Hırka-i Saadet Dairesi'ni temizlemek, eşyasının bakımını yapmak, kandil gecelerinde öd ağacı yakmak, gülsuyu dökmek ve mukaddes emanetleri korumak gibi görevleri de yapmaktadır (İpşirli, 1997: 186). Has Oda'da bulunan görevliler Padişahın en yakınındakiler olarak şahsına ilişkin bazı görevleri bulunmaktadır. Bu görevler aşağıda gösterilmiştir (Kömür, 2010: 76-77):

- Has Odabaşı: Padişahın giysisini giydiren ve sürekli yanından olan görevlidir.
- Silahdar Ağa: Padişahın barışta ve savaşta kullandığı bütün silahların taşınması, korunması ve bakımı ile görevlidir.
- Çuhadar Ağa: Padişahın kaftan ve kürkleri korumakla görevlidir.
- Rikabdar Ağa: Padişahın çizmelerine bakmakla görevlidir.
- Dölbend Ağası: Padişahın iç giysilerini ve sarığını saklamakla görevlidir.
- Anahtar Ağası: İç ağaların yöneticisi ve saray düzeninden sorumlu kişidir.

Has Oda'da bu görevliler dışında padişahın özel işleri ile yükümlü pek çok görevli bulunmaktadır.

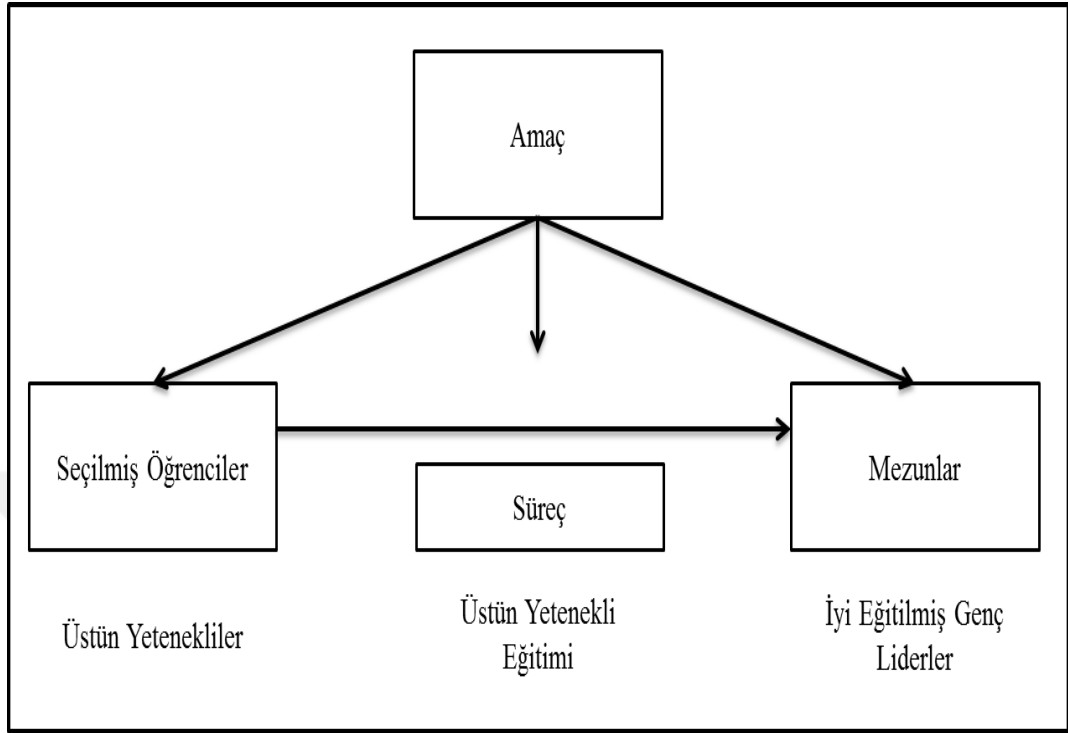
2.2.8. Enderun Mektebinde Verilen Eğitim

Enderun Mektebinde verilen eğitimlerin üstün özellikleri bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim planlaması katı kurallara dayanmakta ve bütün derslerin sayısı ve niteliği ile değerlendirme ölçütleri amaca uygun olarak yürütülmektedir. Enderun’da verilen eğitimin genel özellikleri aşağıda gösterilmiştir (Enç, 2004b: 72):

- Eğitimde devşirmelerin karakter ve kişilik eğitimi ilk sıradadır. Devşirmelerin üstün meziyetlere sahip olması ve güzel huylu olabilmesi planlı, sistemli ve sürekli eğitimlerle sağlanmaktadır.
- Seçilen öğrencinin bireysel özellikleri eğitimin niteliğini belirlemektedir. Öğrencinin ilgisi ve becerisinin hangi alanda olduğu uzmanlar tarafından değerlendirilmekte ve o alanda eğitim verilmektedir. Eğitim ve öğretim öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayacak hatta aşacak şekilde onun geliştirilmesini amaçlamaktadır.
- Enderun Mektebi eğitim sisteminde devşirmenin sisteme alınması ve mezun olmasına kadar bütün süreçler “fiziksel ve psikolojik” gelişimin birlikte ele alınması ile yürütülmektedir.
- Kur’an eğitimi önceliklidir. Enderun Mektebi’nde İslami konular, İslam felsefesi, fıkıh, kelim, hadis bilgileri en üst düzeyde ele alınmakta ve katı bir şekilde uygulanması sağlanmaktadır.
- Fen bilimleri özellikle Türkçe, matematik, fizik, astronomi, tarih, yabancı diller (Arapça, Farsça vb), edebiyat ve müzik gibi medrese eğitiminde olmayan bilimler öğretilmektedir.
- El becerileri ve sanat eğitimi farklı bir yaklaşımla değerlendirilir ve her öğrencinin belirli bir sanat dalında uzmanlaşmaya varacak kadar eğitilmesi sağlanırdı.

Enderun Mektebinin temeli dinsel eğitimidir. Ancak dini eğitim temel eğitim olarak verilir ve Enderun öğrencileri İslam dininin kuralları ve gereklerine göre yaşarken edebiyat, şiir, dilbilgisi, Arapça, Farsça ve diğer diller, matematik, coğrafya, mantık gibi dersler alırlardır. Enderun’daki eğitimin bir baş özelliği ise saray protokolü, Osmanlı devlet geleneği, görgü kuralları ve bürokratik işlere yönelik uygulamalı eğitimlerdir. Bu eğitimlerin yanından öğrencilerde en çok dikkat edilen

kural “gürbüz” olmaları ve spor yapmalarıdır. Bu yüzden Enderun öğrencilerinin sportif etkinliklerde bulunmaları mecburidir.

Şekil 4. Enderun Mektebi Eğitimde İlişkili Alanlar

Kaynak: Akarsu F. (2004). Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi, Şirin M.R., Kulaksızoğlu A. ve Bilgili A. E. Üstün Yetenekli Çocuklar, Seçilmiş Makaleler, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s.99.

Enderun Mektebi eğitim sistemini üstün kılan özelliğın öğrenci kaynağı, eğitim ve öğretim süreci ve mezunlar arasında uyum olduğu görülmektedir. Enderun Mektebi’ndeki eğitim sisteminin amacı Osmanlı Devlet teşkilatında kullanılacak askeri ve bürokratik personelin yetiştirilmesinin yanı sıra padişaha bağlı bir yapının kan bağı olmaksızın sürekli olarak insan kaynağı açısından beslenmesi yer almaktadır. Enderun Mektebi’ndeki eğitim sisteminin üstün özellikleri aşağıda gösterilmektedir (Akarsu, 2004: 97-98):

- Öğrencilerin yeteneklerine ve becerilerine uygun olarak seçilmesi ve eğitilmesi,
- Zamanın ötesinde dünyevi bilgilerden oluşan özgürlükçü bir fen bilimleri, sanat, edebiyat, mesleki eğitim ve sportif eğitimleri kapsaması,

- Beden eğitiminin ruhsal sağlığın ve karakter gelişiminin temeli olarak sayılması,
- Eğitim sistemine müziğin koro müziğinin, şiirin ve matematiğin dahil edilmesi,
- Öğrencilerin ilgilerine ve eğilimlerine uygun bir eğitim sisteminin verilmesi,
- Eğitim ve öğretim ile hayatın bütünleştirilmesinde entegre bir eğitim felsefesi anlayışı,
- Cezalandırma ve ödüllendirme sistemlerinin katı bir şekilde uygulanması ile sağlam bir değer (liyakat) sisteminin oluşturulması.

Enderun Mektebi'nde verilen eğitimin üst düzey idari teşkilatta yer alacak görevlilerin ve askeri kadronun yetiştirilmesi amacı olması nedeniyle farklı dil, din ve ırktan gelen içoğlanlarının aynı potada aynı din ve kültür içinde güvenilir ve kalifiye bir devlet görevlisi olmasına çalışılmıştır. Bu nedenle verilen eğitimin niteliği de buna uygun olarak üste seviyededir (Güngör, 2004: 44).

2.2.8.1.Enderun Mektebinde Verilen Dersler

Beş yüzyıllık bir eğitim kurumu olması nedeniyle Enderun Mektebinde verilen dersler çağın gerekliliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Bu derslerin verilme süreleri ve ders saatleri de buna uygun olarak ayarlanmış ve düzenlenmiştir.

Akkutay'ın (1984) Topkapı Saray arşivinde yaptığı araştırmada elde ettiği sonuçlar 1875 yılına ait olarak verilen ders cetvellerini içermektedir. Buna göre dersler eğitim kademesine göre düzenlenmekte ve her kademe ile birlikte derinliği ve çeşitliliği arttırılmaktadır.

Çizelge 10. Enderun Mektebi'ndeBaşlangıç (İptidai) Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Kur'an	5	180
Dini İlimler	3	108
Türkçe	2	72
Güzel Yazı	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 72.

Çizelge 11. Enderun Mektebi'ndeBirinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Dini İlimler	5	180
Türkçenin Kuralları	5	180
Güzel Yazı	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 72.

Çizelge 12. Enderun Mektebi'nde İkinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Arapça Sarf	3	108
Farsça	2	72
Peygamberler Tarihi	2	72
Matematik	1	36
Coğrafya	1	36
Resim	1	36
Güzel Yazı (Sülüs)	1	36
Güzel Yazı (Rika)	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 72.

Çizelge 13. Enderun Mektebi'nde Üçüncü Yıl Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Arapça	3	108
Farsça	2	72
Osmanlı Tarihi	2	72
Matematik	1	36
Coğrafya	1	36
Resim	1	36
Güzel Yazı (Sülüs)	1	36
Güzel Yazı (Rika)	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 72.

Çizelge 14. Enderun Mektebi'nde Dördüncü Yıl Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Arapça	3	108
Farsça	2	72
Tarih	2	72
Matematik	1	36
Coğrafya	1	36
Resim	1	36
İmla	1	36
Güzel Yazı (Sülüs)	1	36
Güzel Yazı (Rika)	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 72.

Çizelge 15. Enderun Mektebi'nde Beşinci Yıl Sınıfında Okutulan Dersler

Dersin Adı	Haftalık Ders Saati	Yıllık Ders Saati
Türk Edebiyatı	3	108
Farsça	2	72
Tarih	2	72
İnşa (Kompozisyon)	1	36
Matematik	1	36
Hendese (Geometri)	1	36
Resim	1	36
Güzel Yazı (Sülüs)	1	36
Güzel Yazı (Rika)	1	36

Kaynak: Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 73.

Enderun Mektebi'nde okutulan derslere bakıldığında devşirme olarak toplanan çocukların Müslümanlaştırılması ve Türkleştirilmesinin amaçlandığı ayrıca Türkçe dışında Arapça ve Farsça dillerini okuma yazma düzeyinde üst seviyede bilinmesi gerekmektedir. Güzel yazıda sülüs, rika ve siyakat da verilen eğitimlerin arasındadır.

2.2.8.2. Kişilik ve Davranışlar Eğitimi

Enderun Mektebi eğitim sistemi devşirmelerin kişilik, tutum ve davranışlarına yönelik eğitimleri akademik eğitimleri ile eşit düzeyde ele almaktadır. İslam dininin kurallarına riayet etmek, Türk gelenek ve göreneklerine göre hareket etmenin zorunlu olduğu eğitimde içoğlanlarının ahlaklı, iyi huylu ve iyi karakterli olmaları için sıkı bir disiplin uygulanmaktadır.

Enderun Mektebi eğitim sisteminde dönemine göre çağdaş eğitim felsefesine uygun olarak amaç, bireylerin toplumsal düzeyde istendik davranışlara sahip olmasını sağlamaktır. Bu eğitimin amacına ulaşabilmesi için sadece teorik eğitimleri değil aynı zamanda pratik eğitimlerle iç içe geçmiş ve hayatın içinde oluşan bir eğitim anlayışı vardı. Hazırlık Sarayları dahil olmak üzere eğitim sistemindeki bütün bireylerin saray içinde bir görevi bulunmaktadır ve bu görevleri kusursuz olarak yerine getirmeleri

beklenmektedir. Bu pratik eğitimler içoğlanlarının Osmanlı devlet teşkilatında en üst düzeye çıkabilecek kişilik ve karakterde yetiştirilmesini sağlamaktı (Kılıç, 2010: 55).

Bu amaçla mesleki ve teknik eğitim ve kişisel gelişim eğitimleri olarak tanımlanabilecek eğitimlerin bütünsel bir yaklaşımla verilmesi fiziksel ve ruhsal sağlığın birlikte ele alınarak geliştirilmesi esastı. Enderun Mektebi eğitim sisteminde disiplin kurallarının katı bir biçimde uygulanmasının nedeni de kişisel gelişimin üst düzeye çıkarılmasını sağlamaktır.

2.2.8.3. Bireye Yönelik Yetenek Eğitimi

Enderun Mektebinde verilen eğitim içoğlanlarının yeteneklerine göre belirlenmiştir. Temel eğitim olarak tanımlanacak Küçük ve Büyük Oda'da verilen eğitimler sadece okuma yazma ve sportif faaliyetler üzerinedir. Bu eğitimden sonra İslami eğitime tabi tutulan içoğlanları kendi yeteneklerine göre özel bir eğitim alma imkanına sahiptir. Odalarda fen, matematik, fizik, hat, inşaat, müzik eğitimi verilir ve özellikle fiziksel kuvvetin gelişmesi için binicilik, silahşörlük ve spor yapmaları sağlanırdı. Bu odalarda öğretilen başlıca spor branşları, ağırlık kaldırmak, güreş, okçuluk, binicilik, kılıç, tomak ve ciritti (İnalçık, 2003: 85).

Hazırlık Sarayları'nda başlayan bireye yönelik eğitimde temel amaç derslerin tercihe dayanması ve içoğlanların yetenek ve potansiyellerinin değerlendirilmesi ile birlikte olağan dışı yeteneklerinin olduğu alanlara yöneltilmesidir. Enderun eğitimi, bireylerin belirli konularda ve alanlarda derinleşmelerini ve konunun uzmanı olmalarını sağlayan bir olanağa sahipti (Enç, 2004b: 75). Bu eğitimlerin dışında herhangi bir sanat dalında uzmanlaşmak da teşvik edilir ve özel hocaların eşliğinde minyatür, nakış, ciltçilik, hat sanatı ve müzik alanından eğitim verilirdi (İnalçık, 2003: 85). Dolayısıyla eğitim alma hakkında kan bağı veya asil olma şartı aranmaz bireylerin yetenekleri doğrultusundan değerlendirilmeleri ve tercihleri detaylı bir şekilde incelenirdi. Bununla birlikte her kademede yapılan değerlendirme ile gerekli şartları sağlayamayanlar mesleki bilgi birikimi ve tercihine göre eğitimin ara kademelerinden devlet görevlisi olarak çıkartılırdı.

2.3.İlgili Araştırmalar

Türkiye’de üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimi üzerine pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde Osmanlı Devleti eğitim sisteminde yer alan özelliklerin 21. Yüzyıl Türk Eğitim Sisteminin eğitim anlayışı ile ele alınmasını karşılaştıran çalışmalarda bulunmaktadır. Literatürdeki bu çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

Enç tarafından 2004 tarafından yapılan “Özel Eğitimin Tarihçesi” isimli çalışmada Dünya’da ve Türkiye’de Özel eğitim modellerinin nasıl geliştiği araştırılmıştır. Bu çalışmada Enderun eğitim sistemine özel bir yer verilmiş ve “Saray Okulu” olarak değerlendirilen özel eğitim modelinin etkileri araştırılmıştır.

Enç (2004: 16) dünyada bir örneğine rastlanmayacak olan seçkin eğitiminde “kan ve irsiyet” bağının aranmamasının, tanılama, eğitim sistemi, tayin ve yönlendirmenin çağdaş bir şekilde yorumlanması ile başarıya ulaşılabilecek bir model olduğunu tespit etmiştir. Bu modelde “soylu ve imtiyazlı” bir sınıfın gelişmesinin önlenmesi ve “kamu yönetiminde kullanılacak personelin” yetiştirilmesi gibi farklı amaçları olsa da eğitim sosyolojisi açısından değerlendirildiğinde yüzyıllarca özel yetenekli bireylerin eğitimin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin altı çizilmiştir.

Akarsu’nun 2004 yılında yaptığı “Enderun: Üstün Yetenekliler için Saray Okulu” isimli çalışmasında Enderun Eğitim sisteminin temel işleyişi ve yapısı eğitim sosyolojisi açısından incelenmiştir. Özellikle öğrencilerin “yetiştirilmesi” sürecinin detaylı olarak sistemleştirildiği çalışmada süreç teorisine göre seçilmiş öğrencilerin amaçlara en uygun şekilde yönlendirilmesi ve “ulusal kaynakların boşa harcanmaması” eğitimin “beceri ve ilgiye göre belirlenmesi” ve “iyi eğitilmiş genç liderler” grubunun yetiştirilmesi sürecinde özellikler araştırılmıştır.

Akarsu (2004: 99-100) Enderun Mektebi ve çağdaş üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesini karşılaştırmasında “katılık” ve “esneklik” açısından eğitim sistemlerinin amacı, seçim şartları, eğitim yöntemleri ve araçları ile mezunlar açısından karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırmada eğitimin amaçlarının farklı olmasına karşılık özellikle yapısal açıdan “öğrenimin ve yaşanan çevrenin bir araya getirilerek bütünleştirilmesi” “ödüllendirme ve ilerleme sisteminin uygulanması” aşamasından ilham verici olduğunu savunmaktadır.

Kılıç tarafından 2010 yılında yapılan “Enderun Mektebi Örnekleminde Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminin Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans tezinde Enderun eğitim sisteminde yer alan eğitim ve öğretim modellerinin üstün yeteneklilere yönelik modeller arasındaki farklılıklar ve benzerlikler araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan birincisi üstün yetenekli öğrencilerin tespit edilmesindeki tanılama yöntemlerinin karşılaştırılmasıdır. Enderun için seçilecek öğrencilerin belirli kriterler ışığında seçildiği ve bu kriterlerin günümüzde yapılan çağdaş tanılama yöntemleri ile benzediği ifade edilmektedir. Özellikle devşirme yapılacak oranın 40 hanede bir hane olması, bugün üstün yetenekli öğrencilerin toplumda görülmek sıklığının %2 olması ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca fiziksel açıdan seçilecek çocukların fizik güzelliği olan ve fiziksel üstünlük olarak değerlendirilecek görsel bir orana sahip olması günümüzde yapılan çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Günümüzde de üstün yetenekli bireylerin akranlarına göre daha iri ve kuvvetli olduğu tespit edilmiştir. Ancak günümüzde tanılama sistemi olarak zekâ ve gelişim testleri kullanılmakta ve ırk, cinsiyet ve din ayırımı yapılmamaktadır.

Enderun mektebinde yapılan eğitimler kendi özelliklerine sahip öğrenciler ile yapılan eğitimi kapsamaktadır. Bu öğrencilerin toplumsal düzeyde temasları en aza indirilmektedir. Günümüzde ise üstün yetenekliler için geliştirilen eğitim modellerinde bireyselleştirilmiş eğitim modeli uygulanırken belirli yönetime göre seçilmiş öğrenci grupları kendi akranlarından farklı eğitimler alabilmektedir (Kılıç, 2010: 83).

Eğitim modellerinin karşılaştırılmasına yönelik bulgularda ise eğitimler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların temelinde üstün yetenekli öğrencilerin akranları ile aynı örgün eğitime tabi tutulmalarına karşılık Enderun sisteminde öğrencilerin akran grupları ile iletişimleri bulunmamaktadır. Ayrıca normal eğitim sisteminde “zenginleştirilmiş eğitim modeli” ile üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarının karşılanması yöntemi seçilirken Enderun’da amaca yönelik bir eğitim sistemi bulunmaktadır (Kılıç, 2010: 84). Bununla birlikte eğitim programlarında da farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre Enderun’da amaç devlet adamı yetiştirerek Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak esasken üstün yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitimin amaçları arasında sayılan

rekabet unsuru sayılan yeteneklerin geliştirilmesi amacı Enderun sisteminde “devletin bekası” amacı güdülmektedir. Ancak eğitim sistemlerinin kontrolü ve denetlenmesinde önemli benzerlikler bulunmakta önceden belirlenmiş kural ve ilkeler her iki eğitim sisteminde de bulunmaktadır. Bu nedenle üstün zekalılar ve özel yeteneklilere verilen eğitimle Enderun sisteminde verilen eğitimlerin yönetsel açıdan benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Enderun Saray Mektebinde yöneticiler göreve atanmadan önce aldıkları eğitimlerin yanı sıra göreve atanmalarıyla beraber yöneticilerin uygulama yapmaları ve yaşayarak öğrenmelerinin sağlandığı sonucuna varıldı. Bu da yirmi birinci yönetici eğitimlerinde sıklıkla uygulanan hizmet içi eğitimlerine benzerlik gösterir. Her iki eğitim sisteminde verilen eğitimlerin niteliği açısından ise her iki programda öğrencilerini öncelikle bir uyum sürecinden geçirmektedir. Akabinde genel eğitim diyebileceğimiz ortak bir eğitime tabi tutmaktadır. Bundan sonra branşlaşma başlamaktadır. Yalnız branşlaşma aşamasından sonra da her öğrencinin ortak gördüğü dersler bulunmaktadır. Enderun Mektebinde dini ilimler ile Türkçe eğitimi ortak ders iken, BİLSEM’de ise Türkçe, İngilizce ve Bilgisayar eğitimi her öğrencinin aldığı dersler arasındadır. Her iki kurum da Türkçeye ayrı bir önem vermektedir.

Çalışmanın sonunda özellikle seçim kriterleri açısından önemli benzerlikler tespit etmiş, eğitim yönetimi ve sistemindeki benzerliklere karşılık eğitim amaçlarının birbirinden farklı olması nedeniyle her iki eğitim sisteminin farklılıklar gösterdiğini de belirtmiştir. Araştırmanın sonunda yetenekli öğrencilerin yatkın olduğu alanlarda özelleştirilmiş eğitim almaları için tarihsel kökeni olan eğitim sisteminin daha detaylı araştırılması ve özellikle rehberlik, yönlendirme mentorluk çalışmalarının etkinleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kömür tarafından 2010 yılında hazırlanan “Osmanlı Devleti Enderun Mektebi’nde Eğitim Sistemi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri” isimli yüksek lisans tezinde Osmanlı Devleti’nde uygulanan Enderun eğitim sisteminin Türk eğitim sistemine olan etkileri araştırılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak sistem yaklaşımı ile Enderun Mektebi’nin Osmanlı Devleti’ndeki yeri ve önemi araştırılmış ve sistemin genel özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada Enderun Mektebi’nde uygulanan eğitim sisteminin Türkiye Cumhuriyeti’ndeki eğitim yaklaşımlarına etkileri incelenmiştir.

Araştırmada Enderun eğitim sisteminin işlevleri idari, askeri, disiplin, ideolojik, bilim, kültür ve sanat, model olma ve özel bir eğitim işlevi olarak sınıflandırılmıştır. Türkiye’de özel ve üstün yetenekli bireylerin eğitilmesi amacıyla uygulamaya konulan ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim kurumları ile askeri ve özel eğitim kurumlarının eğitim modelleri karşılaştırılmıştır (Kömür, 2010: 113).

15. yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar özel bir eğitim modeli olan Enderun eğitim sisteminin 1909 yılından itibaren uygulamadan kalktığı ancak etkilerinin modernleşme sürecinde olan Osmanlı Devleti’nde sürdüğü tespit edilmiştir. Günümüzdeki örneği ile Askeri Okulların öğrenci seçme ve tayin-atama-terfi sistemlerinin Enderun sisteminden etkilendiği Türk Silahlı Kuvvetleri’ne personel yetiştirmek için kurulan bu askeri eğitim kurumlarının tanılama, 24 saat esasına uygun olarak yetiştirme ve disiplin geleneğini devam ettirdiği saptanmıştır ((Kömür, 2010: 119).

Enderun eğitim sistemine uygun olarak Galatasaray Lisesi’nin uzun yıllar Türk kamu yönetiminin ihtiyacı olan eğitim ve öğretim kurumu olduğunu savunan Kömürcü (2010: 119), bu kurumların seçkin eğitiminde var olan gelenekleri uzun yıllar devam ettirdiğini ve Türk kamu yönetimi ve askeri personel ihtiyacını karşıladığı ileri sürmektedir.

Son yıllarda ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde yapılan çalışmaların Enderun sistemi ile karşılaştırılmayacak şekilde farklı olduğu ancak üstün zekalıların ve özel yeteneklilerin eğitimleri, başarıya göre tercih edilmeleri ve yükselmeleri açısından benzerlik taşıdığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte kurumların hiçbirinde uygulaması bulunmayan Enderun Sistemi’nin yüzyıllarca kullanılan bir eğitim modeli olarak günümüzdeki istihdam problemlerinin çözümlenmesinden önemli bir rol oynayabileceği öneriler arasında yer almaktadır.

Ödemiş tarafından 2014 yılında yapılan “Enderun Mektebi ve Demokratik Eğitim Modeli Perspektifinden Mesleki Eğitim: Teorik Bir Çözümleme” isimli çalışmada çağdaş mesleki yönlendirme ile bir “kamu yönetimi okulu” olarak tanımlanan Enderun Mektebi’nin eğitim yönetimi perspektifinde mesleki eğitim kavramı araştırılmıştır.

Çalışmada mesleki okullardaki eğitim ve öğretim süreçleri incelenmiş ve Enderun Mektebi’nde uygulanan eğitim modeli ile karşılaştırılmıştır. Enderun

Mektebi'nde uygulanan ve bireyin yeteneği ve ilgi alanlarına uygun olarak şekillenen eğitim modelinin başarılı bir şekilde uygulandığı çağdaş eğitim anlayışlarından yüzyıllarca yıl önce uygulamada olan bu eğitim sisteminin başarılı olduğu açıklanmaktadır (Ödemiş, 2014: 68).

Çalışmada Enderun Mektebi'nde ders ortamının uygulamalı olarak yapılması ve öğrencilerin hayatın içinde yaşayarak öğrenmelerinin önemine dikkat çekilmiştir. Enderun Mektebi'ndeki sistematik ve bütüncül çalışmaların mesleki ve teknik alanda örnek alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Mesleki eğitimde teorik eğitimler ile mesleki eğitimlerin bütünleştirilememesi önemli bir sorun alanı olarak ortaya konulurken, meslek liselilerin hayatında içinde olan teknolojik yeniliklere karşı uzak kalması, beceri ve yeteneklerinin geliştirilememesi gibi sorunlar üzerinde durulmaktadır (Ödemiş, 2014: 71-72).

Ödemiş (2014: 72), öğrencilerin kişilik gelişimi konusunda eğitim psikolojisinin ihmal edildiğini ve kişilik özelliği ile içe uygunluk arasında yapılacak testlerin ve değerlendirmelerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Öğrencilerin mesleki eğitimde kendi yeteneklerine uygun bir şekilde eğitim programlarının düzenlenmesi ve planlamanın buna uygun olarak yapılması gerekmektedir.

Mesleki ve teknik öğretim programları geliştirilirken öğrencilerin bireysel farklılıklarını belirlemeye önem verilmesi, her öğrencinin aynı öğrenme düzeyinde ve yeteneğinde olmaması nedeniyle farklı eğitim programlarının farklı sınıflara uygulanması, öğrencilerin hayatın içinde pratik eğitim almaları da araştırmanın önerilerinde yer almaktadır (Ödemiş, 2014: 72-73).

Tuncay Tarafından 2015 yılında hazırlanan "Enderun Mektebi İle Bilim ve Sanat Merkezlerindeki Üstün Yetenekli Öğrencilere Verilen Fen Bilimleri Eğitiminin Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tezinde Osmanlı eğitim sistemi olan Enderun Mektebi özellikleri ile Bilim ve Sanat Merkezi eğitim kurumunun literatür taraması ve doküman analizi ile karşılaştırmalı analizine yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda Enderun Mektebi eğitim sisteminin kuruluş amacı ile Bilim ve Sanat Merkezleri'nin kuruluş amaçlarının benzer olmadığı Enderun sisteminin devlet yönetiminin sürekliliğinin sağlanması için bir araç olduğu Bilim ve Sanat Merkezleri'nin ise üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerinin ortaya

çıkarılması amaçlanmaktadır. Enderun'a seçilen öğrencilerin seçilme süreci katı kurallar ile belirlenmiş ve özel şartlar ortaya konulmuştur. Öğrencilerin Müslüman olmaması, belirli bölgelerden devşirme yapılmaması ve özel bir komitenin ihtiyaç halinde özel yetenekli çocukları seçmesine karşılık Bilim ve Sanat Merkezleri'nde her Türk vatandaşı eğitim alabilmektedir. Bununla birlikte özellikle öğrencilerin yeteneklerinin belirlenmesinde ortaya konan süreç benzerlik göstermektedir (Tuncay, 2015: 67-68). Bu merkezlerde görev yapacak olan eğitimcilerin seçiminde ise farklılıklar bulunmaktadır. MEB tarafından açıklanan yönerge, yönetmelik ve sınavlar ile Bilim ve Sanat Merkezleri'ne öğretmen olunurken Enderun'da eğitimci olabilmek için dönemin kabul edilmiş bir hocası olmak ve padişah fermanı gerekmektedir (Tuncay, 2015: 71).

Özel yetenekli öğrencilere verilen ders süreleri araştırıldığında Enderun'da bütünsel bir yaklaşım ile öğrencilerin yaşamı ve eğitimi iç içe geçmiştir. Bilim ve Sanat Merkezlerinde ise sistematik, özelleştirilmiş, gruplandırılmış ve destekleyici eğitim öğrencinin sahip olduğu yeteneğe göre belirlenmektedir. Bilim ve Sanat Merkezleri'nde esnek bir eğitim sistemi bulunmaktayken Enderun'da daha muhafazakâr ve katı bir eğitim sistemi benimsenmektedir (Tuncay, 2015: 98).

Çalışmanın sonucunda Enderun sisteminin bütün özelliklerinin daha iyi analiz edilmesi ile oluşturulacak sistemin üstün yetenekli çocukların eğitiminde kullanılabileceği ancak bu eğitim sisteminin daha etkinleştirilmesi için adımlar atılması gerektiği belirtilmiştir.

Işık ve Güneş tarafından 2017 yılında yapılan Türk Tarihinde Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Osmanlı Enderun Mektebi isimli çalışmada Türkiye'de üstün ve özel yetenekli bireylerin eğitimi için 1955 yılında kurulan BİLSEM ile Enderun Mektebi arasındaki karşılaştırmanın yapılması ve benzer ve farklı yönlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmada Enderun Mektebi'nin özellikleri ve eğitim sisteminin ve BİLSEM'de verilen eğitimlerin nitelikleri açıklanmış ve karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda BİLSEM'de verilen eğitimlerin içeriklerinin genişletilmesi atölye temelli çalışmaların etkinleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. BİLSEM'de Enderun Mektebi'nde olduğu gibi sportif faaliyetlerin yapılması gerektiği hangi

düzyeyde yeteneği olursa olsun öğrencilerin müzik ve resim gibi dersleri almasının sağlanması gerektiği saptanmıştır (Işık ve Güneş, 2017: 10).

Işık ve Güneş (2017: 11) Enderun Mektebi'nde öğrencilerin bilgi ve görgülerini artırmak için kullanılan uygulama imkanlarının BİLSEM'de bulunmadığı fiziki mekân olarak eksiklikleri bulunan yapılarda eğitim yapılmasının içeriksiz olduğu ve kâğıt üzerinde kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Enderun Mektebi'nde verilen ahlaki kurallar ve sıkı disiplinin belirleyici olması BİLSEM'de verilen etkin iletişim, değerler eğitimi uygulamaları ile benzerlik göstermektedir. Bunun yanında BİLSEM'de çocukların örgün eğitimden arta kalan zamanlarını özel yetenek eğitimi ile geçirmesi, kendilerinden istenen ödev ve proje çalışmalarını getirmemesi ve devamsızlıklara göz yumulması nedeniyle istenilen düzeyde başarı sağlanamadığı da ulaşılan bulgular arasındadır (Işık ve Güneş, 2017: 112-13).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1.Araştırmanın Deseni

Bu araştırma tarihsel ve mevcut duruma ilişkin karşılaştırmalı doküman incelemesi şeklinde nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır .Araştırma yöntemi olarak araştırma problemine uygun olarak sorunun tanımlanması ve konu hakkında yazılmış bilimsel düzeyde kitap, makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlanılarak olay ve olguların disiplinli bir şekilde belirli sınıflandırmalar ile kullanılması yer almaktadır. Tarihsel bir yöntem olarak var olan uygulamaların geleceğe yönelik çalışmalarda nasıl kullanılacağı ve daha önceki faktörler ile olan ilişkilerin araştırılması ile betimleme yöntemi kullanılacaktır.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın yöntemi Enderun Mektebi ve MEB tarafından özel yetenekli bireylerin eğitiminin içerik analizi ve katalog taraması ile karşılaştırmayı amaçlayan nitel bir çalışmadır.

Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma, belli olgu ve olayları kendi doğal ortamı içerisinde çok yönlü ve uzun süreli olarak derinlemesine incelemektir (Şaban, 2006).

İçerik analizi, bazı kurallara dayanan kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin ya da metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemek amacıyla yapılır. Araştırmacılar bu

kelimelerin ve kavramların varlığını belirleyerek ve analiz ederek, metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlar yaparlar (Büyüköztürk vd., 2008). İçerik analizinde yapılacak analizin amacına ve analiz edilecek olan materyale bağlı olarak kullanılan süreçler farklılık gösterebilir. Süreçlerin birinde araştırmacı kategorileri, daha önceden edindiği bilgilere, kuramlara veya deneyimlere bağlı olarak, analize başlamadan önce belirler. Diğer süreçte ise kategoriler analiz devam ederken ortaya çıkar (Büyüköztürk vd., 2008).

Literatür taramasında temel amaç; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Doküman incelemesi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Literatür taramasında araştırma konusu ile ilgili daha önce yayınlanmış kitaplar, makaleler, tezler, konferans bildirileri, tarihi kayıtlar ve raporlar gibi eserler aranır, bulunur, incelenir ve bu sayede çalışmaya katkı sağlayacak bilgiler elde edilmeye çalışılır. Literatür taramasının amacı kısaca, araştırma konusunda ihtiyaç duyulan bilgilerin elde edilmesi şeklinde ifade edilebilir. Literatür taramasının farklı amaçlarını Bourner (1996) aşağıdaki gibi maddeler halinde açıklamıştır.

- Literatürdeki boşlukları ve araştırmaya ihtiyaç duyulan alanları tanımlamak,
- Tekerleği yeniden icat etmekten kaçınmak (daha önce yapılan çalışmalarını tekrar etmemek, başkalarının yapmış oldukları aynı hatalara düşmemek, zaman kazanmak),
- Diğerlerinin ulaştıkları yeri tespit edip daha ileriye gitmek (araştırmanın mevcut bilgi ve fikirlerden oluşan bir platform üzerinde yükselmesini sağlamak),
- Aynı alanda çalışan diğer insanları tanımak ve fikirlerine yer vererek haklarını teslim etmek
- Araştırma konusunda bilgi seviyesini artırmak,
- Araştırma alanında çığır açan, ufuk kazandıran eserleri belirlemek,

- Araştırmaya entelektüel bir içerik kazandırmak, araştırmayı diğer çalışmalarla ilişkili bir yere yerleştirmek,
- Karşıt görüşleri belirlemek,
- Araştırmaya derinlik kazandırmak,
- Bir alanda önceden yapılmış çalışmalara ulaşılabilceğini göstermek,
- Araştırma konusu ile ilgili olan bilgi ve fikirleri belirlemek,

Araştırma ile ilgili olabilecek yöntemleri tanımlamak Literatür taraması; daha önce çalışılmamış, ihtiyaç duyulan ve özgün bir araştırma konusunun belirlenmesi, konu hakkında daha önce yaşanan tartışma ve gelişmelerin, temel kavram ve fikirlerin öğrenilmesi, araştırmanın gerekçesinin netleştirilerek araştırma soruları ve hipotezlerin oluşturulması, araştırma için uygun yöntemlerin belirlenmesi ve sonuçların bilime sağladığı katkıların tartışılması gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir (Bourner, 1996).

Amaçlarına bakıldığında literatür taramasının araştırmanın başından sonuna kadar devam eden bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Ancak tüm araştırma sürecinde literatür taramasının şekli, içeriği ve yoğunluğu da değişmektedir. Literatür taraması ilk olarak araştırma planının hazırlanması aşamasında başlar. Bir araştırmada neyin, neden ve nasıl yapılacağı belirlenmesi ancak gereği gibi yapılan bir literatür taraması ile mümkün olabilir. Bu nedenle, araştırmanın başında çalışma konusunun, araştırma soruları ve hipotezin, araştırma yönteminin belirlenmesinde o alanda daha önce yapılan çalışmalara göz atmak gerekmektedir (Demirci, 2016: 74)

Araştırmada veri kaynaklarını günümüzde özel yetenekli bireylerin eğitime yönelik faaliyetler ve Enderun eğitim sistemine yönelik bilimsel düzeyde makale, kitap, doktora ve yüksek lisans çalışmaları oluşturmaktadır.

Enderun Mektebi eğitimi açısından incelenen kaynaklar, Akkutay'ın (1984) Topkapı Saray arşivinde yaptığı araştırmada elde ettiği sonuçlar "1875 yılına ait olarak verilen ders cetvelleri", İpşirli (1997) tarafından yapılan "Enderun" çalışması, İnalçık (2003) Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Editörlüğünü Akarsu'nun yaptığı, 2004 yılında yayımlanan, "Enderun: Üstün Yetenekliler İçin Saray Okulu", Akkutay (2004) tarafından yapılan. "Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi"

araştırması, Enç, (2004) tarafından yapılan, “Enderun” Halaçoğlu (1998) tarafından yapılan “Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı” incelenmiştir.

Günümüzde özel yetenekli bireylerin eğitimi açısından incelenen kaynaklar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2009 yılında yayınladığı “Üstün Zekâ ve Özel Yetenekli Çocuklar Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi”, 2013 yılında yayımladığı, “Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı”2016 yılında yayınlandığı “Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) Yönergesi”, 2017 yılında yayınladığı, “Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama Kılavuzu”, 2017 yılında yayımladığı, “Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı'nın Görevleri”dir.

3.3.Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması esnasında tarihsel yöntemde oldukça yoğun kullanılan literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, araştırmanın desenini geliştirme ve araştırma bulgularının önceki bilgiyle ilişkilendirme amacıyla kullanılan bir tekniktir (Balcı, 2018: 65). İlgili literatür kütüphane çalışmasıyla elde edilmiştir. Yayınlardan elde edilen bilgiler mantıksal yorumlamaya ve karşılaştırmaya tabi tutularak konunun anlaşılması sağlanmıştır (Arıkan, 2007: 93).

3.4.Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, bilimsel düzeyde Enderun Mektebi ile üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimine yönelik, kitap, makale, kanun ve yönetmeliklerin analiz edilmesi ile sağlanmıştır.

İçerik analizi başkaları tarafından ortaya konulan bilgilerin değerlendirilmesi ve yeni bilgi ortaya konulmasıdır, doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizinin yapılmasıdır. Yapılan çözümlenme sonucunda 21. Yüzyılda Türk Eğitim Sistemi uygulamaları ile Enderun Mektebi uygulamaları karşılaştırılmış mukayeseli olarak analiz edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma problemlerine yönelik elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Enderun Mektebi ile MEB'deki Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylere Verilen Eğitimin Amaçları Arasındaki Benzerliklere Yönelik Bulgular

Enderun Mektebi Osmanlı devlet geleneğinin ve teşkilatlanma yapısının bir parçası olarak idari ve askeri yöneticilerinin yetiştirildiği bir eğitim kurumudur. Bu eğitim kurumunun temel amacı Osmanlı Devleti'nde bulunan belirli topluluklardan "kulluk (devşirme) düzeni içinde devletin bekasının sağlanması üstün yönetici grubun devlet hizmeti için eğitilip yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Enderun Mektebi Osmanlı devletinin ideolojisine uygun olarak nitelikli yöneticilerin yetiştirilmesi askeri kadrolar ile merkez ve taşra idari teşkilatına devletin etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayacak insan kaynağının değerlendirilmesidir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde İslamlaştırma ve Türkleştirme amaçlarının da bulunduğu söylenebilir (Enç, 2004b).

Enderun Mektebinde amaç devletin ilerlemesi ve güçlenmesini sağlayacak askeri kadrolara, merkezi ve taşra yönetimlerine nitelikli bireyler yetiştirmektir. Bunun yanında Osmanlı Devletinin ideolojisine uygun olarak belli bir disiplin içerisinde kültürleşme yoluyla Türkleştirmek ve Müslümanlaştırma ile bireylerin yetiştirilmesine özen gösterilmiştir (Aydüz, 2008: 141).

Enderun Mektebi Osmanlı Devleti'nin yönetiminde sürekliliğini sürdürebilmek için nitelikli insan yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir eğitim kurumudur. Bu kurumun ilk amacı, elitler eğitimine uygun olarak eğitim ve öğretim ilkeleri ile devşirme sistemi ile seçilen öğrencilerin tamamıyla Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmaktır. İkinci amacı ise seçilen üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin kabiliyetlerine uygun olarak öğrenim kademelerinde yetiştirilerek asker ya da sivil bürokraside yönetici sınıfın oluşturulmasını sağlamaktır. Bu sistemin genel amacı ise siyasal açıdan Osmanlı Devleti'nin bekasını sağlayabilmek için köksüz olarak tabi edilen aile bağlarından koparılmış gençlerin Osmanlı Devleti'nin memuru olarak Padişaha ve devlete hizmet etmesini sağlamaktır (Akkutay, 2004: 90).

Enderun Mektebi'nin bu ana amaçları dışında Osmanlı kültür hayatına ilişkin amaçları da bulunmaktadır. Enderun Mektebi'nden yetişenlerden bilim adamı ve sanatçı olarak değerlendirilen pek çok birey vardır. Bu bireylerin temel niteliği devşirme sistemi ile saray okuluna seçildiği andan itibaren yeteneğine uygun bir sanat dalında eğitim alması ve üstün eserler meydana getirmesidir.

BİLSEM'in amaçları ise iki ana perspektifte değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi Milli Eğitim Kanunu'na uygun olarak belirlenmiş amaçlar diğer ise Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı'nda yer alan amaçlardır. Bu amaçlara ek olarak BİLSEM Yönergesi'de Türkiye'deki özel ve üstün yetenekli bireylerin yetiştirilmesinin amaçlarını göstermektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk eğitim sisteminin genel ve özel amaçları aşağıda gösterilmektedir (MEB, 1973, Madde: 2-3):

- Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde

iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türkiye’de eğitim ve öğretim özel amaçları ise genel amaçlara uyumlu bir şekilde belirlenmek zorunadır (MEB, 1973, Madde:3).

Özel yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı’na göre ise özel yeteneklilerin yeteneklerini geliştirmeye yönelik örgün ve yaygın eğitim sistemi ile entegre olmuş çeşitli eğitim modelleri uygulamanın amaçları aşağıda gösterilmektedir (MEB, 2013, 10):

- Özel yeteneklilerin yeteneklerini geliştirmeye yönelik örgün ve yaygın eğitim sistemi ile entegre olmuş çeşitli eğitim modelleri uygulamanın amaçları
- Özel yeteneklilerin özelliklerini belirlemeye yönelik ulusal standart testlerin geliştirilmesi ve doğru, etkili ve verimli şekilde kullanılmasını sağlamak.
- Özel yeteneklilerin özelliklerini belirlemeye yönelik standart ölçme araçlarının çeşitliliğini artırmak.
- Özel yeteneklilerin özelliklerini belirlemeye yönelik standart ölçme araçlarını uygulayacak personel sağlamak.
- Özel yeteneklilerin özelliklerini belirlemeye yönelik standart ölçme sonuçlarını eğitsel tanılama sonuçları ile birlikte kullanmak.
- Standart ölçme sonuçlarından öğrencilerin özelliklerini belirlemenin yanında yetenek alanının/alanlarının geliştirilmesinde de kullanılmasını sağlamak,
- Öğrencilerin öğretim etkinliklerinde ortaya koydukları özel yetenekliliğe ilişkin performans ve ürünlerini kanıta dayalı olarak belirleyecek öğretim etkinlikleri, ölçme değerlendirme yöntem ve araçları oluşturmak ve kullanmak, tanılama ile ilgili ayrı bir birim oluşturmak,

- Eğitsel tanılama ve değerlendirmeye yönelik izleme ve değerlendirme veri tabanı oluşturmak,
- Öğrencilerin zenginleştirilmiş ortamlarda farklı öğretim yöntemleri ile uygulanan öğretim etkinlikleri ile yeteneklerini ortaya koymalarını sağlamak,
- Okul öncesi ve ilkokul düzeyinde zenginleştirilmiş eğitim programları içeren farklı modellere fırsat tanımak,
- Öğrencileri öğretim etkinliklerinde ortaya koydukları performans ve ürünlerine dayalı olarak yetenek alanına/alanlarına yönlendirmek,
- Okul öncesinden yüksek öğrenime kadar özel yetenekli öğrencilerin gelişmelerine imkan sağlayacak eğitim programları oluşturma,
- : Eğitim programlarının farklı sosyoekonomik ve kültürel düzeydeki okullarda uygulanmasını sağlayacak tedbirleri almak,
- Eğitim programlarının içeriğini eğitim bölgelerinin özelliklerine göre çeşitlendirmek,
- Öğrencilerin yetenek alanına/alanlarına yönelik farklılaştırılmış eğitim programları geliştirmek ve uygulamak,
- Farklılaştırılmış eğitim programlarına yönelik etkinlik ve öğretim materyalleri oluşturmak,
- Özel yetenekli öğrencilerin yetenek alanına/alanlarına uygun okul dışı etkinliklere fırsat tanımak,
- Öğrencilerin öğretim etkinliklerinde koydukları performans ve ürünlerini özel yetenekliliğe ilişkin özelliklerini belirleyecek ölçme - değerlendirme yöntem ve araçları geliştirmek ve bunları kullanmak,
- Öğrencileri özel yetenek alanında/alanlarında gelişimini sağlayacak programlara yönlendirmek,
- Öğrencilerin özel yetenek alanında/alanlarında uzmanlaşmasını sağlayacak çeşitlendirilmiş eğitim uygulamaları sağlamak,

- Öğrencilerin özel yetenek alanında/alanlarında öğrenme hızlarına bağlı olarak bireysel ilerlemelerini sağlamak,
- Özel yetenekli bireyin örgün (okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise) ve hayat boyu eğitim süreci içerisinde değerlendirilmesi,
- Özel yetenekli bireylerin gelişimindeki hizmetlerin sürekliliğini sağlayacak tedbirlerin alınması,
- Aileleri, özel yetenekli bireylerin özellikleri ve eğitimi konusunda bilgilendirerek özel yeteneklilerin eğitiminde aktif rol almalarını sağlamak,
- Ortaöğretim düzeyindeki özel yetenekli öğrencilere yönelik mentorluk uygulamalarını geliştirmek ve yaygınlaştırmak,
- Özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili üniversitelerle iş birliği yapmak,
- Okul öncesi ve ilkokul düzeyindeki özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını örgün eğitim içerisinde karşılamak,
- Ortaokul ve lise düzeyindeki özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını örgün ve/veya yaygın eğitim içerisinde karşılamak,
- Özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili paydaşların ihtiyaçlarına cevap verecek bilgi ve iletişimi sağlayacak teknolojik ortamlar sağlamak,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının özel yeteneklilerin eğitimine ilişkin gerekli uygulamaları yapmalarını, toplumsal kültür ve farkındalığı yaygınlaştırmayı sağlamak,
- Özel yeteneklilerin özel işletme ve tüzel kuruluşlardaki örnek uygulama ve öğrenme ortamlarından yararlanmasını sağlamak,
- Kamu ve özel kurum ve kuruluşlarda alanında uzman seçkin kişilerle mentorluk uygulamaları yapmak,
- Özel yetenekliler konusunda toplumsal farkındalığı arttırmak,
- Oluşturulan model, alınan karar ve yapılan planlamaları gerçekleştirmek için yasal düzenlemeler yapmak ve uygulamak,

- Özel yeteneklilere yönelik belirlenen strateji ve uygulamalara ilişkin dönütler olarak strateji ve uygulama planını geliştirmek
- Özel yeteneklilerin eğitimi ile ilgili paydaşlar arasında koordinasyon ve işbirliğine katkı sağlamak
- Özel yetenekli bireylerin hayat boyu izlenmesini sağlayacak mekanizmanın oluşturulmasına katkı sağlamak.

BİLSEM Yönergesinde, özel yetenekli bireylere eğitim ve öğretim verecek kurum ve kuruluşların yönetim ve işleyişlerinin düzenlenmesi, özel ve üstün yetenekli öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekli oldukları bir alanda eğitim görmelerini sağlamak ve fiziksel ve duygusal gelişimlerinin sağlanması, eğitim ihtiyaçlarına uygun eğitim programlarının düzenlenerek yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. BİLSEM'in Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda özel yetenekli öğrencilere yönelik amaçları aşağıda gösterilmektedir (MEB, 2015, Madde: 6):

- Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemelerini; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan haklarına, çocuk haklarına ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanmalarını, başkalarının haklarına saygılı olmayı, sorumluluk alma bilincinin geliştirilmesini,
- Ulusal ve evrensel değerleri tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini ve bu değerlere saygı duymalarını, liderlik, yaratıcı ve üretici düşünce yeteneklerini ulusal ve toplumsal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirmelerini,
- Yetenek alanı/alanlarının geliştirilmesi sürecinde, sosyal ve duygusal gelişim alanlarının bütünlük içerisinde ele alınmasını,
- Yeteneklerinin ve yaratıcılıklarının erken yaşta fark edilerek geliştirilmesini,
- Bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını,
- Bilimsel düşünce ve davranışlarla estetik değerleri birleştiren, üretken, sorun çözen kendini gerçekleştirmiş bireyler olarak yetişmelerini,
- İş alanlarındaki ihtiyaçlara yönelik yeni düşünceler önerebilmelerini, teknik buluş ve çağdaş araçlar geliştirebilmelerini,

- Özel yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini kazanmalarını, disiplinler arası düşünme, sorunları çözüme ya da belirlenen ihtiyaçları karşılamaya yönelik projeler gerçekleştirmelerini amaçlamaktadır.

Enderun Mektebi ile BİLSEM’de verilen özel ve üstün yetenekli bireylere verilen eğitim ve öğretimin amaçları karşılaştırıldığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Enderun Mektebi’nin ve BİLSEM’in özel yetenekli olarak nitelendirilen insanların eğitilmesi genel manada her iki kurum da devlet ve millet menfaati adına nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Türk Milli Eğitim Sistemi’nin genel amaçlarına dikkat edildiğinde “*Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri ile uyumlu Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek*” amacı, Enderun Mektebi’nin saray okulu olarak Osmanlı Devleti’nin bekası için saray kültürüne ve Türk İslam yönetim geleneklerine uygun bireylerin geliştirilmesi ile aynı amaca hizmet etmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için yapılan eğitim faaliyetleri bir anlamda Türk Devletinin varlığını korumak ve refahını sağlamaya odaklıdır. Bu anlamda her iki kurumda verilen eğitimlerin genel amaçlarının birbirine uygun olduğu söylenebilir.

Bu amaca uygun olarak Türk Devleti’nin başarılı olması ve insan kaynağı açısından “*iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak*” amacı da her iki kurumun amaçları arasında sayılabilir.

Eğitim ve öğretimdeki ortak amaçlardan bir tanesi de öğrencilerin bütünlük bir yaklaşımla eğitilmesinin amaçlanmasıdır. Enderun Mektebi’nde öğrencilerin okul içinde yaşamaları ve eğitim hayatının içine yayılması ile mesleki eğitim, davranış eğitimi, sanat eğitimi, beden eğitimi ve gelişimleri sürekli değerlendirilebilecek düzeyde ele alınmıştır. BİLSEM’in amaçları arasında yer alan öğrencilerin “*sosyal ve duygusal gelişim alanlarının bütünlük içinde*” ele alınması amacı birbirine uygundur. BİLSEM’de yapılan çalışmalarda öğrencilerin ilk okuldan itibaren gelişimlerinin takip edilmesi ve yönlendirilmesi Enderun Mektebi ile benzer amaca sahiptir.

18. yüzyılda ulus devlet kavramının bulunmasından önce eğitim hizmetlerinde seçilmiş öğrencilerin dil ve din birliği üzerinden siyasal iktidarın korunması amacıyla eğitim hizmeti verilmesini kapsayan Enderun Mektebi çağının ötesinde bir anlayışa sahiptir. Fransız Devrimi'nden sonra ulus devletin tarih sahnesine çıkması ile eğitim hizmetlerinin milli birlik ve beraberliği sağlayabilmek ve toplumsal refaha ulaşmak için kullanılmasından sonra eğitim stratejik bir araç olarak kullanılmıştır.

Enderun Mektebi ve BİLSEM'in amaçları farklılık da göstermektedir. Bu farklılığın temelinde BİLSEM'in temel amacı olan özel ve üstün yetenekli bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve kapasitelerini kullanarak en üst düzeyde gelişim kaydetmelerinin bireysel amaçları da bulunmaktadır. Enderun Mektebi, yönetim biliminin bir unsuru iken BİLSEM eğitim bilimlerinin çalışma alanına dahil edilebilir. Enderun Mektebi eğitim sisteminin bireye yönelik olarak amacı yoktur. Ancak BİLSEM'de uygulanan özel ve üstün yeteneklilere yönelik eğitim sistemi genel anlamda toplumsal düzeyde kalkınmayı amaçlarken bireysel düzeyde üstün yetenekli insanların eğitimden maksimum verimi elde etmesine yöneliktir.

4.2. Enderun Mektebi ve MEB'deki Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylerin Tanılama Yöntemleri Arasındaki Benzerliklere Yönelik Bulgular

Enderun Mektebi eğitimine alınacak çocukların seçimi ve değerlendirmesi ana hatları ile bilinmemesine karşılık, seçimin üç veya beş kişilik bir ekip tarafından yapıldığı belirtilmektedir (Akkutay, 2012). Dönemin ihtiyacına göre 2, 3 ve 5 yıllık periyotlarla alınan devşirmelerin seçim kriterleri Padişah Fermanı ile belirlenmiştir (Kömür, 2010: 58-59). Devşirme işlemi devşirme fermanını alan Turnacıbaşı ağa gözetiminde gerçekleştirilirdi. Devşirme bölgelerindeki vali, sancak beyi, kadı gibi görevliler Turnacıbaşıya devşirmede destek olurlardı. Turnacıbaşı ağa Devşirme Kanununa göre seçtiği oğlanları defterine kayıt eder, daha sonra aileleri ile vedalaşan oğlanlar sürücü ağalara teslim edilirdi (Akkutay, 1984: 39-40).

Enderun Mektebi'ne öğrenci alınması devşirme yöntemi ve fethedilen yerlerin savaş esirlerinden nitelikli olanların seçilmesi ile elde edilmektedir. Bu yöntemde savaş esirlerinden asilzadelerin çocuklarının Enderun Mektebi'ne alınması seyrek rastlanılan bir olgudur. Devşirme yönteminde seçilen yetenekli bireylerin kan bağı,

soyluluğu ön şart değildir. Öğrencinin devşirme fermanında yazan niteliklere sahip olması seçilmesi için yeterlidir (Enç, 2004b: 42). Osmanlı Devleti'nde Enderun'a öğrenci seçiminde üstün yetenekli olma tek başına yeterli değildi. Üstün yetenekli olmanın yanında bazı sınırlandırmalara gidilmiştir. Örneğin; Karaman'dan Erzurum'a kadar devşirme yapılmamış, olmuşsa da çok dikkatli davranılmıştır. (Akkutay, 1984).

Enderun mektebine seçilmenin en önemli şartı çocuğun dış görünüşünün ve zekasının üstün olmasıdır. Bu seçimde çocuğun iyi huylu ve ahlaklı olması da "Türk'e Verme" ve "Hazırlık Sarayları" sürecinde önemli bir kriterdir. Bununla birlikte özellikle demografik nedenlerle devşirme seçiminin katı kuralları bulunmaktadır. Bunlar, her 40 haneden 1 çocuğun seçilmesi, her iki kardeşten en az birinin seçilmesi, evli olanların, Müslüman olanların ve Türkçe bilenlerin seçilmemesi, büyük şehirlerde belirli bir süre yaşamış olanların seçilmemesi, Türk, Yahudi, Kürt, Acem, Rus ve Çingene çocuklarının ve sığırtmaçların seçilmemesi, fiziksel yetersizlikleri olanların seçilmemesi, Arnavut, Sırp, Boşnak, Bulgar, Hırvat çocukların tercih edilmesi gelmektedir. Devşirilen çocukların tamamı erkektir. Devşirilen çocuklarda yaş 8 ile 20 yaş arasındaydı. Özellikle 14-18 yaşları arasındaki Hristiyan çocuklarının kaza merkezinde toplanmasını sağlardı (Özcan, 1997: 255)

Enderun Mektebi'ne seçilecek çocukların net olarak nasıl seçildiğine dair bilgilere ulaşılmamış olmasına karşılık Turnacıbaşı denilen görevlinin başkanlığını yaptığı ekibin günümüzde fizyonomi bilimi olarak isimlendirilen İlm-i Sima ve İlm-i Kiyafet bilgisi ile seçildiği bilinmektedir (Akkutay, 2012). Ayrıca devşirilen bölgede bulunan Kadı ev Sancak Beyi gibi devlet görevlileri de Turnacıbaşı'ya yardımcı olmaktadır. Bu şekilde seçilen çocukların Eşgal Defteri'ne kayıt edilmesi ve Sürücübaşı'na çocukların teslim edilmesi ile üstün yetenekli çocukların seçilmesi süreci tamamlanırdı.

Devşirme yoluyla seçilen çocukların Enderun Mektebi'ne alınmadan önce belli aşamalardan geçmesi gerekiyordu. Hristiyan tebaadan alınan çocuklar Türkçeyi, İslam ahlâk ve terbiyesini öğrenmeleri için Türk ailelerin yanına verilir, daha sonra bu çocukları Enderun Mektebine hazırlayacak olan Edirne Sarayı, Galata Sarayı ve İbrahim Paşa Sarayı gibi hazırlık saraylarında ahlakî eğitim ve beden eğitimi dersleri öğretilirdi. Burada eğitimlerini tamamlayanlar, Enderun'un küçük ve büyük odalarına

alınır, daha sonra kabiliyetlerine göre üst odalara nakledilirlerdi. (Uzunçarşılı, 1988: 476).

BİLSEM tarafından yayınlanan BİLSEM Öğrenci Tanılama Kılavuzu'nda üstün ve özel yetenekli bireylerin nasıl tanılacağı açıklanmaktadır. Buna göre Türkiye'de üstün ve özel yetenekli bireylerin tanılması için MEB'e bağlı il tanılama sınav komisyonu, BİLSEM'ler ile rehberlik ve araştırma merkezlerince yürütülür ve aşağıdaki süreçleri kapsamaktadır (MEB, 2017: 7).

- BİLSEM'e öğrenci alımı her yıl belirlenen sınıf seviyesine ve uygulama takvimine göre yapılır.
- Sınıf öğretmenlerinin 1., 2., ve 3. Sınıfa devam edil akranları ile arasında olumlu farklılık gösteren öğrencilerin gözlem formlarının doldurulması ve değerlendirilmesi,
- Aday gösterilen öğrencilerin velileri 50. TL. sınav ücretini yatırarak gözlem formu ile e-okul sistemi üzerinden doldurulacaktır.
- Üstün ev özel yetenekli olduğu öne sürülen öğrencilerin gözlem formunun doldurulmaması ve ücretin yatırılmaması halinde değerlendirme ve sınav uygulamasına alınmamaktadır.
- Öğrenci seçimi için öncelikle sınıflarda tablet bilgisayarla grup taraması yapılır.
- Belirtilen süre içinde grup taramasına gelmeyen öğrencilerin yatırdıkları ücret iade edilmez.
- Bir öğrenci en fazla iki yetenek alanında aday gösterilebilir. Öğrenci bir önceki eğitim yılında bir yetenek alanından BİLSEM'e kayıt yaptırmış ise başka bir yetenek alanından aday gösterilebilir.
- Grup taraması, belirtilen tarihler arasında beş oturum şeklinde yapılır. Her öğrenci kendisi ile ilgili oturuma katılabilir.
- Yapılan grup taramasında başarılı olan öğrencilere yönelik olarak yetenek alanlarına göre bireysel değerlendirme yapılır.

İl Tanılama Sınav Komisyonları genel üstün ve özel yetenekli bireylerin değerlendirilmesini aşağıdaki alanlarda yapmaktadır (MEB, 2017: 8).

- Genel Zihinsel Yetenek: Bu alandaki bireysel değerlendirmeler Rehberlik ve Araştırma Merkezinde ve bu merkezlerin uygun olmaması halinde ise BİLSEM Merkezlerinde yapılmaktadır. Bireysel değerlendirmelerin sonuçları değerlendirmeyi yapan uzman tarafından Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBSİS) üzerinden sisteme girilir.
- Resim: Resim alanındaki değerlendirme BİLSEM'lerde ve diğer kurumlarda görevli alan öğretmenlerinden oluşan 5 asıl üyeden oluşur. Resim alanındaki bireysel değerlendirme Genel Müdürlük tarafından belirlenen ölçütler doğrultusunda yapılmaktadır. Değerlendirme sonucu MEBSİS üzerinden sisteme girilir.
- Müzik: Müzik alanındaki değerlendirme BİLSEM'lerde ve diğer kurumlarda görevli alan öğretmenlerinden oluşan 5 asıl üyeden oluşur. Resim alanındaki bireysel değerlendirme Genel Müdürlük tarafından belirlenen ölçütler doğrultusunda yapılmaktadır. Değerlendirme sonucu MEBSİS üzerinden sisteme girilir.

BİLSEM tarafından düzenlenen sınavlarda üstün ve özel yetenekli olarak değerlendirilmeyen öğrencilerin sınavlara itiraz etme hakkı bulunmaktadır (MEB, 2017: 9).

Enderun Mektebi ve BİLSEM'deki tanılama ölçütleri göz önüne alındığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Enderun Mektebi'ne öğrenci seçilmesi Devşirme sisteminin bir parçasıdır. Sistem Osmanlı Devleti'nin asker ve sivil bürokrasisinde çalışacak devlet adamı seçimine odaklandığı için kesin hatlar ile belirlenmiş özel kriterleri bulunmaktadır. Bu kriterlerin günümüzde karşılığı bulunmamaktadır. Türk olanların devşirilmemesi, Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu belirli coğrafi bölgelerden devşirme alınmaması, sadece erkeklerin devşirme olarak alınmaları, öğrencinin ailesinden koparılması nedeniyle ailenin demografik durumuna göre devşirme alınması kesin ve net olarak uyulması gereken kurallardır. BİLSEM'de ise Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan bütün vatandaşlar aday gösterilerek değerlendirme sınavlarına alınabilir. Enderun Mektebi'ne seçilecek öğrencilere yönelik kriterlerin politik, ekonomik,

kültürel ve tarihi kökleri olmasına karşılık BİLSEM'deki üstün ve özel yetenekli öğrenci tanılama sistemi ile hiçbir benzerlik bulunmamaktadır.

Enderun Mektebi'nde öğrenci tanılama yöntemleri tarihsel kökleri olan uygulamalara dayanmaktadır. İlm-i sima ve İlm-i kıyafet olarak tanımlanan ve insanların yüz hatlarından, tutum ve davranışlarından karakterlerini anlamaya yarayan kadim yöntemlerin kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde fizyoloji olarak tanımlanan bu yöntemde seçilecek devşirmelerin yüz güzelliği, beden bütünlüğü ve fiziksel üstünlüklerinin yanı sıra gürbüz olması ve akranlarından olumlu düzeyde farklı olması tanılama kriterleri arasındadır. BİLSEM'de üstün ve özel yetenekli bireylerin tanılanmasında yukarıda sayılan fizyolojik özelliklerin hiç biri tanılama kriteri olarak kullanılmamaktadır. BİLSEM'de kullanılan testler bilimsel olarak değerlendirilen psiko-teknik testler ve yeterlilik değerlendirmeleridir. Bu değerlendirmeleri başarı ile geçen her Türk Vatandaşı BİLSEM'de öğrenci olmaya hak kazanmaktadır. Bu anlamda Enderun Mektebi'ndeki öğrenci tanılama sisteminin Turnacıbaşı başkanlığında kurulan seçim heyetinin inisiyatifinde olduğunu, BİLSEM'de ise genel zihinsel yetenek için zeka testlerinin müzik ve resim için ise 5 kişiden oluşan sınav komisyonunun seçimi önemlidir.

Bununla birlikte Enderun Mektebi'ne seçilen çocukların ekonomik, siyasal, demografik ve kültürel açıdan gerekçelere dayanılarak tanılanması Osmanlı Devlet geleneğinin yüzyıllar içinde elde ettiği bilgi birikiminin bir sonucudur. Günümüzde özel yetenekli çocukların sportif alan dışında fiziksel özellikleri önem taşımamakta ve cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır. Ancak özellikle askeri okul seçmelerinde Enderun Mektebi'nde olduğu gibi fiziksel oranlara ve sağlığa bakılması askeri alanda eğitim alacak çocukların fizik açıdan daha avantajlı olmasını gerektirmektedir.

BİLSEM'de öğrenci tanınması öğrenci velisinin ya da öğretmenin aday göstermesi ile sınav süreci ile birlikte değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme bir süreç olarak öğrenci velisi ve öğretmenin özel çaba göstermesi, sınav kayıt ücretini yatırması ve belirlenen sınav tarihlerinde BİLSEM'de hazır bulunmasına bağlıdır. Enderun Mektebi'nde seçim padişah fermanı ile yapılır ve Osmanlı Devleti tebaasının seçilmek için herhangi bir işlem yapmasına gerek yoktur.

Enderun Mektebi seçim kriterlerinden birisi de seçilen devşirmelerin hazırlık saraylarında 1 ile 3 yıl arasında eğitim görmesi bu eğitim sürecinde yapılan değerlendirmeler ile saray okulunda eğitim alamaya hak kazananların Enderun Mektebi'ne gönderilmesidir. Burada tanılama kriteri olarak eleme sisteminin en az üç yıla yayıldığını söylemek mümkündür. Her yıl yapılan değerlendirmelerde elenen öğrencilerin başka bir alana yönlendirilmesi yapılmaktadır. BİLSEM'de ise sınavları kazanan öğrenciler eğitimlerini destekleyecek olan dersleri alabilmektedir.

Ayrıca bazı ölçütler günümüzdeki tanılama yöntemleri ile benzeşmemektedir. Ancak Ataman'ın (1984) üzerinde önemle durduğu 40 hanede bir çocuk prensibi günümüzde toplumda üstün yeteneklilerin oranı olan %2 ile benzerlik göstermektedir.

4.3. Enderun Mektebi'nde Uygulanan Eğitim Modeli ile MEB'de Var Olan Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Modellerine İlişkin Bulgular

Enderun eğitim sistemi önceden belirlenmiş kurallar ve ilkeler ile şekillenen ve organik bir bağ ile çeşitli kademelerde verilen eğitime dayanmaktadır. Bu eğitimin temel felsefesi eğitim alan kişinin başarısı ölçüsünde kademe ilerleyişi sağlaması ve sistemin bütünsel bir bakış açısı ile inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır. Acemi oğlanların hazırlık saraylarına gönderilmesi, yükselmesi ve ara sınıflardan mezun olmadan Birun hizmetine gönderilmesinin bir anlamda “çıkma” olmasının gerekçesi yeterli düzeyde başarı sağlayamamasıdır. Dolayısıyla Enderun Eğitim Modeli'nin temeli yetenekli bireylerin başarılarına göre değerlendirilmesidir. Bu eğitim modelinde ancak üstün başarı gösterenler eğitimi tamamlamaktadır (İpşir, 1997: 186).

Padişah fermanı ile yapılan bütün işlem ve faaliyetler idari ve hukuki olarak önceden belirlenmiş kurallar ve ilkelere uygun olarak yapılmaktadır. Enderun Mektebi'ne eğitim görececek çocukların seçimi, yetiştirilmesi, yönlendirilmesi, değerlendirilmesi, elenmesi ya da yükseltilmesi ile eğitimi tamamlaması ya da ara eğitim kademelerinde yeterli başarıyı gösteremeyenlerin eğitimi bitirmeden idari ya da askeri yapılanmada görevlendirilmeleri adım adım belirlenmiştir. Kuruluşundan 1909 yılında kaldırılmasına kadar olan beş yüzyıllık bir süreçte kurumsallaşan ve başarılı bir şekilde uygulanan sistem sağlam bir planlama ve sıkı bir disipline bağlıdır.

Liyakatın önemli olduğu eğitim sisteminde değerlendirme rasyonel kriterlere uygun bir şekilde yapılmaktadır (Enç, 2004a).

Enderun Mektebi eğitim sistemi bireyin eğitimi hayatın içinde aldığı bütünleşik bir yaklaşımdır. Eğitim ve öğretim hayatın bir parçası olarak süreklilik arz etmektedir. Öğrencilerin sabah kalkışından akşam yatışına kadar bütün süreç eğitime uygun olarak düzenlenmiştir. Koşuş sistemi içinde saray bahçesinde eğitim alan Enderun öğrencilerinin günün hangi saatinde hangi dersi alacakları, nasıl spor yapacakları, ilgilendikleri sanat dalı ile ne zaman uğraşacakları planlanmıştır. Bu planlamanın dışına çıkılması, Enderun öğrencisinin özel nedenleri olmadığı sürece eğitime katılmaması düşünülemez. Bununla birlikte eğitim modelinin temelinde yer alan “başarı” ve “liyakat” sistemi öğrencinin devlet kademesine atanacağı güne kadar sürmektedir. Osmanlı Devleti tebaasının devşirildiği günden itibaren en az 10 en fazla 15 sene alınan eğitimde her sene başarılı olan öğrencilerin bir süt sınıfa çıkmasına izin verilmektedir. Değerlendirme sürecinde yeterliliği olmayan bütün öğrencilerin ise kişilik ve eğilimlerine uygun olarak farklı devlet kademelerine yönlendirildiği bilinmektedir.

Enderun Eğitim modeli başarısını 500 yılın üzerinde bir süre işleyişi ile kanıtlamış bürokratik yapının insan kaynağı ihtiyacını Türk-İslam geleneklerine uygun olarak karşılayan bir yapıdır. Bu eğitim modeli elit eğitimi olarak seçilmiş bireylerin devletin en üst makamına kadar ulaşabileceği sistemin temelini teşkil etmektedir.

Osmanlı Enderun Mektebi’ndeki bu sistemli ve yüzyıllar süren programlı çalışmalara karşılık günümüzde MEB tarafından yetenekli çocuklara yönelik eğitim programlarının 1961 yılında başlanması ve 2013 yılına gelinceye kadar uzun vadeli ve planlı bir eğitim politikasının oluşturulmaması dikkat çekicidir. Günümüzde yetenekli çocukların BİLSEM ile desteklenmesi yeterli görülmemektedir. Var olan uygulamaların önemli olmasına karşılık özellikle eğitimcilerin eğitimi ile yetenekli çocukların kamusal bir politika oluşturularak resmi okullarda eğitilmesi bugün itibariyle önemli bir sorundur (Kılıç, 2015: 152).

Temel olarak Fen Liseleri, Anadolu Liseleri’nde uygulanan sistemin “çalışkan öğrencilere” yönelik olduğu “üstün öğrenciler” için dizayn edilmediği görülmektedir.

Bununla birlikte TÜBİTAK tarafından hazırlanan programların ve lisansüstü dönemde yurt dışına öğrenci gönderilmesi de benzer bir yaklaşım ile değerlendirilmektedir. Yetenekli bireylerin eğitim programlarının başarılı olabilmesi için eğitim modelinin “öğretmen” üzerinden kurgulanması gerekmektedir. “Üstün Yetenekliler Öğretmenliği” kendine has özellikler ile farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş eğitim modellerinin uygulanabilmesi için önemlidir (Bilgili, 2000).

Türkiye’de var olan eğitim sistemi analiz edildiğinde örgün eğitim programlarının çocukların çoğunluğunun sahip olduğu olağan yeteneklere göre düzenlendiği görülmektedir. Özel ve üstün yeteneklilere yönelik eğitim programlarının ise bu yeteneklere sahip olan bireylerin yeteneklerini destekleyici örgün eğitim dışındaki eğitim programlarıdır. Dolayısıyla özel ve üstün yetenekli çocukların bu eğitim sisteminde başarılı olma şansları oldukça azdır. Öğrenim kademeleri yükseldikçe başarı oranı daha da azalmakta ve çocuklar eğitim sistemine karşı ilgisiz kalmaktadır. Beklentilerine uygun ve yeteneklerini karşılayan eğitim sisteminin olmayışı çocukların potansiyelini ortaya çıkaramamaktadır. Aşırı enerjik ve sürekli yenilik peşinde koşan üstün yetenekli çocukların hafta sonu ya da okul dışı etkinliklerle yeteneklerinin desteklenmesi ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olmaktadır (Özbay, 2013: 18).

Türkiye’de özel ve üstün yetenekli bireylerin farklılaştırılmış çoklu modele göre eğitim sistemlerinin düzenlenmesi çalışmaları vardır. Bu çalışmalar, özel yetenekli bireylere yönelik olarak örgün ve yaygın eğitimde tek tip uygulamalar yerine bilgi ve deneyim paylaşımını esas alan, bireyin ilgi, yetenek ve potansiyeline göre eğitim modelini işaret etmektedir. Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı’nda özel yetenekli bireylerin eğitim modeli açıklanmıştır. Bu eğitim modeli dört ana süreçten oluşmaktadır (MEB, 2013):

Okulöncesi Dönemde Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi: Okulöncesi dönemde farklılığı ile dikkat çeken çocuk, çevrenin gözlemi ve yönlendirmesi ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) yetenek alanını belirlemek üzere değerlendirilmesidir. Çocuğun yetenekli olduğu alanlar doğrultusunda ailesi, erken çocukluk dönemi “Aile Eğitimi Programları” aracılığıyla eğitilerek, çocuğun yeteneklerinin RAM’larla ve BİLSEM’lerle işbirliği içerisinde sunulacak destekleyici hizmetlerle geliştirilmesi sağlanmaktadır.

Okulöncesinde üstün yetenekli olduğu düşünölen çocuklara zekâ testlerinden ziyade gelişim testleri uygulanır. Uygulanan gelişim testleri sonrasında elde edilen profilde yer alan çocuğun güçlü ve zayıf yönleri belirlenerek özellikleri doğrultusunda eğitim verilir. Bunlara ek olarak, okulöncesine devam eden çocuklara yönelik buldukları kurumlarda yetenekleri doğrultusunda zenginleştirme programı uygulanmaktadır.

İlkokul Döneminde Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi: İlkokul döneminde öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda eğitime başlatılır. Eğitim sürecinde göz önüne alınacak yetenekler; genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, liderlik, yaratıcılık, görsel ve işitsel sanatlar ve psiko-motor yetenekler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu düzeyde, öğrencilerin kendi akranları ile ayrıştırılmaması, hangi alanda/alanlarda yetenekli olduğu belirlenen öğrencilerin buldukları okulda akranları ile birlikte okulun ve bölgenin koşullarına bağlı olarak, hafta içi ve/veya hafta sonu, yetenekleri doğrultusunda destek eğitim almaları sağlanır.

Üstün yetenekli öğrencinin okulu/kurumu tarafından ona ait bir “Ürün Seçki Dosyası” (ÜSD)” hazırlanmalı ve e-okul sistemine girilir. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik okulun ve bölgenin fırsatları göz önünde tutularak türdeş yetenekler, destek eğitim odalarında, kaynaştırma eğitiminde, hafta sonu programlarında, BİLSEM uygulamaları şeklinde eğitim verilir. İlkokula devam eden ve psiko-motor alanda veya müzik alanında yetenekli olduğu belirlenen öğrencilere yine İl’lerde bulunan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri veya Üniversiteler gibi diğer ilgili birimlerle iletişime geçilerek desteklenecektir. Zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri bakımından hazır olan üstün yetenekli öğrencilerin erken okula başlatılmalarının veya sınıf atlatılmaları, öğrencilerin uygun seçmeli derslere yönlendirmesinin yapılması sağlanır. Zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri bakımından üstün yetenekli öğrencilerin bir bütünlük içinde değerlendirilerek sadece bir kez sınıf yükseltme kullanılabilmektedir.

Ortaokul Döneminde Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi: Ortaokulda öğrenim gören üstün yetenekli öğrencilerin eğitime yönelik alternatif yaklaşımlar benimsenmektedir. Eğitim bölgelerinde belirlenen okul/okullarda farklı yetenek gruplarına eğitim vermek amacıyla, yetenek atölyelerinin kurulması, yetenek

atölyelerinde o bölgede bulunan üstün yetenekli öğrencilere yönelik hem hafta içi hem de hafta sonu eğitim almaktadır.

Üstün yetenekli öğrencilere yönelik okulun ve bölgenin fırsatları göz önünde tutularak destek eğitim odalarında, kaynaştırma eğitiminde ve hafta sonu programlarında ve BİLSEM uygulamaları şeklinde eğitim almaları sağlanır. Ortaokul düzeyinde de zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimleri bakımından üstün yetenekli öğrencilerin bir bütünlük içinde değerlendirilerek sadece bir kez sınıf yükseltmenin uygun olacağı değerlendirilir. Ortaokula devam eden ve psiko-motor alanda veya müzik alanında yetenekli olduğu belirlenen öğrencilere yine İl’lerde bulunan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri veya Üniversiteler gibi diğer ilgili birimlerle iletişime geçilerek desteklenir.

Lise Döneminde Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi: Üstün yetenekli öğrencilerin üniversiteden ders alabilmeleri ve erken yaşta liseyi bitirebilmeleri, yetiştirilen öğretmenlerle mentörlük desteği verilmesi gibi uygulamalar ortaöğretim düzeyindeki eğitsel uygulamaların temelini oluşturmaktadır. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik okulun ve bölgenin fırsatları göz önünde tutularak haftaiçi ve hafta sonu programlarında, BİLSEM uygulamaları şeklinde eğitim verilir. İleri düzeyde yetenekli öğrencilere yönelik ülke genelinde açılacak yatılı/gündüzlü okul/okullarda söz konusu öğrencilerin eğitim almaları sağlanmıştır. Liseye devam eden ve psiko-motor alanda veya müzik alanında yetenekli olduğu belirlenen öğrencilere yine illerde bulunan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri veya Üniversiteler gibi diğer ilgili birimlerle iletişime geçilerek desteklenir.

Çizelge 16. Özel Yetenekli Bireyler İçin Eğitim Düzeylerine Göre Yeni Uygulama Modelleri

PLANLANAN UYGULAMALAR	EĞİTİM DÜZEYLERİ			
	OKULÖNCESİ	İLKOKUL	ORTAOKUL	LİSE
Zekâ Testleri	-	-	+	+
Gelişim Testleri	+	-	-	-
Ürün Seçki Dosyaları	+	+	+	+
Hızlandırma (Erken Okula Başlatma)	-	+	+	+
Kaynaştırma/Bütünleştirme Eğitimi	+	+	+	+
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları	+	+	+	+
Okul İçi Zenginleştirilmiş Destek Programları	+	+	+	+
Okul Dışı Zenginleştirilmiş Destek Programları	+	+	+	+
Yetenek Atölyeleri	+	+	+	+
Destek Eğitim Odaları	-	+	+	+
Eğitim Bölgeleri Yetenek Grp	-	-	+	+
BİLSEM	+	+	+	+
İleri Düzey Eğitim	-	-	-	+
Uzaktan Eğitim	+	+	+	+
Mentörlük Desteği	-	-	-	+
Aile Eğitim Programları	+	+	+	+
Öğretmenlerin Özel Yetenekler Konusunda Hizmet Öncesi/İçi Eğitimi	+	+	+	+

Kaynak: MEB (2013). 2013-2017 Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı. Ankara. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, s.23 Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibir_eylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

Çizelge 1. incelendiğinde her eğitim kademesinde yetenekli öğrencilere yönelik farklı bir eğitim yaklaşımı olduğu görülmektedir. Yetenekli öğrencilere yönelik olarak hazırlanan eğitim faaliyetlerinde bireyin çalışmalarının toplandığı seçki dosyaları, kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimleri, okul içi ve okul dışı bireyselleştirilmiş ve zenginleştirilmiş eğitim, yetenek atölyeleri, BİLSEM, uzaktan eğitim, aile eğitimi ve öğretmenlerin eğitimlerinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında özellikle okul öncesi çocuklarda diğer kademelerde okuyan çocuklardan farklı bir yaklaşım sergilenmektedir.

Enderun Mektebi'nin dayandığı eğitim modeli ile Türkiye'de üstün ve özel yetenekli öğrencilere yönelik eğitim modeli birbirinden tamamen farklı bir eğitim felsefesine dayanmaktadır.

Enderun Mektebi eğitim modeli köken olarak Sasanilerden başlayarak Abbasiler ve Büyük Selçuklu Devleti'ne kadar uzanan bir süreçte kullanıldığı bilinmektedir. Ancak özgün formunu Osmanlı Devleti'nde bulan eğitim modelinde yalnızca devletin sivil ve askerlik hizmetlerine insan yetiştirilmekle kalınmamış çeşitli bilim ve sanat dallarında seçkin insanlar yetiştirilmiştir. Enderun Mektebi'ne kadar olan süreçte beden eğitiminden sanata, müzikten uygulamalı el sanatlarına ve bilim dallarına kadar dengeli bir şekilde yer veren eğitim modeli olmamıştır. BİLSEM'de uygulanan eğitim modeli ise program zenginleştirme, destek hizmet sınıfları ve resim, müzik ve spor dallarında bireysel öğretime dayanan bilimsel esaslı eğitim çalışmalarıdır. BİLSEM'de eğitim modeli olarak öğrencinin özel ve üstün yeteneğinin “desteklenmesi” yer almaktadır. Öğrenci sahip olduğu yetenek nedeniyle kendisine sunulan eğitimin amacı zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerin dikkate alınarak verilmesidir. Burada amaca yönelik bir eleme sistemi değil daha çok bireye odaklanmış ve bireyin geliştirilmesini amaçlayan bir destek eğitimi verilmektedir.

Enderun Mektebi özel ve üstün yeteneklilere yönelik olarak gerçekleştirilen farklılaştırılmış bir eğitim modelidir. Modelin temeli, en iyi hocaların mümkün olan en iyi tanılama yöntemleri ile seçilen elit öğrencilere yönelik özel eğitim verilmesine dayanmaktadır. Eğitim hizmetinin esası öğrencilerin başarısı üzerine odaklanmıştır. Enderun Mektebi'nde eğitim hayatın içindedir. Öğrencinin sabah ezanında kalkışından yatsı ezanında yatışına kadar olan bütün zaman dilimi planlanmıştır. Enderun Mektebi'ndeki eğitim modeli saray okulu olarak öğrencilerin protokol kuralları ve

dersleri yaşayarak öğrenmesi ve sürekli olarak gelişimlerinin gözlemlenmesine dayanmaktadır. Günümüzde BİLSEM tarafından verilen üstün ve özel yetenekli eğitim modeli incelendiğinde öğrencilerin sosyal ve fiziksel çevrelerinden kopartılmadan verilen destekleme eğitimleri ön plana çıkmaktadır. Bu eğitimler, zenginleştirme programı akranları ile ayrıştırılmadan verilmektedir. Zenginleştirme, öğrencinin ilgi alanına yönelik etkinlikleri kapsamakta ve bireye verilen eğitimin bireyselleştirilmesi ve farklılaştırılmasını kapsamaktadır. Zenginleştirmede en önemli etken, öğrencinin problem çözme becerisinin geliştirilmesidir. Bu nedenle, öğrencilerin örgün eğitim dışında destek eğitimi almaları sağlanmaktadır. BİLSEM’de ilkokul düzeyinde sadece bir kere sınıf yükseltme bulunmaktadır.

Enderun Mektebi’nde öğrencilerin hazırlık sarafları dahil eğitimin her aşamasında yapılan değerlendirmeler ile birlikte eğitimden ayrılması imkanı bulunmaktadır. Enderun Mektebi’nde eğitim modeli başarıya odaklıdır ve sadece en başarılı olan öğrenciler bir üst sınıfa geçebilmektedir. BİLSEM’de öğrencinin giriş değerlendirmesine kazanması ilk ve orta öğretim için eğitim almasına olanak sağlayabilmektedir. Sürekli takip edilen öğrencinin gelişim süreci değerlendirilse de kendisine verilen eğitim kesilmez.

2010 yılına gelindiğinde özel ve üstün yeteneklilere yönelik eğitim hizmetlerinin Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan çalışmalar dışında süreklilik göstermediği ve uzun vadeli bir eğitim politikası ile oluşturulmadığı gözlemlenmiştir. 2010 yılından itibaren MEB tarafından yapılan stratejik planlama çalışmaları ile 1993 yılında kurulmasına karşılık istenilen düzeyde eğitim verilememesinin önün geçilmesi için çalışmalar hızlanmıştır. 2013-2017 yılları arasında yapılan çalışmalar ile özel ve üstün yeteneklilere verilen eğitimlerin etkinleştirilmesi sağlanmıştır. Enderun Mektebi modeli ise 500 sene başarılı bir örnek olarak eğitim hizmetine yönelik faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

BİLSEM’de verilen eğitimin temel felsefesi öğrencinin arkadaşlarından soyutlanarak sosyal ve duygusal açıdan olumsuz etkilenmemesine yöneliktir. Kaynaştırma modelinin esas alındığı sistemde hem kaynak açısından okulların yeterli olanağa sahip olmaması ve maliyeti hem de öğrencinin toplumsal ilişkilerinin geliştirilebilmesi için karma eğitime önem verilmiştir. Enderun Mektebi ise yatılı bir eğitim modeli olarak öğrencilerin toplumdan ayrıştırılmasına dayanmaktadır. Enderun

Mektebi elit bir yönetici sınıf yetiştirmek için eğitim modelini bir yaşam biçimine dönüştürmüştür.

4.4. Enderun Mektebi ve MEB’de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Eğitim Programlarının İçeriği Arasındaki Bulgular

Enderun Mektebi’nde eğitim programlarını içeriği ve yönetimi belirli aşamaların uygulanmasından oluşmaktadır. Eğitimin ilk safhası devşirmenin Türk aileye verilmesi ile İslam dini ve Türk gelenek ve göreneklerinin öğrenilmesi, ikinci aşaması Hazırlık sarayları, üçüncü aşaması Enderun-u Hümayun kademeleridir. Enderun Mektebi eğitim sisteminde her kademede verilen eğitim ve öğretimin içeriği birbirinden farklıdır. Her eğitim kademesinde öğrencilerin belirli dersleri alması zorunludur ve ancak başarılı olan öğrenciler bir üst kademeye geçebilmektedir. Enderun kademelerinde bulunan öğrenci sayıları incelendiğinde eğitim kademeleri yükseldikçe eğitim alan çoğlanı sayısının 30’a kadar düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla içlerinden Vezir-i Azamlığa kadar yükselen pek çok çoğlanı yetiştiren eğitim kurumunda başarı ve liyakat esası bulunmaktadır.

Enderun Mektebi’nde okutulan dersler incelendiğinde bu dersler aşağıdaki şekilde gösterebilir.

- İslami Bilgiler (Kur’an, hadis, fıkıh, kelam, İslam tarihi, peygamberler tarihi)
- Fen bilimleri (matematik, fizik, astronomi, coğrafya)
- Edebiyat
- Türkçe, Arapça ve Farsça
- Müzik,
- Spor
- Kişilik eğitimi

Bu derslerin haftalık verilme süreleri incelendiğinde ortalama olarak dersin niteliğine göre 1, 3 ve 5 saat arasında değiştiği görülmektedir. Ancak Enderun Mektebi eğitim sisteminde öğretmen ile öğrenci arasındaki bire bir eğitime dayanan “meşk” sistemi öğrencinin desten geçebilmesi için yeterli düzeye ulaşmasının birbirinden farklı çalışmasına bağlı olduğunu göstermektedir. Hocanın öğrencinin geçmesine izin

vermesi anlamına gelen icazeti ancak öğrencinin başarısını yeterli bulduğundan vermesi Enderun Mektebi içindeki çalışma sürelerinin öğrenciden öğrenciye değiştiğini göstermektedir.

Günümüzde özel ve üstün yetenekli bireylerin eğitime yönelik faaliyetler incelendiğinde genel zihinsel yetenek ve görsel sanat ve müzik yetenekleri olarak iki kısımda değerlendirildiği görülmektedir. Bu eğitimde ilk kademe olarak özel ve üstün yetenekli çocukların isteme oryantasyonunun (uyum) sağlanması, destekleme eğitimleri, Bireysel Yetenek Fark Ettirme Programı (BYF) ve Özel Yetenek Geliştirme Programı (ÖYP) sınıflarında değerlendirildiği görülmektedir. 2015 yılında yapılan düzenlemelerle yeni bir ders programı geliştirilen eğitim içeriklerinde seçmeli olarak öğrencinin yeteneği ve ilgi alanına uygun olarak pek çok ders, faaliyet ve atölye çalışması ile proje çalışması verilmektedir. Bu ders içeriklerine bakıldığı zaman haftalık olarak 4-12 saat arasında alınabilecek ve öğrencinin yeteneğini zenginleştirecek dersler olduğu görülmektedir.

BİLSEM’de verilen eğitim içerikleri incelendiğinde derslerin seçmeli olması nedeniyle oldukça fazla sayıda bulunduğu ve her öğrenciye seçme hakkı tanındığı tespit edilmiştir. Bu dersler aşağıda gösterilmiştir.

- Rehberlik
- Fen Bilimleri
- Türkçe
- Sosyal Bilimler,
- Teknoloji Bilimleri
- Güzel Sanatlar
- El Sanatları
- Geleneksel Sanatlar
- Kişisel Gelişim

Bu derslere uygun olarak verilen eğitimler öğrencinin karma eğitimden arta kalan vakitlerinde ya da hafta sonu verilen dersler ile sürdürülmektedir.

Günümüzde özel ve üstün yetenekli bireylere verilen eğitimin içeriği Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde belirlenmiştir. Buna göre, üstün yetenekli

öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla eğitim-öğretim hizmetleri aşağıdaki süreçleri kapsamaktadır (MEB, 2012):

- Bireysel eğitim-öğretim yapılması esastır.
- Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde, sosyal ve duygusal gelişim bütünlük içerisinde ele alınır.
- Kurumdaki eğitim-öğretim etkinlikleri, öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarındaki programlara destek olacak şekilde planlanır ve yürütülür.
- Öğrencilerin özel yetenek alanlarıyla ilgili örgün eğitim kurumlarında izledikleri program ile kurumdaki yapacakları çalışmalar arasında paralellik sağlanır.
- Öğrencilere, geleceğe yönelik düşünme, tahminlerde bulunma ve bunları tartışarak çalışmalarına yansıtma becerileri kazandırılır.
- Eğitim-öğretim etkinlikleri öğrencileri dıştan yönelimli ve yönetimli bir disiplin ile denetim yerine içten odaklı disiplin ve denetim anlayışını geliştirmeye yönelik olarak düzenlenir.
- Öğrencilere, kapasiteleri ölçüsünde benlik gelişimi ve iletişim becerileri kazandırılır.
- Öğrencilerin, liderlik, yaratıcı ve üretici düşünme yetenekleri, ulusal ve toplumsal bir anlayışla ülke kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde geliştirilir.
- Öğrencilere, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerileri kazandırılır
- Öğrencilere, öğrenme, araştırma, problem çözme ve bağımsız karar verme becerileri kazandırılır.
- Eğitim-öğretim süreci; öğrenci, veli, okul ve kurumun iş birliğinde devam ettirilir.

Enderun Mektebi ile BİLSEM’de uygulanan eğitim modelinde öğrencilerin sahip oldukları bireysel yeteneklere uygun olarak eğitim ve öğretim yapılması benzerlik göstermektedir. Enderun Mektebi’nde öğrencinin istidadı olan alana yönlendirilmesi ve o yönde eğitim alması BİLSEM uygulaması ile benzerlik göstermektedir.

Günümüzde üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde, sosyal ve duygusal gelişim bütünlük içerisinde ele alınması eğitim hizmetlerinin belki de en önemli özelliğidir. Enderun Mektebi’nde öğrencilerin gelişimlerinin takip edildiği özellikle kişilik ve karakter ile davranış gelişimlerinin bir değerlendirme kriteri olduğu söylenebilir.

BİLSEM’de eğitim örgün eğitimin desteklenmesi ve zenginleştirilmesi amacıyla verilmektedir. Özel yetenek eğitiminin kendisi öğrencinin eğitim kurumunda aldığı eğitimler dışında farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş şekilde uygulanmaktadır. Enderun Mektebi uygulamasında ise amaca yönelik eğitim bulunmaktadır. Enderun Mektebi bir saray okuludur ve eğitim başlı başına özel olarak seçilmiş öğrencilere belirli bir amaç için verilmektedir. Bu anlamda verilen eğitimlerin destekleme ya da zenginleştirme eğitimleri olması düşünülemez.

Enderun Mektebi’nde derslerin işlenişi meşk denilen ve birebir öğrenci-öğretmen ilişkisine dayanan bir sistem ile verilmektedir. Meşkte her öğrencinin ders süreçlerinde başarılı olması gösterebildiği performansa bağlıdır. Aynı dönemde okuyan iki öğrencin seviye olarak birbirinden farklılık gösterebilir. Bir başka ifade ile bir öğrencinin tek bir meşkte geçtiği ders bir başka öğrenci için günlerce sürebilmektedir. Burada amaç, öğrencinin kendisini hocasına ifade etme ve bildiklerini yorumlayabilme başarısıdır. BİLSEM eğitimlerinde öğrencilerin analitik düşünebilme ve tartışma kültürüne sahip olması desteklenmektedir. Öğrencinin üretici gücünün desteklenmesi yaratıcılığına bağlıdır ve bu anlamda geleceğe yönelik düşünebilmesi özelliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Enderun Mektebi katı ve sert bir bürokratik yapı ile uyulması zorunlu kurallara bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. Hocaların öğrenciler üzerindeki hakimiyeti tartışmasızdır. Bu anlamda sürekli denetim ve kontrol Enderun Mektebi’nin temelini teşkil eder. Çağdaş ve modern bir anlayış olarak özel yetenek

eğitimlerinde denetim yoktur. Özel yeteneğe sahip bireylerin eğitiminde iç disiplin duygusunun geliştirilmesine çalışılmaktadır. BİLSEM’de not sisteminin olmayışı değerlendirme olmasına karşılık eğitimin temel amacının bireysel gelişimin sağlanmasına yönelik olması her iki kurumun farklılaşmasına neden olmaktadır.

Enderun Mektebi’nin amaca odaklanmış yapısı yeterlilik gösteremeyen öğrencilerin elenmesine yöneliktir. Öğrencilerin her kademedeki elenmesi ile üst sınıflara sadece daha iyilerin çıkması sağlanır. BİLSEM eğitimlerinde öğrencilerin hepsinin bireysel yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilere verilen eğitimin bireysel amaçları daha önde gelmektedir.

Enderun Mektebi’nde yer alan kişilik ve davranış eğitimleri öğrencilerin Türk-İslam ilkelerine uygun olarak yetiştirilmeleri ve gelişimlerinin sağlanmasına yöneliktir. Bireysel davranış eğitimi ve ahlaki eğitimlerin ön planda olması, Enderun mektebi öğrencilerinin Türkçeyi iyi konuşan, güzel ahlaklı ve iyi huylu insanlar olmasını sağlamıştır. BİLSEM’de verilen kişisel gelişim eğitimleri, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi eğitimleri, benlik gelişimi ve iletişim becerileri eğitimleri bu anlamda benzerlik göstermektedir.

Enderun Mektebi’nde öğrencilerin ailelerinden alınmaları geçmiş ile olan bağlarının koparılması esasına dayanmaktadır. Enderun Mektebi öğrencileri, eğitim süreci boyunca aileleri ile iletişim kuramazlar. Bununla birlikte, Okuldan mezun olduktan ve görev atandıktan sonra ailesini bulan ve iletişim kuran Enderunlular olmuştur. BİLSEM’de eğitim hizmetlerine aile katılımı ve aile işbirliği esastır. Eğitim-öğretim süreci; öğrenci, veli, okul ve kurumun iş birliğinde devam ettirilir.

4.5. Enderun Mektebi’nde ve MEB’de Özel Yetenekli Bireylere Yönelik Rehberlik Edilmesi İle İlgili Bulgular

Enderun Mektebi’nde öğrencilerin yönlendirilmesine özel bir önem verilmiş ve uygulamalar buna uygun olarak planlanmıştır. Özellikle Hazırlık Sarayları ve Büyük ve Küçük Odalar’da belirli bir alanda olağan dışı bir gelişim gösteren gençler yönlendirilir ve eğitimlerinin o yönde geliştirmelerine dikkat edilirdi. Enderun Mektebi eğitim sisteminde önemli olan bireysel farklılıktır ve bu farklılık önem taşımaktadır (Enç, 2004b: 55). Enderun Mektebi’nde rehberlik, öğrencinin sahip

olduğu özelliğin tanılanması, değerlendirilmesi ve eğilimi olan alanlara öğrencinin yönlendirilmesinden oluşmaktadır. Enderun Mektebi'nde özellikle müzik ve resim gibi sanat dallarına yönlendirme yapılması en üst düzeye ulaşmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin karakter özelliklerinin ile davranışlarının belirlenmesi devletin hangi kademesinde daha fazla yararlı olacağının da izlerini taşımaktadır. Askeri alana yönlendirilecek öğrencilerin fiziksel olarak üstün niteliğe sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca üst düzey devlet görevlisi olabilmek için fıkıh, kelam gibi islami bilimlerde başarı elde edilmesi, matematik fizik gibi fen bilimleri ile Türkçe, Arapça ve Farsça'da başarılı olunması gerekmektedir.

Başta hükümdar olmak üzere bütün Enderun Hocaları ve Lalalar, öğrencilere yönelik kişisel ilgi göstermekte ve rehberlik etmektedir. Ayrıca cezalandırma ve ödüllendirme sistemi öğrencilerin önceden belirlenmiş kurallara yönelik olarak nasıl atanacaklarını ve hangi alanlara yönlendirileceklerini belirlememektedir. Rehberlik için sadece öğrencinin başarısı ve liyakati esas alınmamaktadır. Enderun öğrencisinin ilerleyebilmesi ve yükselebilmesi için hocalarının aday olarak göstermesi ve karakter ve kişilik niteliklerinin de uygun olması gerekmektedir.

BİLSEM'de mentorluk özel yetenekli bireyin sahip olduğu özelliğe yönelik alanda eğitim veren öğretmenlerin öğrencinin kişisel amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli bilgi, tavsiye, fırsat ve desteği sağlamasıdır. Bu süreçte, öğrencinin olağan dışı özellikleri ile uyum içinde yaşaması sağlanırken gelişiminin de mentor tarafından sürekli denetlenmesi imkanı sağlanır. Ayrıca müzik, resim ve sportif faaliyetleri ile bilim alanlarında yetenekli olduğu tespit edilen öğrencilerin illerde bulunan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri veya Üniversiteler gibi diğer ilgili birimlerle iletişime geçilerek yönlendirilmesi sağlanmaktadır.

BİLSEM'e devam eden öğrencilerin birbirlerine güvenlerinin geliştiği, öğrencilerin BİLSEM'li olduktan sonra örgün eğitim kurumlarındaki diğer arkadaşları ile daha güçlü iletişim kurabildikleri, liderlik özelliklerinin farkına vardıkları, özgüvenlerinin oluştuğu ve geliştiği, yalnızlık yerine kendileri gibi düşünebilen arkadaşlarla, arkadaşlık duygularının geliştiği, ekip olabildikleri, ekip ruhu içinde sinerji yaratabildikleri, kendilerini ifade etme becerilerinin arttığı, toplam kalite anlayışının BİLSEM'lerin genel felsefesi olduğu, BİLSEM'e devam eden öğrencilerin

hayal dünyalarının geliştiği, hayallerini seslendirebildikleri, okuma ve araştırma alışkanlıklarının arttığı gözlenmiş ve tespit edilmiştir (Kömür, 2010: 116).

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde (RAM) öğrencilerin yönlendirilmesinde Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği ile belirlenmiş süreçlere uygun olarak rehberlik hizmeti, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve gizil güçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yöneliktir (MEB, 2001):

Eğitsel Rehberlik, öğrencinin kendine özgü yetenek, ilgi, meslekî değer, başarı ve motivasyonu oranında eğitim-öğretim uygulamalarıyla uyum sağlaması, özelliklerine ve gelişimine uygun programlara yönelmesi için gerekli hizmetler verilmesidir. Bu hizmetler aşağıda gösterilmiştir (MEB, 2001: Madde 7):

- Öğrencileri okula, okuldaki alanlara, çeşitli etkinliklere, yeni durumlara alıştırma ve yönlendirme,
- Öğrencilerin etkili Öğrenme ve çalışma becerileri geliştirmelerine yardım etme,
- Öğrencilerin motivasyonlarını destekleme ve artırma,
- Özelliklerine uygun üst öğrenim kurumlarına yönlendirme olarak ele alınır

Meslekî Rehberlik, öğrenciye; meslekî tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilmesidir. Bu hizmetler aşağıda gösterilmiştir (MEB, 2001: Madde 8):

- Hizmetler bir süreç olarak ele alınır, okul öncesi eğitim ve ilköğretimin başlaması ile birlikte bu hizmetler verilir.
- Hizmetlerde öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemi ve bireysel özellikleri dikkate alınır.
- Öğrenciye ve velisine; öğrencinin özellikleri, iş dünyası, meslekler ve bunları edinme yollarına ilişkin güncel bilgiler sistemli olarak aktarılır.

- Öğrenci, bir meslek alan veya mesleği seçme baskısı altında bırakılmaz.

Bireysel Rehberlik, öğrencinin bireysel ve sosyal gelişimini desteklemek, duygusal sorunlarında yardımcı olmak üzere gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilmektedir (MEB, 2001: Madde 8):

- Öğrencilerin davranış, duygu, düşünce ve tutumlarına karşı duyarlılık gösterilerek gizlilik ilkesine Özellikle dikkat edilir.
- Bireysel rehberlik etkinliklerinde öğrencilerin kendilerine ilişkin farkındalık düzeyini yükseltmelerine yardım edilir.
- Öğrenci herhangi bir sorun ifade ettiğinde, bu alanda psikolojik danışmanın vereceği hizmet, öğrencinin sorununu onun adına çözmesi anlamına gelmez.
- Öğrenci, sorununu çözme sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Psikolojik danışman, öğrenciyi sorununu çözme çabasında, alanın bilimsel yöntemlerine göre destekler.
- Psikolojik danışma uygulamalarında, uygulamacının psikolojik danışma formasyonuna sahip olması esastır.
- Bireysel rehberlik; öğrencilerin sorunlarına yardımın yanı sıra, onların kişilik ve sosyal gelişimlerine ve olgunlaşmalarına destek olmayı ve bu amaca yönelik düzenlenmiş bireysel ve grup etkinliklerini de içerir.

Bu amaca uygun olarak BİLSEM öğretmenleri özel yetenekli öğrencinin örgün eğitimdeki öğretmeni ve öğrencinin ailesi ile iletişim içindedir. Çocuğu gelişiminin takip edilmesi, verilen eğitimlerin çıktılarının evde de devam edebilmesi için ailenin bilgilendirilmesi bu süreçte önem taşımaktadır.

Özel yetenekli öğrencilerin bilişsel, sosyal, fiziksel ve duygusal özelliklerinin tanınarak yetenekleri doğrultusunda eğitim verilmesi, bilgi, teknoloji ve yaratıcı çözümler üreten insanlığın gelişimine katkıda bulunulması için, öğrencinin hayat boyu öğrenme ve rehberlik ilkesi fırsat eşitliği sağlamaktadır (MEB, 2013).

Bununla birlikte üstün ve özel yetenekli çocuklar uygun eğitim politikalarının olmayışı sonucu bazen de doğru yönlendirilmemeleri sonucu, çoğu kez üstün

yeteneklerini ortaya koyamamışlardır. Üstün yeteneklerinden insanlığın yararlanamadığı, fark edilmeyen üstün ve özel yetenekli insanların sayısı da az değildir (Kılıç, 2015: 146).

Enderun Mektebinde seçilen öğrencilerin bütün özelliklerinin kaydedildiği zabıt defterlerinde öğrencinin yeteneklerine bağlı olarak yönlendirildiği her eğitim kademesinde yapılan değerlendirme ile öğrencilerin farklı devlet görevlerine yönlendirildiği bilinmektedir. BİLSEM’de rehberlik hizmeti öncelikle özel yetenekli bireyin toplumsal uyumunu sağlamaya yöneliktir. Eğitimsel rehberlik hizmetlerinin yanında mesleki yönlendirme ve bireysel rehberlik ve mentorluk yönlendirme hizmetlerinin başında gelmektedir.

Enderun Mektebi eğitim modelinde beklentileri karşılayamayan ve yetersiz olarak değerlendirilen öğrencilerin Enderun Mektebi’nden çıkarılmaları oldukça sık rastlanılan uygulamalardandır. Bu uygulamaya karşıt olarak BİLSEM’de verilen eğitimlerde bireyin gelişiminin psiko-teknik ölçümlerle saptanması, bilimsel olarak gelişim düzeyi incelenerek, üstün ve özel yetenekli bireyin daha iyi gelişimin sağlanmasına yönelik çözüm yolları aranmaktadır.

Enderun Mektebi’nde öğrenci yatılı olarak Topkapı Sarayı’nın iç avlusunda yatılı olarak kaldığı için gelişim sürecinin takip edilmesi ve değerlendirilmesi oldukça kolaydır. Çoğu zaman Padişah’ında hazır bulunması ile gerçekleştirilen değerlendirmelerde öğrencinin hocalarının görüşü esastır. BİLSEM’de öğrencilerin yönlendirilmesinde bireyselleştirilmiş eğitim programlarının başarısını ölçen standartlaştırılmış ölçekler bulunmaktadır. Bu ölçeklerin çocuklara uygulanması ile çocuğun bilişsel, duyuşsal, devimsel, duygusal gelişim alanlarındaki performansı ve profili çıkarılabilmektedir.

Enderun Mektebi’nde liyakat sistemi ile belirlenen kurallarda üst sınıfların alt sınıflar üzerinde hakimiyeti ve yönlendirici gücü bulunmaktadır. Koğuş Ağaları dışında liyakat sahibi öğrencilerin Enderun içinde rehberlik yapması bilgi birikimi ve kültürün geçişi için önemlidir. Buna benzer olarak Üstün ve özel yetenekli öğrenciye yeteneği olan alanla ilgili daha ileri bilgi, beceri ve deneyim kazanması amacıyla alanda yeterli bir yetişkinin rehberlik sağlaması öğrenci açısından bir model olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları ve bu bulguların yorumlanması ile elde edilen araştırmanın sonuçları yer almaktadır. Enderun Mektebi eğitim sisteminin MEB’te üstün zekalı ve özel yetenekli bireylerin eğitimine katkı sağlayacak önerilerimiz belirtilecektir.

5.1.Sonuç

Bu çalışmada Enderun Mektebi eğitim sistemi ile MEB’de üstün zekalı ve özel yetenekli bireylere verilen eğitimin amaçları, tanılama yöntemleri, eğitim modelleri arasındaki benzerlikler, eğitim programlarının içeriği ve rehberlik hizmetlerinde yönünden beş alt başlık halinde incelenmiştir. Bu araştırmaya dayalı olarak Enderun Mektebi eğitim sistemi MEB’e katkı sağlayıp sağlamayacağı araştırılmıştır.

Yapılan araştırmada Enderun Mektebi eğitim sisteminin Osmanlı Devleti’nin idari ve askeri yönetici ihtiyacını karşılayan eğitim uygulaması olduğu söylenebilir. Oysa MEB’in düzenlemeleri genel olarak üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin potansiyellerinin artırılmasına yöneliktir. Enderun Mektebi’nin amacına uygun olarak başarılı bir örgütlenme modelinin olduğu ve eğitim süreçlerinin kesintisiz sıkı bir disipline bağlı olarak işlemesi başarının ana kaynağıdır. Bu disiplin ağı MEB’teki kurumlar arası iletişimde örnek alınabilir. Sistemin “yetenek, başarı ve liyakat” özelliğine uygun olarak sürdürülmesi ve eğitimin her kademesinde öğrencinin gelişim ve başarı değerlendirilmesinin yapılarak yeteneğine uygun bir şekilde yönlendirilmesi, yükseltilmesi ve eğitim kurumundan çıkartılarak devlet kademesindeki görevine atanması dünyada eşine az rastlanılacak bir eğitim modelidir.

Enderun Mektebi’nin kuruluş amacı ile günümüzdeki yetenekli bireylere verilen eğitimin amaçları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklara rağmen her iki eğitim faaliyetinin de “yetenekli bireylerin optimum değerlendirilmesi”, “yetenek yönetimi” ve “insan kaynağının ulusal amaçlar için yetiştirilmesi” açısından benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir. Özel yetenekli öğrencilerin tanınması konusundaki farklılıklar bulunmaktadır. Enderun Mektebine seçilecek öğrencilerin devşirme sistemine uygun olarak geleneksel yöntemler seçilmesine karşılık, özel

yetenekli öğrencilerin günümüzde tespit edilmesi ve seçilmesi, bilimsel tanılama yöntemlerine bağlıdır. Yapılan psikoteknik araştırmalar, sınavlar ve öğrenci görüşmeleri tanılama için kullanılmaktadır.

Enderun Mektebi eğitim modeli olarak başarılı olduğu, Türkiye’deki özel yetenekli bireylere yönelik eğitim modellerinin de yakın dönemde amaçlarına uygun olarak başarılı bir örnek olduğu görülmektedir. Son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan düzenlemeler, özel yetenekli öğrencilere verilen ders içerikleri çağdaş ve bilimsel anlamda yeterli düzeydedir. Ancak yetenekli öğrencilere rehberlik edilmesi ve yeteneklerinin olduğu alanda değerlendirilmesi konusunda ise daha etkin çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Enderun Mektebi’nin incelenmesinde sorunlu yaklaşımlarından sakınılarak sistemin yönetimi, özü, yapısı, süreçleri ve işleyişine yönelik bilginin bugün bile bütün eğitim kurumlarının ihtiyacı olan model arayışına kaynaklık edebileceği söylenebilir. Enderun Mektebi’nde eğitimin her kademesinde yapılan eleme yöntemi ile bugün bile başarısız sayılabilecek öğrencinin yeteneğine uygun olarak değerlendirilmesi idari ve askeri yapıda görevlendirilmesi oldukça önemlidir. Başarı ve liyakat sistemi sadece en üstün niteliğe sahip öğrencilerin devletin kademesinde yükselmesine diğer öğrencilerin ise başarıları ve yeteneklerine bağlı olarak kamu yönetiminde değerlendirilmesi sağlanmıştır. Enderun mektebi eğitiminde verilen eğitimin “yetenek kümeleri” esas alınarak öğrencilerin sınıflandırılması, uygulanan derslerin buna uygun seçilmesi ve öğrencilerin yönlendirilmesi etkin olarak kullanılmıştır. Bu sistemde halktan gelen bireylerin devletin yönetici kademesi için yetiştirilmesi ön plandadır. Enderun Mektebi eğitimlerinin yeteneğe uygun yönlendirme ve bireylerin meslek sahibi olması açısından mesleki ve teknik eğitim açısından değerlendirildiğinde ulusal istihdam politikalarının şekillendirilmesinde kullanılacak bir yapıyı destekleyebilir.

Enderun Mektebi’ndeki disiplin ve kurallar eğitiminin katı ve muhafazakâr yaklaşımı dönemin özelliklerine uygundur. Ancak öğrencilerin “olumlu karakter ve kişilik özelliklerinin geliştirilmesi”, “ruhsal ve bedensel gelişimin bir bütün olarak değerlendirilmesi”, “yeteneğe bağlı eğitim ve yönlendirme”, “müzik ve edebiyat ile güzel sanatlar” eğitiminin ön plana alınması öğrencilerin “kişisel gelişimlerinin her eğitim kademesinde izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması” günümüzde üzerinde önemle durulması gereken sorunlarını çözebilecek yaklaşımlardır. Bu

yaklaşımların çağdaş anlayışla Türk toplumunun yapısına uygun olarak yeniden düzenlenmesi ve uzun vadeli stratejik bir planla ulusal eğitim reformu yapılması hem üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin eğitilmesi hem de örgün eğitimde kaynaklanan sorunların çözümü açısından uygulanabilir düzeydedir.

5.2.Öneriler

Araştırma bulguları ile belirlenmiş sonuçlar ile Enderun Mektebi eğitim sisteminin MEB’te uygulanabilirliğine yönelik öneriler aşağıda gösterilmektedir.

Enderun Mektebi Türk toplumunun sahip olduğu insan kaynağının en iyi şekilde değerlendirilmesi ve toplumun hizmetine sunulmasını amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik modelin günümüzde güncellenerek eğitim felsefesi olarak benimsenmesi gerekmektedir.

Enderun Mektebi planlı, sistematik ve sürekli bir eğitim modeli olarak Osmanlı Devleti’nin yönetici ihtiyacını karşılayan kurumdur. Bu eğitimin kurumunun felsefesi ve sisteminin günümüzde özel yetenekli bireylere yönelik faaliyet gösteren eğitim kurumlarında kullanılması eğitim ve öğretimi destekleyecektir.

Enderun Mektebi’nde özel yetenekli bireylerin yönlendirilmesinde kullanılan rehberlik modellerinin incelenmesi ile günümüzde mentorluk ve koçluk yaklaşımının odağında olduğu çağdaş bir rehberlik modeli kurulabilir.

Eğitimin temel amaçlarının gerçekleştirilmesinde Enderun Mektebi eğitim sisteminde kullanılan bütünsel yaklaşımın sadece başarının sadece bilgi birikimi değil öğrencilerin olumlu karakter ve kişilik özelliklerinin geliştirilmesi, milli ve manevi değerlerin öğretilmesi aşamasında kullanılması yararlı olacaktır.

Enderun Mektebi’nde kullanılan öğrencinin değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi süreçlerinin çağdaş bir anlayışla yorumlanarak benzer bir şekilde uygulanması özellikle mesleki eğitim ve istihdam açısından önemli yararlar sağlayabilir.

Enderun Mektebi öğrencilerinin toplumun en üst düzey kesimini oluşturduğu düşünülürse günümüzde özel yetenekli öğrencilerin eğitim süreci aşamasından maddi ve manevi olarak benzer bir şekilde desteklenmesi yararlı olacaktır.

Türkiye’de yetenekli öğrencilerin belirlenmesi ve eğitim faaliyetlerinin planlanması aşamasında üstün yeteneklilere yönelik demografik bir haritalandırma sistemi ve yetenekli öğrencilerin bütünlük eğitim yöntemleri ile eğitim alması oldukça önemlidir.

Üstün ve özel yetenekli çocukların eğitimi örgün eğitim verilen sürenin dışında ve hafta sonu dersleri ile desteklenemeyecek kadar önemlidir. Özellikle küresel düzeyde rekabet üstünlüğü sağlamak için en önemli kaynak olan insan kaynağının değerlendirilmesi ve beyin göçünün engellenmesi için kırsal kesimler başta olmak üzere toplumdaki bütün özel yetenekli bireylere ulaşılması, bu konuda seçim yapacak bilgi ve deneyime sahip uzman komitelerin kurulması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E. (1997). *Sokullu Mehmet Paşa, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: ss.354-357.
- Akar, F. (2016). *Yetenek Yönetimi*, İstanbul: İmge Yayınları.
- Akarsu, F. (2004). “Enderun: Üstün Yetenekliler İçin Saray Okulu”, Ed. Şirin M.R., Kulaksızoğlu A. ve Bilgili A. E. *Üstün Yetenekli Çocuklar, Seçilmiş Makaleler*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. ss.97-107.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi
- Akkutay, Ü. (2004). “Osmanlı Eğitim Sisteminde Enderun Mektebi”, Ed. Şirin M.R., Kulaksızoğlu A. ve Bilgili A. E. *Üstün Yetenekli Çocuklar, Seçilmiş Makaleler*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. ss.85-95.
- Akkutay, Ü. (2012). *T.B.M.M Tutanakları 30/05/2012*, Ankara. Web: https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/ustun_yetenekli/docs/TUTANAKLAR/30.05.2012.pdf adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.
- Alayoğlu, N. (2010). “İnsan Kaynakları Bakış Açısından Yetenek Yönetimi: Bankacılık Sektörü Uygulama Örneği”. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* Yıl: 2010 Sayı: 1, ss.68-97.
- Altınöz, M. (2009). *Yetenek Yönetimi*. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. (altıncı basım). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Arslan, K. (2017). *Üstün Yetenekli Çocukların Anneleriyle Olan İlişkileri Ve Başarı Güdülleri*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, Ş. (2016). *İlkokula Devam Eden Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Davranış Özellikleri İle Benlik Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul,

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ataman, A. (1998). *Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler*. A. Hakan (Editor). Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 171-194.

Atlı, D. (2017). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Yeni Vizyon Yetenek Yönetimi (Talent Management)*. İstanbul: Abaküs Yayınları.

Aydüz, Salim (2008). Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 6, Sayı 12, 139-180.

Balcı, A. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler. Ankara: 72 TUFO Bilge Yayıncılık.

Baykoç Dönmez, N. (2005). “Üstün Yetenekli Çocuklar”. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, C. S.2 ss.84-89.

Baykoç Dönmez, N. (2007). *Üstün ve Özel Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri*, ss.285-305, Web: http://www.necatebaykoc.com.tr/data/dokumanlar/ustun_ve_ozel_yetenekliler.pdf adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.

Bilgiç, N. Taştan, A. Kurukaya, G., Kaya, K., Avanoğlu O. ve Topal T. (2013). *Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi Strateji ve Uygulama Kılavuzu*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Ankara. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/25034903_zelyetenekli_bireylerineitimistrategiveuygulamaklavuzu.pdf adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

Bilgili, A. E. (2000), “Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu-Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı” M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S.:12, ss. 59-74.

Bingöl, D. (2016). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Bolat, Ö. (2015). *Üstün Zekalı Çocukların Eğitimi Nasıl Olmalı*, Web: <https://kidsgourmet.com.tr/ustun-zekali-cocuklarin-egitimi-nasil-olmalı/> adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

Bourner, T. (1996). The research process: Foursteps to success. Greenfield, T. (Ed.),
Research methods: guidance for postgraduatesin (pp. 7-11). London: Arnold.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008).
Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi..

Cambridge Academic Content Dictionary © Cambridge University Press)

Can H., Aşan Azizoğlu Ö., Miski A. E. (2015). Örgütsel Davranış, Ankara: 2. Baskı,
Siyasal Kitabevi.

Cihan, A. (2007). *Osmanlı 'da Eğitim*. İstanbul: 3F Yayıncılık.

Coşkun, T. (2011) Dahilerin Okulu “Enderun”. İstanbul: *İnsan ve Hayat Dergisi*.ss.1-
5.

Cüceloğlu, D. (2012). *İnsan ve Davranışı*. (25. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (2004). “Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri”, Ed. Şirin M.R.,
Kulaksızoğlu A. ve Bilgili A. E. *Üstün Yetenekli Çocuklar, Seçilmiş
Makaleler*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. ss.111-125.

Dağlıoğlu, E.H., Suveren, S. (2013). “Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli
Çocukların Belirlenmesinde Öğretmen ve Aile Görüşleri İle Çocukların
Performanslarının Tutarlılığının İncelenmesi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim
Bilimleri*, 13(1), ss. 431-453.

Davis, G. A. and Rimm, S. B. (2004). Educated of the Gifted and Talented.
(fifthedition;). Boston: Pearson Education.

Demirci A. (2016). *Literatür Taraması, Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, Ed. Yılmaz
Arı ve İlhan Kaya, ss.73-107.

Doğan, Recai (1997). “Osmanlı Eğitim Kurumları Ve Eğitimde İlk Yenileşme
Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Dergisi*, Ankara, Cilt: 37 Sayı: 1 S.407-442.

- Enç, M. (2004a). “Özel Eğitimin Tarihçesi”. Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili, A. E. Ed., *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63 ss.15-35
- Enç, M. (2004b). “Enderun”. Ed. Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili, A. E. (Ed.), *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63. ss.37-84.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Göçü*, İstanbul, Gündüz Eğitim ve Yayınları.
- Erdem, S. (2015). *Üstün Yetenekli Çocukların Eğitim Süreçlerinde Kültürel Ve Sosyal Sermaye: Ankara Bilsen Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergün, M. (2015). *Eğitim Sosyolojisi*, Web: <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/egsos.pdf> adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.
- Eripek, S. vd. (2005). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1411.
- ESAGEV (2017). *Osmanlı Devleti’nin Yönetici Yetiştirme Sistemi: Enderun Mektebi*, İstanbul: ESAGEV Yayınları.
- Gibbons, H. A. (1998). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*. (Çev. Ragıp Hulusi ÖZDEM). Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.
- Gümüş, E. ve Şişman M. (2012). *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*. Ankara: Pegem A Akademi Yayınları.
- Gündüz, M. (2016). Enderun mektebi ve üstün yeteneklilerin eğitimi [Enderun school and education of the talented] , *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 37, 11-20.
- Güngör ,T. (2007). *Enderun Saray Mektebinde Hasoda Teşkilatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Güngör,T. (2004). *Osmanlı Sarayı Enderûn'unda Kur'an Kültürü*, ss.43-62, Web: <http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA03-tahir-gungor.pdf>adresinden 20 Haziran 2017'de alınmıştır.
- Hahn, L. E. (2014). The Gifted Child: Characteristics And İdentification. Up to Date Online. <http://www.uptodate.com/contents/the-gifted-child-characteristics-and-identification>. adresinden 19 Eylül 2017'de alınmıştır.
- Halaçoğlu ,Y. (1998). *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: TTK Yayınları.
- Harrison, C. (2004). Giftedness İn EarlyChildhood: Search For Complexity And Connection. *Roeper Review*, 26 (2), 78-84.
- Işık ,A. ve Güneş, E. (2017). “Türk Tarihinde Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Osmanlı Enderun Mektebi”. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, Aralık, 4(3), ss.1-13.
- İlgürel, M. (1988) “Acemi Oğlanı”. *İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Cilt 1* ss.324-325.
- İnalcık, H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İpşirli, M. (1997), “Enderun”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: *Türk Diyanet Vakfı*, ss.186-187.
- Kaplan, Sayı, A. (2013). *Farklılaştırılmış Yabancı Dil Öğretiminin Üstün Zekalı Öğrencilerde Eleştirel Düşünmeye ve Yaratıcılığa Etkisi*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Karakuş, T. (2014). 16.Yüzyıl Osmanlı Devlet Yönetim Sisteminde Enderun Saray Mektebinin Yeri Ve Yönetim Sistemi Üzerindeki Etkisi E, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Keskin M. (2009). Enderun Saray Okulu'nda Hasoda Teşkilatının Önemi, Uygulanan Eğitim Yönetimi ve Stratejileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kılıç, C. (2010). *Enderun Mektebi Örneğinde Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminin Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kılıç, V. (2015). "Türkiye'de Üstün Ve Özel Yetenekli Çocuklara Yönelik Bir Eğitim Politikası Oluşturulamaması Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C. 4. S.12. ss. 145-154.
- Kıran, B., (2015). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğancılık". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 2 S. 5 ss. 148-163.
- Kıran, B.İ. (2014). "Enderûn-u Hümâyun'da Dilsiz İç Oğlanları Dumbs In The Palace School Enderûn", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* C. 7 S. 35, ss.277-285.
- Korkut, Ş. (2017). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Bütünleştirilmiş Müfredat Modeline Göre Farklılaştırılmış Sosyal Bilgiler Öğretimi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kömür, E. (2010) *Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde Eğitim Sistemi Ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Levent, F. (2011). *Anne Baba ve Öğretmenler İçin El Kitabı*, Üstün Yetenekli Çocukların Hakları, İstanbul, Erkam Matbaası.
- Levent, F. (2011). *Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- MEB (2009) *Üstün Zekâ ve Özel Yetenekli Çocuklar. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Web: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C3%9

[Cst%C3%BCn%20Zek%C3%A2%20Ve%20C3%96zel%20Yetenekliler.pdf](#) adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

MEB (2013). *2013-2017 Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Ankara. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibir_eylerstratejiveuygulamaplan20132017.pdf adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

MEB (2015). *MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*. Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/18101802_bilimvesanatmerkezleriynergesi.pdf adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

MEB (2017). *Özel Eğitim Genel Müdürlüğü Görevleri*, Web: <https://orgm.meb.gov.tr/www/genel-mudurluk-yetki-ve-sorumluluklari/icerik/118> adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.

MEB (2017a). *2017-2018 Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama Kılavuzu*, Web: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_10/28150742_2017-2018_bilsem_tanilama_kilavuzu.pdf adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.

MEB (2017c). *Özel Yeteneklilerin Geliştirilmesi Daire Başkanlığı’nın Görevleri*, Web: <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-yeteneklerin-gelistirilmesi-grup-baskanligi/icerik/111#> adresinden 25 Kasım 2017’de alınmıştır.

MEB, (2007). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html adresinden 21 Kasım 2017’de alınmıştır.

Miller, B. (1941). *The palace school of Muhammad the conqueror*. Cambridge: Harvard University Press MCMXLI

Mirman, N. J. Identifying and Selecting Teachers. In Joan Franklin (Ed). *Designing and Developing Programs for Gifted Students*. (pp. 39-47). California, Corwin Press.

Ortaylı, İ. (2008). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ödemiş, İ.S. (2014). “Enderun Mektebi ve Demokratik Eğitim Modeli Perspektifinden Mesleki Eğitim: Teorik Bir Çözümleme”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 3. ss. 65-75.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri*, Ankara. Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri
- Özcan, A.(1997). Devşirme, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: *Türk Diyanet Vakfı*, C.9 ss.254-257.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II. Cilt*, Ankara: MEB Yayınevi.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I. Cilt*, Ankara: MEB Yayınevi.
- Pemik K. (2017). *Özel Yetenekli Öğrencilere Destek Odasında Verilen Eğitime İlişkin Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Görüşleri*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Polatlı, S. (2011). Yetenek Yönetimi. Ankara: Ankara Sanayi Odası Yayınları, Web: <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/dosyamayishaziran2011.pdf> adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.
- Renzulli, J. S.(1978). What Makes Giftedness Reexamining a Definition, [http://www.mishawaka.k12.in.us/documents/HA%20docs/EDPS%20540%20artics/Module%201%20-%2020\(January%2026\)/Renzulli.pdf](http://www.mishawaka.k12.in.us/documents/HA%20docs/EDPS%20540%20artics/Module%201%20-%2020(January%2026)/Renzulli.pdf) adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.
- Sabancı, O.; Sarıcı Bulut, S., & Dağlıoğlu, H. E., (2017). Gifted education program in Enderun system. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 5(3), 49-69. DOI: <http://dx.doi.org/10.17478/JEGYS.2017.64>
- Sabuncuoğlu, Z. (2009) *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Bursa: Furkan Matbaası.
- Scott, L. K. (2004). Early Childhood Brain Development And Elementary Music Curricula: Are They In Tune?. *General Music Today*, Vol: 18.

- Silverman, L. (2014). Early Signs of Giftedness <http://www.gifteddevelopment.com>. adresinden 19 Eylül 2017’de alınmıştır.
- Smutny, j. F. Walker, S. Y. Meckstroth, E. A. (1997). Teaching Young Gifted Children in the Regular Classroom. Minneapolis: Free Spirit Publishing.).
- Şaban, A. (2006). Lisansüstü Öğrencilerin Nitel Araştırma Metodolojisine İlişkin Algıları. XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla.
- Şahin, Ö. (2015). “Yetenek Yönetimi ve Yenilik Performansı İlişkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Araştırma” Aydın, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şirin, M.R., Kulaksızoğlu A. ve Bilgili A. E. *Üstün Yetenekli Çocuklar, Seçilmiş Makaleler*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Talas, A. ve Izgar H. (1995). “Nizamiye Medresesi ve Tarifi”. *Eğitim Yönetimi*, Y.1, S.4. ss.1-17.
- TDK. (2017). *Yetenek*. Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a5f2b9fc76cd6.28931146 adresinden 20 Haziran 2017’de alınmıştır.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları, No: 150.
- The Frances A. Karnes Center. (2005). *Appropriate Practices for screening, Identifying and Serving Potentially Gifted Preschoolers*. The University of Southern Mississippi
- Tuncay, A. (2015). *Enderun Mektebi İle Bilim ve Sanat Merkezlerindeki Üstün Yetenekli Öğrencilere Verilen Fen Bilimleri Eğitiminin Karşılaştırılması*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uzer, A. S., (1987), *Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarını Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*.

Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış
Doktora Tezi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı*. Ankara: TTK Yayınları.

Vernon, P. E. (1977). *The Psychology and Education of Gifted Children*. Methuen-
CoLtd

Yaman, T. M. (1984). *Türkiye’de Kahve ve Kahvehaneler*, Web:
[http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/39881/0016412
84010.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/39881/001641284010.pdf?sequence=1&isAllowed=y)adresinden 19 Eylül 2017’de
alınmıştır.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma
.....Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Zeyrek, S. ve Erken A. (2009). “Bir Saray Okulu: Enderun”. Bosna Hersek, 09-10
Haziran, *I. Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Sempozyumu Bildiri Kitabı*.